

1997 - 04 - 01

Handläggare: H Magnusson

Avd.	Grupp	Mål
P	2	Sw I

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg

Till: EC (Hallqvist)

Kopia till: EI (Lage Olson), Moskva ✓

Med anledning av handbrev Gullgren-Hallqvist
1997-02-26 om Wallenbergvittnet Vjatjeslav Zejts
förmodar jag Moskvaambassaden föjer upp uppgiften om
KGB-översten Fjodor Safranovitj Kozlov. Kanske också
Londonambassaden kan höra med Gordievskij?

MAGNUSSON

ARKIVEX.

93/005
PROMEMORIA

P 2 Eu'

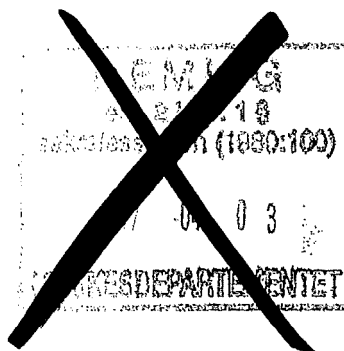
UTRIKESDEPARTEMENTET

1997-04-03

Sven Julin
Telefon 08-405 32 41

Delges:
Kab.sekr.
Magnusson, Riga
Magnusson, RS
Fredrisson, DOK
Grundberg, EC
Hallqvist, EC 2
Olson, EI/ESEK
Julin

Exp. 97-04-04/JW

RW-dokumentens sekretesshantering

1. Utlänningssekretess

1.1 Sekretesslagen 7:14: "Sekretess gäller för uppgift som rör utlänning, om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men som föranleds av förhållandet mellan utlänningen och utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlänningar." Kommentaren till detta lagrum säger att "Endast en relativt allvarlig skada skall leda till sekretess. Enligt vad föredragande statsrådet uttalade i förarbetena till lagen krävs å andra sidan inte någon högre grad av sannolikhet för sådan skada för att sekretessen skall gälla. Redan en beaktansvärd skaderisk är tillräcklig."

1.2. I materialet fram till 1980 finns knappast uppgifter som motsvarar ovanstående kriterium. Många vittnen framträdde eller kontaktades mot löfte om sekretess p.g.a. de politiska förhållanden som rådde. Då dessa förhållanden inte längre råder skulle presumptionen vara att röjandet av deras identitet inte medför fara för att de utsätts för "övergrepp eller annat allvarligt men". Någon anledning att inhämta vederbörandes tillstånd att offentliggöra dera vittnesmål skulle sålunda ej

erfordras. Även om vi ville visa tillmötesgående skulle f.ö. svåra praktiska problem inställa sig.

1.3 En annan sak är att dossiererna kan innehålla mindre smickrande utsagor om vissa personers trovärdighet o.dyl.

1.4 JK anförde i april 1979, då han fått uppdraget att gå igenom RW-arkivet, följande ang sekretess av personliga hänsyn:

Det kan vara skäl att inleda med en juridisk frågeställning, nämligen vilken sekretessgrund som kan åberopas i dessa fall. Enbart den omständigheten att en svensk myndighet mottar en uppgift under ett löfte om sekretess torde inte ge myndigheten möjlighet att vågra lämna ut uppgiften när den väl inluttat i myndighetens "arkiv". Den enda grunden för sekretess lär vara den s.k. utrikessekretessen, dvs man har utgått från att Sveriges förbindelser med andra länder krävt sekretess. Det synes mig ganska klart att denna sekretess måste grundas på uppgifternas innehåll och alltså inte på den omständigheten att uppgiftslämnaren - i detta fall en enskild person - gjort förbehåll om sekretess. Man kan emellertid också se saken så att det skulle skada Sveriges förbindelser med annat land om vi bröt ett givet löfte om sekretess till en medborgare i detta land.

Slutsatsen av det nyss anförda blir alltså i första hand den omständigheten att en uppgift lämnats under uttryckligt eller underförstått krav om sekretess egentligen saknar betydelse för min (JK:s) bedömning. Det avgörande blir handlingens innehåll."

2. Utrikessekretess

2.1 Sekretesslagen 2:1: "Sekretess gäller för uppgift som angår Sveriges förbindelser med annan stat... om det kan antas att det stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet om uppgiften röjs".

2.2 Sekretessen är sällan uttryckligen begärd, men har givetvis varit underförstådd i våra kontakter på det officiella planet med andra länder. Det torde därför finnas anledning, om inte annat av artighet, att ta en förhandskontakt med vissa regeringar för att i första hand orientera om våra avsikter. De länder som skulle komma i fråga är Finland (40- och 50-talsmaterial), Tyskland (kontakterna med Suchdienst), Österrike (50-talet), Israel och USA (omfattande kontakter av ofta känsligt slag); möjligen också Frankrike och några enstaka ytterligare länder som vidare granskning av dossiererna kan komma att identifiera. Ryssarna skall naturligtvis också förvarnas.

2.3 De kontakter som här avses kan knappast få karaktären av förhandling eller "operation övertalning". Strängt taget får det väl räcka med det allmängiltiga argumentet att svenska regeringen och allmänheten tillmäter offentliggörandet sådan betydelse att det har befunnits oundgängligen påkallat. För den andra regeringen blir då tyngden av detta argument beroende av i vilken utsträckning den delar vår värdering och finner det ändamålsenligt att tillmötesgå oss. Den närmare utformningen av våra demarcher bör kanske anstå tills vi har en ännu klarare uppfattning om vidden och arten av det material vi önskar offentliggöra. 1980 nedlades ett omfattande arbete på att sammanställa landspecifika dossierer som underlag för regeringskontakterna.

2.4 Handlingar ang kontakter med underättelseorgan kräver speciella hänsyn. Det är viktigt att inte undergräva det fötroende som ligger till grund för samarbetet så att vi försvårar framtida samarbete i hithörande eller andra frågor.

3. Allmänt

Vid min genomgång av dossiererna från 1970 och framåt jämför jag systematiskt med vad som tidigare avhemligats (men ej publicerats) och som förvaras i separata pärmar. Jag utgår därvid som en fast regel ifrån att vad som tidigare avhemligats är släppt definitivt, och går därför igenom materialet blott kursivt.

Sven Julin

Borås, den 3 april

1997.

INK. UTRIKESD		
DNR 93/011		
1997-04-04		
AVD.	GP	MA
P	2	EU

Lage O
Till

UD:s Pressbyrå,
Stockholm.

A. a. / Lo

Om Raoul Wallenberg.

Yka till tit 97-04-24
med 2 bilagor
(utgåva) 94-97-04-25

Undertecknad slutför en bibliografi
över Raoul Wallenberg vid Bibliotekshög-
skolan i Borås.

Wilhelm Wachtmeister skriver i sina memo-
arer, "Som jag såg det", sid. 282, att han
i en insändare i Washington Post be-
mötte kolumnisten George Will. Förfat-
turen ger en ledtråd om dateringen;
"Detta var vid en tidpunkt, då Amerika
svarade mot Iran för att ha slagit den
amerikanska ambassadspersonalen som
gisslan." (s. 283)

Skall vi gissa hösten 1980?

Jag skulle ståta värde på om Ni kan
lokalisera den här debatten och vän-
ligen, per brev, meddela mig när
den ägde rum.

Eftersom jag är tjänstledig från
Prensdirektivet i Uppsala, har jag först
satt frågat mina kolleger där.

De har inte kunnat hitta någon
svensk kommentar till denna debatt,
men jag vill nämna, att en kvälls-
tidning skrev om den. Dock kan
jag ha förväxlat mitt minnesintryck
med ett senare inlägg av ambassa-
dör Wachtmeister i Wallenberg-frågan.

Tack på förhand för all hjälp.

Med bästa hälsningar,
Eder

Torsten Hérnöd.

Adress:
T. HERNÖD
Distansgatan 19
50740 BORÅS
Tel: 093. 12 35 16

ValueFax

P.2 En¹

1997-04-04
04

FAX COVERPAGE

To: Lage Olsson
Company: UD/ESÄK
From: Seppo Isotalo
Company: Private Company Carlback Isotalo
Date: 04 apr 1997
Our Fax Number: 468-7465864
Our Phone Number: 468-7495864

Transmitting a total of 6 pages including this one.

Artikel i
Helsinki Sanomat
1997-03-23
om Raoul Wallenberg
Översatt till svenska
av Seppo Isotalo

If you do not receive all the pages,
please contact us immediately.

Ex till:

Kobuseki Fredriksson, Don
von Dardel Foyer, EC4
Carl Persson
Magnusson, Riga
Hallqvist, EC 2
Julin, GAT, EXP
Olson, EI/ESÄK
Amb. Moskva
Wallenberg-föreningen
97-04-04

Lo

a.a. / Lo

- 1 -

Vänligen överlämnan till följande 5 sidor

ESÄK/Lage Olsson

Seppo Isotalo

Finland fick ett hemligt meddelande om Wallenberg

"Överlämnas om han är i livet"

"Berätta bara för Erlander"

Artikel i HeSa 23.03.97 i översättning av Seppo Isotalo

Ödet för affärsmän och diplomaten Raoul Wallenberg har oroat svenskarna redan ett halvt sekel. Vi vet att ryssarna anhöll Wallenberg i Ungern 1945, men sedan försvann han spårlöst. Elva år senare fick finska UD uppgifter om honom. Detta framgår från numera avhemligade handlingar som har tagits fram i finska och svenska UD:s arkiv av Pentti Peltoniemi, historiker och journalist.

På våren 1956 bad Sovjet Finland att meddela Sverige att Raoul Wallenberg-frågan skulle tas upp i samband med svenska statsministerns Moskva-besök. Samtidigt meddelades att Sovjet var villig att överlämna honom - om han fanns i livet.

I finska UD:s arkiv börjar fallet Wallenberg leva först i mars 1956. Dessförinnan fanns bara ett enda dokument, som ambassadören i Stockholm, G.A. Gripenberg hade skickat till utrikesminister Carl Enckell i december 1946. Han berättade att fallet hade upprört svenskarna: Wallenberg hade försvunnit i Budapest i januari 1945, snart efter att ryssarna hade tagit staden från tyskarna och därefter hade man ingen kännedom om Wallenberg.

Svenskarna kritiserade hårt sitt eget UD för en svag handläggning. För Finlands inställning var det typiskt att vid Gripenbergs rapportering hade Wallenberg varit försvunnen redan under två år.

Moskva medger att Wallenberg är i Ryssland

På våren 1956 började det hända saker. Från finska ambassaden i Ankara kom natten den 10.03.1956 ett chiffratelegram som berättade att i ambassadråd Erzine vid sovjetiska ambassaden augusti 1955 hade meddelat privat till den finske diplomaten Åke Frej att:

1. Raoul Wallenberg är i Ryssland
2. Myndigheterna är villiga att överlämna honom om han finns i livet
3. Erlander bör ta upp frågan när han besöker Moskva tre veckor senare.

Enligt telegrammet önskade ryssarna att finnarna berättade detta för statsminister Tage Erlander personligen. Ryssarna önskade att ärendet hölls absolut hemligt. Efter detta chiffratelegram inledde en intensiv diplomati mellan Ankara, Helsingfors och Stockholm.

- 2 -

Finska UD bad mera uppgifter från Ankara. Frey skickade den 12 mars 1956 en PM på tre sidor som visade att hans möten med ambassadrådet Pavel Erzine i Wallenberg-frågan har hade börjat i augusti 1955, vid en nordisk lunch. Det framgår inte vilka andra som deltog i lunchen, men man hade konstaterat att "det skulle finnas ett lämpligt tillfälle för en ny demarche, Geneve-andan var aktuell"

Enligt Frey såg Erzine möjligheterna att reda ut Wallenberg-fråga "...överraskande positivt och bad av mig så noggranna uppgifter som möjligt".

Händelserna hölls hemliga och enbart ambassadören för Sovjet i Ankara P F Podtserob och finska ambassadören Bruno Kivikoski kände till vad som hade förekommit. Det hade inte varit möjligt att meddela tidigare - ryssarna bad att jag ska inte berätta något innan man hade hunnit göra närmande undersökningar. Vårt första telegram sändes på uppmaning av ryssarna".

Wallenberg kunde överlämnas till svenskarna.

Erzine reste i november 1955 till Moskva och återvände i början av mars 1956 till Ankara. Han tog genast kontakt med Frey. Erzine hade i Moskva "vänt sig till myndigheterna, som först betraktade saken som hopplös, men senare lovade göra allt som bara gick för att hitta Wallenberg och lämna honom till svenskarna".

Frey skrev att Erzine "inte försökte neka att Wallenberg var eller hade varit i Ryssland, men sa att han kanske hade dött." Erzine hade sett dokumenten och berättade att ryssarna försökte på allvar "hitta honom med avsikt att överlämna honom vid Erlanders besök i Moskva."

Under samtalets gång hade Erzine fyra gånger påpekat att "man ska meddela finska regeringen att Erlander borde ta upp frågan när han snart besöker Moskva" och understrukit, "att uppgift ska lämnas direkt till Erlander - inte till svenska UD".

Önskemålet avspeglade det ljumma förhållandet mellan utrikesförvaltningarna i Sovjet och Sverige och ryssarnas sätt att sköta ärenden genom "inofficiella" vägar - så som Paasikivi, Kekkonen och Koivisto skötte sina kontakter med Sovjet.

Helsingfors agerade: kabinettsekreteraren vid UD R R Seppälä berättade för finske ambassadören i Stockholm, G A Gripenberg i "ett ytterst hemligt" brev (13.03.1956) att Erlander borde ta upp Wallenberg-fråga när han besökte Moskva och påpekade att "från finsk sida bör man se till att saker meddelas personligen och enbart till Erlander".

Upplysningarna från Ankara var något bristfälliga, men saken förbättrades redan den 17 mars när ambassadören Kivikoski sände chiffrer telegram - "...ryssarna har med brev bekräftat meddelandet om Wallenberg...".

Kivikoski skickade även ett brev till Seppälä där det påpekades att Freys muntliga uppgifter stred något mot det som fanns i hans brev. Kivikoski menade att orsaken var att "...Frey inte vågade sätta på papper, att Wallenberg fanns eller hade funnits i Ryssland".

Kivikoski underströk också att frågan var konfidentiell "Även Frey önskar att hans namn inte nämns, och att hans roll i saken kommer att bli hemlig för all framtid".

Två dagar senare sände kabinettsekreterare Seppälä ett kurirmeddelande till Gripenberg i Stockholm: finske utrikesministern Ralf Törnqvist hade nämnt Wallenberg-frågan till Gösta

- 3 -

Engzell, svenske ambassadören i Helsingfors, på fred kvällen, "som genast meddelade till UD som bad om mera upplysningar".

"När Engzell idag tog upp frågan sa jag till honom att ryssarnas önskemål var att saken skulle meddelas enbart till Erlander. Engzell förstod detta och lovade meddela till UD att alla uppgifter ska lämnas till Erlander genom Dig. Törngren godtog detta eftersom hans avsikt var att uppgifterna stannar hos Engzell."

Finnarnas verksamhet intresserade svenskarna och den 23 mars fick Seppälä anledning att på nytt skriva till Gripenberg "Efter att Engzell fick en vink från Törngren har han försökt få mera upplysningar av mig. Jag förklarade honom att korrekthet gentemot våra uppgiftslämnare förutsätter att alla uppgifter ... levereras personligen till Erlander". UD:s dokument visar att de svenska tjänstemännen tog fasta på information om Erzines och Freys möten, men av någon anledning inte tog på allvar de ryska kraven på hemlig diplomati.

Molotov diskuterar fallet Wallenberg

Tage Erlander besökte som första svenska statsminister Sovjet 30.03.-- 05.04.1956 tillsammans med inrikesminister Gunnar Hedlund. De träffade partiordföranden Nikita Chrustjov, statsminister Nikolai Bulganin och utrikesminister Vjatsjeslav Molotov.

UD ansåg att även om värdarna inte hade något nytt att berätta betydde besöket en vändning i Wallenberg-frågan; det bokfördes på ett synligt sätt i kommunikén och Molotov kallade Hedlund till ett besök för att diskutera grundligt om ärendet.

Molotov frågade vilket material Sverige hade levererat under besöket och om det var bekant för Sovjet. Hedlund sa att materialet kompletterade det som hade lämnats tidigare - det fanns således nya saker. Molotov bad om ytterligare preciseringar. Dessa lämnades till ryssarna i början av maj-56.

Efter besöket var svenska media besvikna. Även svenska UD undrade varför ryssarna inte gjorde något, trots att de hade lovat Erlander att reda ut frågan - svaret kunde vara att Wallenberg hittats eller att han hade dött.

Seppälä skrev den 14 juni till Frey i Ankara och berättade att han hade haft besök av den svenske ambassadören. Han hade nämnt de positiva händelserna i Moskva, men också nämnt tystnaden efter besöket. Seppälä bad att Frey skulle ställa frågor: "...det vore intressant att veta vad herr Erzine anser, om det kommer klarhet och när"

Frey fick direktiv att vara försiktig. Erzine skulle inte få veta att detta var ett uppdrag från Seppälä, utan Frey skulle agera privat.

Sveriges tålamod kunde ta slut

Freys svar till Seppälä har daterats 24.06.1956. Frey skrev att snart efter Erlanders besök hade Erzine och hans medhjälpare Vladlen Fjodorov, som tillhörde samma "yrkeskategori" som Erzine, hade varit nyfikna på hur Freys verksamhet hade tagits emot i Helsingfors och Frey hade sagt att han fick i varje fall inte kritik. På tu man hand hade Erzine - något oroligt - frågat vilket intryck det sovjetiska svaret hade gjort i Sverige. Frey konstaterade "att svaret var inte ens till närmelsevis

- 4 -

tillfredsställande". och han hade frågat Erzine: "Kommer man att hålla fast vid detta hemlighetsmakeri eller finns det ett konkret svar att vänta? Vilket besvarades med att han hade svårt att intervera på nytt om det inte framkom en speciell anledning".

Frey frågade vad som menades med detta. Erzine svarade att "om den finska eller den svenska regeringen inofficiellt (genom Frey) skulle låta påskina att tålamodet är slut". Då skulle han kunna göra ett tredje försök. Som sin egen uppfattning ville Frey meddela till Seppälä att "W. tyvärr - med all sannolikhet - hade dött, vilket du kan berätta till Engzell för att inte väcka onödiga förhoppningar".

Enligt dokumenten träffades Erzine och Frey regelbundet tills Frey reste i oktober. Frey var besviken över att Erzine inte fick de begärda upplysningarna från Moskva. I ett brev den 31.07.1956 förstärktes Frey sin uppfattning om att Wallenberg hade dött. Erzine fick knapphändiga uppgifter från Moskva och sa till Frey "...hur kan man kräva i en handvändning att vi skulle hitta en person när vi har så oerhört många."

Vladimirov tillhörde "yrkeskåren"

Åke Frey återvände till Helsingfors i början av oktober. I en PM från 23.11.1956 skrev han, att han före sin avresa hade haft kontakt med Erzine som mycket allmänt "...antydde om att jag skulle kontaktas senare i denna fråga"

I en PM av UDs Gunnar Lorentzon från den 16.11.1956. framgår att Erzine hade följt Frey till järnvägsstationen och berättat att han hade samma dag fått ett telegram från Moskva som berättade att utredningarna fortsatte.

Vid festen i ryska ambassaden med anledning av oktoberrevolutionens årsdag i Helsingfors började andre ambassadsekreterare Viktor Vladimirov, som Frey inte kände tidigare, och som tillhörde "samma yrkesgrupp" att tala om Ankara och Erzine. Herrarna träffades den 10 mars hemma hos Frey. Mötet gav inget i Wallenberg-fråga vilket Frey berättade när han besökte Stockholm.

I december började det hända saker på nytt. Den sjunde december frågade Frey Vladimirov varför löftet som sovjetiska regeringen hade givit i april inte gav resultat. Vladimir svarade att utredningarna ännu inte hade givit resultat och "att sovjetiska myndigheter kanske är rädda för en reaktion i Sverige om svaret inte är tillfredsställande". Frey sa att han trodde att "det borde vara möjligt att komma överens i förväg med svenska myndigheter" Herr Vladimirov verkade vara intresserad om en sådan ny möjlighet.

Den 20 december bad Vladimirov om ett nytt möte med Frey i en "viktig fråga" Han berättade att svaret dröjde för att Sovjet bytte ambassadör i Stockholm och enligt Vladimirov "vore det mycket nyttigt för den nya ambassadören om han i början av sin tjänstgöring skulle kunna ge en tillfredsställande svar i denna viktiga fråga". Frey skriver vidare att "herr Vladimirovs inställning har ändrats. Tidigare han var skeptisk och överlägsen. Nu han verkade ta frågan på allvar...".

Slutligen gav Sovjet ett svar

Nästa dag träffade Frey Sveriges ambassadör. Denne skrev en PM till Stockholm där det sägs

- 5 -

att Vladimirov hade frågat om det var möjligt att diskutera ryssarnas "svar innan det publiceras".

Vladimirov underströk att Sovjet önskade en inofficiell kontakt i Wallenberg-frågan,.

UDs politiske chef Sverker Åström meddelade emellertid till Frey i Stockholm i januari-57, att Sverige knappast skulle gå med på några inofficiella samtal om det kommande svaret i Wallenberg-fråga. Åström sa att Sverige önskade så snart som möjligt ett sanningsenligt svar och menade att den allmänna opinionen skulle bli mera fientlig mot ryssar ju längre svaret dröjde.

Slutligen, den sjätte februari, gav Sovjet svaret till Sverige, det som Erzine hade lovat Frey ett år tidigare. Den innehöll en rapport av fängelseläkaren A L Smoltsov: Raoul Wallenberg hade dött i Ljubjanka 17 juni 1947

1997-04-08

Aamb's Stefan Gullgren

UTRIKESDEPARTEMENTET

För: EC

Kopia: EI (Olson), rekryfax via UD till amb Riga

Re Raoul Wallenberg - samtal i MID

Ex till:

Kab.sekr.
von Dardel

Carl Persson

Hallgren, EC 9

Julin, GAT, EXP

Olson, EI/ERK

exp. 97-04-25

Vid besök av Lundin och Gullgren hos byråchefen Kosatjov vid MID:s Skandinavien-avdelning igår i andra ärenden, tog Gullgren tillfället i akt att påminna om ett antal utestående frågor i Wallenberg-utredningen. Följande framkom.

1. Beträffande tillstånd för den svenska sidan att kopiera de ca 6 000 registerkort i Vladimir-fängelset, såsom tidigare begärts, förklarade Kosatjov att något beslut härom ännu ej fattats.

Efter det att Gullgren understrukt frågans betydelse, frågade Kosatjov i sin tur om den svenska sidan gjorde en koppling mellan å ena sidan tillståndsbeslutet avseende kopieringskortet och å andra sidan fastställande av datum för nästa arbetsgruppsmöte. Nej, förklarade Gullgren, något sådant samband förelåg väl ej - däremot fanns det definitivt en koppling mellan tillståndsbeslutet och påföljande analys av registerkortet å ena sidan och å andra sidan färdigställande av den svenska sidans arbetsrapport från undersökningarna inom arbetsgruppen. Kosatjov uttryckte förståelse för denna ståndpunkt och förklarade att utifrån rysk utgångspunkt borde ett huvudsyfte med nästa arbetsgruppsmöte vara att diskutera innehållet i respektive sidas slutrapporter. Den ryska sidan var nu färdig med sin slutrapport, men om den svenska sidan behövde mer tid för att färdigställa sin

rapport borde man kanske skjuta upp tidpunkten för nästa arbetsgruppsmöte. Kosatjov volonterade slutsatsen att ju snabbare den ryska sidan meddelade beslut avseende registerkortet, desto tidigare kunde den svenska sidan färdigställa sin slutrapport och arbetsgruppen avsluta sitt arbete. Gullgren instämde häri.

2. Gullgren påminde om Susan Mesinais önskemål att studera ett större antal personakter avseende läger- och fängelsefångar som uppgivit att de någon gång sammanträffat med Wallenberg. Kosatjov bekräftade mottagandet av en officiell framställning härom från den svenska sidan och förklarade att man arbetade med denna fråga. Gullgren erinrade om att Mesinai planerade återvända till Moskva i juni.

3. På Gullgrens fråga förklarade Kosatjov att beslut nu fattats avseende avhemligande av det KGB-dokument från 1955 som vid ett flertal tillfällen efterfrågats av den svenska sidan. På Gullgrens begäran lovade Kosatjov att redan inom några dagar överlämna kopia av detta dokument till ambassaden.

HIRDMAN

123 Bank Street (110)
New York, New York 10014
March 31, 1997

Ambassador Martin Hallqvist
Division for Central and Eastern Europe
Ministry for Foreign Affairs
Drottninggatan 16
P.O. Box 16121
S-103 23 Stockholm, SWEDEN

(Hans Magnus v. 14)

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 92/009		
1997-04-1109		
AVD.	GR	MAL
P	2	241

hage: ✓
Hans Magnus
(RIGA)
9/4 9-
(iStockh)

Ex till:

Kab. sek
Julin, GAT, EXP
Hallqvist, EC 2

Olson, E1/ES
Gullgren, Amb
Moshe

Reference: Raoul Wallenberg Paper Trail

exp. 97-04-10

Dear Martin:

I hope that the bright light and renewing energies of Easter wrapped themselves around the loss of your mother and not only gave her perfect rest but you and your family peace and comfort --and many good memories of her. And that your return to work has not left you with a very difficult pile to deal with -- of which this letter is but one more.....

I am sorry that the circumstances weren't favourable for us to meet, only because I would have shown you in more detail what I have already gleaned from the cards and the personal files to strengthen my case for being allowed to return to Moscow as soon as possible to complete this limited work, analyze it and point to the next step. In the meantime, the work continues.

Also, jet lag doing strange things to one's mind in the middle of the night I had a very important insight which I hasten to share with you and Hans Magnusson, if you would pass it on to him. In my work I saw one file which closely resembles Raoul, partly known to me, date a few years later. The file is quite detailed so, among other things, I learned quite a bit from the format to the degree that I can now mentally create the matrix for all the detail I hope will follow. Wake up suddenly in the middle of the night with the realization that we -- that is you -- must already possess one powerful "playing card" in establishing the paper trail which I have never seen and which, to the best of my knowledge, neither has the Government of Sweden.

For the Soviets to have written the Gromyko Memorandum as they did, with and including all of the in-house memorandum we received from the Russian side in October 1991 -- i.e. the acknowledgement that Wallenberg had been in Moscow prisons -- they would have had to base this on something that survived the Abakumov destruction of file phase in 1953, presuming that is true. They could not have established Raoul's presence in Lubyanka/Lefortovo vis a vis the returning German/Austrian eyewitnesses on their prisoner cards/files alone -- it does not work that way. Therefore they must have seen at least Raoul's card for Lefortovo. This card providing the basis for their reversing their official position of the Vishinsky Memorandum of August 1947 (when they could have easily gone on saying that RW was never there) must still exist as back-up evidence for their reversal in policy. It would not have been destroyed. Or, if not that card -- which would have been sufficient to establish his presence -- then more substantial evidence must have been used and this too must still exist. Because the accountability by 1956/57 was already high enough that nobody would take a stand with such consequences without some basis for the pravda upon which this turn was based. Again, I see no reason for them to have reversed their position -- public relations in the West would not be enough given the consequences of reversal and more doubt about the

truth of such a statement.

So where is that card because it would tell us a lot? Even if they were to claim no knowledge of where that card is now, it would be possible to 'ball park' Wallenberg's file number for Lefortovo on the basis of his arrival there. As it is a definite that he was there, this would give us one file number in his paper trail. From here you can potentially arrive at others, namely Lubyanka which is most important because it is consistent -- a prisoner comes and goes from Internal Prison and resumes his same number. (The same is not true of Lefortovo --once you leave, if you are a long time in coming back, you may end up with a different number).

I also observed some interesting things about Butyrka/Lubyanka that may have bearing on the reference in the declassified Soviet documents to Wallenberg's fate in Butyrka but that is for another day.

In short, while I am also working on methods of concealment, I am dealing with that which is -- or can be -- visible, the basic written format. This would give us potentially, if I am allowed to sink my teeth in this dinosaur bone, a file number for Lefortovo -- or ballpark, a file number for Lubyanka --or close ballpark, and a file number for Vladimir (which also would be consistent, should Wallenberg have come and gone from there). Thus I could prepare for you at the end of this particular phase of card counting sequence and prisoner files review a 'reconstructed' set of specifications for who we are looking for spanning the July 17, 1947 (Memorandum 3044a) date. Name, nationality and gender of such a party -- even birth date -- might vary but these file numbers are inviolable. Even if there are a few possibilities, the permutations will be few.

There are two other file numbers which I think would cap this -- at least in terms of the prison aspect of an espionage sentence. This, however, will require travel and major surgery to get to and so I am keeping thoughts about this to myself for the time being. It also would become necessary to fill in the labor camp aspects and I have urged Susanne Berger to continually developing the Bratsk sighting along those lines. As I pointed out to Stefan Gullgren and to you in my letter, all of the sightings I am working with fits within a regular scheme of processing certain prisoners. In other words, whereas previously these sightings were looked at individually -- randomly -- with great difficulties in establishing their credibility because of lack of access, access is already establishing that the place and time from which they come (and these are witnesses without contact with each other) conforms to the system that would correspond to such a special prisoner with a 25 year sentence for espionage, using Vladimir as their main base once their fate had been decided upon. A number of previously infamous (and otherwise distracting) sightings have been already eliminated using this matrix.

I think I can construct a well-specified profile as long as I'm allowed to proceed in a quiet, relaxed, hard-working and non-political environment with cooperation from the Russian side (which depends on you) and the Swedish government's ongoing interest. I was very heartened by Stefan Gullgren's response in the last half hour before I left Moscow. It was a surprise to me -- but most gratifying to be sharing techniques and exchanging views. I even had, for moments, such conversations with Nikishkin who had some good ideas in the past which were never followed up on and who has given me some good suggestions, when called upon in reference to specific things (not on the list presented to him).

While my focus now is on finding or re-fashioning these keys (specifications) alot will depend upon how the Government of Sweden makes use of them. It is for this reason that I think it very important to keep you informed all along the way, assuming I am allowed to proceed, so that I can be questioned about anything which has no validity or makes no sense to you. Otherwise, I fear the result will be treated as a fantastic side-show and although I will have given it my best shot, there will be no real benefit for Raoul.

Regarding Russian excuses for not showing me certain files, I continue to insist that for the time being I do not need to see FSB files under Mr. Vinogradov. Every prisoner belongs at least in part to the MVD and therefore I want to see their files first which gives me the foundation I need before shooting upwards. Mr. Nikishkin is threatening to be on vacation whenever I say I will be around. This should have no bearing on the manner. I can sit in his many secretaries office as Tsvetlana and I did the last days with him, under constant surveillance, with any one of a number of MVD checking in (again, an already rehearsed scenario) and go down the pile. The problem is to get them to provide the pile. They can even put an English speaking MVD observer with me (plus Tsvetlana or designated interpreter) to participate in the process -- I don't care. I have nothing to hide from anybody. This is a method, pure and simple, and their participation only gives them partial -- but much desirable "ownership" -- should this succeed. I intend to proceed step by step, slowly, leaving time for reactions and problems of digestion. In any case, if I am not under major time pressures (87 files in a week) I will behave in a mellow and less threatening manner which admittedly is much more effective than my demanding tones.

At some point, I will begin preparing an itemized list for Mr. Vinogradov -- and for Tatiana Dmitreva as Minister of Health -- but I need more work behind me. Stefan has pointed out that if I returned for these quiet (hopefully) pockets of time I could also integrate my work with the psychiatric and other medical facilities. This is a most helpful suggestion, assuming quiet calm and proper funding. Again, I expect to keep things very contained, basic, simple -- with far-reaching results.

Please respect my wish to work alone or with Marvin (who cannot get away until August).

Now for the downside of this letter which helpfully will not alter your focus on the above. Yesterday, Easter morning when everyone should be in church praying, I received a call from Susanne Berger in the name of David Matus who was with Guy preparing the dissenting response to the report of the Government of Sweden. They informed me that this was what they were doing and that I should prepare my dissent to be included and should also start winding up to represent it to the media in America when the day came. I am writing not to be an informant -- presumably their attitudes are well known to you -- but to say that as I had a very strong reaction to this shabby message I feel obligated to cover myself by reporting my own words before they come back to you in a distorted form and I get blamed for everything, which is typical of this group dynamic.

I said that I was not a groupie but an individual of some intellect and integrity and would like to be treated as such -- that I could not be expected to dissent to a report I had never seen, nor did I wish to get bogged down at this time in dotting the eyes and crossing the t's on that report. As far as I was concerned the only thing that was going to alter the conviction set in stone that Wallenberg died in 1947 was to establish a paper trail. That my focus was solely on this effort which I considered the only positive way to go, that I refused to be diverted from this or burdened by other approaches which I considered presumptuous -- or at least a total burden on my resources and energy.

Along those lines, I said, this being my sole priority -- I was completely dependent on the cooperation of the Working Group and had no intention of blowing my hard efforts in my Moscow/Vladimir trip at this point with a dissent -- and if the day ever came when I felt a dissent was in order, I have my own way of

dissenting (which as I mentioned to you would involve both a scholarly and artistic work). She said: "Which side of the Working Group are you dependent on?" I said "Both, Swedish and Russian." Only then did I understand she meant "official" versus "independent." Which causes me grave concern.

After Susanne recovered from being blasted as the messenger, she said: "But the Working Group has had six years to produce a result." "No," I said, "they have had fifty-one, and so has my government and so has yours, and so have the Russians and so have the Jews. And that is lamentable. But the bottom line for me is now -- and right now I see an opening to establish that trail and I feel, even with the lethargy, resistance, confusion which could be just bureaucratic and ego, nothing conspiratorial -- a definite chance to achieve results within the next three - five months if there's no games to get in the way. So "the now", stripped of all policies and political considerations, was all that mattered to me. And the focus and the support to achieve that result. And then I apologized to the bunch of them for being such a conservative but they should have known better than to expect me to sign on with them just like that.

And I apologize to you for being such a radical, but what can you do? One has to be true to oneself, even before Raoul. Anyway, I mention this not to make myself into a saint because I am not -- but it has been my experience, as I said, that I get misrepresented easily by my colleagues who switch their positions with the speed of lightning and dump their erroneous attitudes on the very person who opposed them. So I am trying to defend myself so that this static, when it reaches your desk, which might already be today -- will hopefully not get in the way of my very deep request to take my approach seriously and to give me a chance to finish my work in a conducive scholarly manner and not like some tourist side show. Please note also that I am not insisting that all the files be ready before I come back. I am trusting that a sufficient group, with results, will quickly lead to another set and it will all be over before they realize that they have been so kind and so good.

Lest you think "taking my approach seriously" means to me some major alterations in foreign policy, I need only: (1) continual Swedish pressure on the Russian side to grant permission to copy and a visa for me to go back with the Memorial group to finish my numerical review of the Vladimir cards (Stefan thought it would only be a matter of weeks); (2) continually encouraging the Russian side to heap up the files requested from the MVD of eyewitnesses and related figures for my review (and P.S. BAJ and HOECHLI were erroneously taken off the list which Gennadi and Marvin prepared in Nikishkin's office -- the new list of 60. This is a big mistake.) and (3) a letter from the Swedish Embassy to the head of Serbsky/Minister of Health (she is both) to proceed with our work re Wallenberg at Serbsky and to hopefully make use of her broader and more far-reaching position to elicit a response from the various agencies. I would like, if she would permit me, to prepare something to go out throughout the Health system to report to her. In spite of her hardliner connections, I think she would make proper use of any real information that came to her -- to her global advantage of course, but she's entitled. I might actually be able to set this up as a radio or television message from both of us -- because as you may or may not know almost all of ARK's successes have involved media solicitations from the Russian people with anonymous responses from health care personnel.)

Then, as Mr. Vinogradov gets better, I would ask that you forward to him a list of questions referenced to particular files -- i.e., 'need to know' only. This will be a much shorter list than the MVD, I promise you, but not if the MVD keeps trying to shift responsibility to FSB. I have gone over all this with Stefan but he is taking his cue from you. Also, for the record, I will be glad to provide sample letters in English but I would appreciate the Moscow Embassy providing translation and Stefan -- who is more immediately involved in the difficult struggle to obtain access -- should alter the tone and edit to achieve best results.

Also, I don't want to interfere in local diplomatic business, but I keep thinking that with Victor Tartarinstev (sp?) in Stockholm as Minister, sharing at least the rationale of all this and the advantages of such a short-

term approach -- he might in turn not only argue it favorably with his boss (who is no slouch when it comes to Security matters) but enlighten the poor soul who has inherited this job in the final and most stressful hour. In closing this letter, I might add that Primakov in his former capacity of State Security controlled a number of files which may not fall under Vinogradov's wing and which could be helpful. That whole division has been kept out of the picture. My recollection is that he had in his position files of those who had been executed -- even though their sentence was completed -- because of those with whom they had had contact as prisoners along the way. This was openly stated in the press. Only very important file which parallels Wallenberg's case from a very serious perspective is that of Prince Konoye who was executed in Ivanovo even though he had been allowed to communicate with his family and had hope of coming home. Anyway, it would make good conversation over sushi if you have a sushi bar in Stockholm. I do expect them to hedge over that file.

This is it for now. I thank you in advance for all the help, time and energy you are being asked to extend to make this work. And best wishes to you and your family. Hope your son will let my son know what he thinks of the record one of these days. I asked about Oliver among the musicians of Goteborg, one of whom was a rapper.

Best again,

A handwritten signature in cursive script, reading "Susan Ellen Mesinai". The signature is written in dark ink and is positioned above the printed name and title.

Susan Ellen Mesinai
Director/ARK Project

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1997-04-09

Nr 83✓

Aambs Stefan Gullgren

UTRIKESDEPARTEMENTET

INK. UTRIKESDEP.		
DNR		
1997-04-11		
Avd.	Gr	Mål
P	2	En I

Ex till:

Kab.sekr.
von Dardel
Carl Persson
Magnasson, Riga
Hallqvist, EC 2
Julin, BAT, EXP
Olson, EI/ESEK
exp. 97-04-25

H E M
jml 8:11 2:1

Re Ryska svar på svenska frågor om Raoul Wallenberg

Riga-Cabinet 1997-01-21

(2 bil.)

Ambassaden får närslutet (bilaga 1) insända ryska svar, jämte ambassadens översättning, på svenska frågor i Wallenberg-utredningen, förmedlade av ambassaden till MID 28 januari (se bilaga 2) i anledning av ovancit.

Sven Hirdman

Postadress
Ulitsa Mosfil'movskaja 60
119 590 MOSKVA

Besöksadress
Ulitsa Mosfil'movskaja 60

Telefon
(095) 956 12 00
(503) 956 12 00

Telefax
(095) 956 12 02
(095) 956 12 03 (viseringsavd)
(095) 956 12 04 (handelsavd)

Telex
64-413 410

Bil 1 H-U
Skr 83, 970409

SVERIGES AMBASSAD
Moskva
Mikael Granlöf

ÖVERSÄTTNING
1997-04-03

Översättning från ryska

TILL S. GULLGREN,
ANDRESEKRETERARE
VID SVERIGES AMBASSAD I
RYSSLAND

Ärade herr Gullgren,

Jag skulle vilja be Er att till medordföranden i den svenska delen av Raoul Wallenbergarbetsgruppen, H. Magnusson, överlämna svaren på de frågor, som ställdes i ambassadens brev av den 23 januari 1997.

1 Jakov Jevsejevitj Kaplan, född 1913, åtalad tre gånger, 1947, 1957 och 1975, för spekulationsaffärer och valutafiffel, har aldrig suttit i Butyrkafängelset. Den informationen återfinns i Kaplans skriftliga förklaringar av den 27 och 28 augusti 1979. En kopia av förklaringarna överlämnades till den svenska sidan i oktober 1989.

2 I maj 1992 lämnades information till den svenska sidan om Ja. Loyda, som i juli 1943 fördes till Moskva (protokoll från förhören under 1943 finns i Loydas undersökningsakter), och sedan förflyttades till NKGB's inre fängelse, där han satt som krigsfånge fram till juni 1945. Efter kriget befann han sig i lägret för krigsfångar i Krasnogorsk, och från 1947 i Transitleger no 186 i närheten av Odessa. Från januari 1948 satt han i Inre fängelset samt i Lefortovo- och Butyrkafängelserna, hela tiden som krigsfånge.

I mars 1951 arresterades Loyda, anklagad för spionage, och den 14 april 1951 spärrades han in för en period om 25 år i Vladimirfängelset, genom ett beslut fattat vid en särskild förhandling i MGB.

Efter ett beslut, fattat av militärkollegiet vid Sovjetunionens Högsta domstol av den 28 december 1953 försattes han på fri fot och den 21 januari 1954 överlämnades han till representanter för DDR.

I Loydas underökningsakt saknas förhørsprotokollen från alla fängelseår, utom från 1943. Den ryska sidan har inga uppgifter om huruvida Loyda förhördes under de andra fängelseåren.

3 Några standardformulär för dödsattester fanns inte, utan dokumentet upprättades alltid i fri form.

Vid Raoul Wallenbergarbetsgruppens nästa möte kommer den svenska sidan att få tillfälle att studera några dödsattester, utfärdade för fångar (Roedel, Bétlen).

4 Enligt uppgifter från Rysslands utrikes underrättelsetjänst (SVR), hade SVR och dess föregångare inget att göra med Raoul Wallenbergfallet. Härav följer, att vare sig denna institution eller dess medarbetare kan tillägga något utöver det som redan är känt om Raoul Wallenbergs öde.

5 Antagligen handlar det inte om Kopeljanskijs och Solovovs fruar, utan om dem själva.

D. G. Kopeljanskij och B. A. Solovov har givit sitt samtycke till att delta vid arbetsgruppens möte och ta del av det rapportmaterial, som berör dem, om deras hälsotillstånd medger detta.

**CHEFEN FÖR SEKTIONEN FÖR
FINLAND OCH SVERIGE
ANDRA EUROPEISKA AVDELNINGEN
RYSSLANDS UTRIKESMINISTERIUM**

/underskrift/ K. KOSATJOV

1 april 1997
No 2397/2ed-ns

Фран MID (Kosofjeu)
Re Wallenberg
Att SG

0356 who

56;

**ВТОРОМУ СЕКРЕТАРЮ
ПОСОЛЬСТВА ШВЕЦИИ В РОССИИ
С.ГУЛЬГРЕНУ**

Уважаемый господин Гульгрэн,

МК. А.С. СЕРИЯ	
131B/34	
97-04-03	
R 118	W-bers

Просьба передать сопредседателю шведской части рабочей группы по делу Р.Валленберга Х.Магнуссону ответы на вопросы, изложенные в письме посольства от 23 января 1997 года.

1. Каплан Яков Евсеевич, 1913 года рождения, трижды судимый в 1947, 1957 и 1975 гг. по обвинению в спекуляции и валютных махинациях, в Бутырской тюрьме никогда не содержался. Эта информация присутствует в объяснительных записках Я.Е.Каплана от 27 и 28 августа 1979 года, копии которых были переданы шведской стороне в октябре 1989 года.

2. В мае 1992 года шведской стороне была предоставлена информация о Я.Лойде, который в июле 1943 года был доставлен в Москву (протоколы допросов за 1943 год находятся в следственном деле Я.Лойды), затем был помещен во Внутреннюю тюрьму НКГБ СССР, где содержался до июня 1945 года в качестве военнопленного. После войны находился в Красногорском лагере для военнопленных, а с 1947 года - в транзитном лагере № 186 под Одессой. С января 1948 года содержался во Внутренней, Лефортовской и Бутырской тюрьмах все время в качестве военнопленного.

В марте 1951 года Я.Лойда был арестован по обвинению в шпионаже и 14 апреля 1951 года постановлением особого совещания при МГБ СССР заключен во Владимирскую тюрьму сроком на 25 лет. Определением военной коллегии Верховного суда СССР от 28 декабря 1953 года был освобожден и 21 января 1954 года передан представителям ГДР.

В следственном деле Я.Лойды протоколы допросов за все годы, проведенные в заключении, кроме 1943 г., отсутствуют. Сведениями о том, допрашивался ли Я.Лойда в другие годы заключения, российская сторона не располагает.

3. Стандартных образцов заключения о смерти не существовало, документ всегда составлялся в произвольной форме.

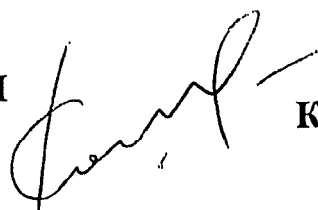
На очередном заседании рабочей группы по делу Р.Валленберга шведская сторона будет иметь возможность ознакомиться с некоторыми свидетельствами о смерти заключенных (Редель, Бетлен).

4. По сообщению Службы внешней разведки России, СВР и ее предшественники не имели отношения к делу Р.Валленберга. С учетом этого Служба и ее сотрудники не могут добавить ничего к тому, что уже известно о судьбе Р.Валленберга.

5. Представляется, что речь идет не о женах Копелянского и Солового, а о них самих.

Д.Г.Копелянский и Б.А.Соловов дали согласие присутствовать на встрече рабочей группы и ознакомиться с материалами отчета, к ним относящимся, если это позволит сделать их состояние здоровья.

**НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА
ФИНЛЯНДИИ И ШВЕЦИИ
ВТОРОГО ЕВРОПЕЙСКОГО
ДЕПАРТАМЕНТА МИД РОССИИ**

К.КОСАЧЕВ

" 1 " апреля 1997 года
№ 2392/2ед-нс

Bil 2 Hn
sk 83, 970409

Re Titi Tatartintsev, MID, med frigeat i Wallenbergs
Arkivexemplar
atendat.

Посольство Швеции
МОСКВА

Dnr 11:8/ 19	Avd Grupp Mål R 18 W-beg
--------------------	-----------------------------

28 января 1997 года.

Министерство Иностранных Дел
Российской Федерации
Второй Европейский Департамент
Заместителю Директора
г-ну В.И. Татаринцеву

Уважаемый Виктор Иванович,

Настоящим имею честь передать Вам несколько вопросов от г-на Ханса Магнуссона, который сейчас заканчивает отчет шведской стороны шведско-российской рабочей группы по установлению судьбы Рауля Валленберга.

1. Шведская сторона хотела бы ознакомиться с личным досье г-на Яна Каплана. Шведская сторона также хотела бы иметь подтверждение того, что г-н Каплан сидел в Бутырской тюрьме.

2. Шведская сторона хотела бы также знать, где хранятся протоколы допроса г-на Яна Лойда, составленные до 1950 года.

3. Шведская сторона хотела бы также иметь возможность ознакомиться с образцом свидетельства о смерти заключенного.

4. Шведская сторона снова выражает пожелание встретиться с г-ном Николаем В. Стацкевичем, 28 марта 1921 года рождения, который работал в Посольстве СССР в Стокгольме в ранге Советника в период: 1961-64 и 1971-75, и с г-ном Александром И. Павловым, 24 октября 1912 года рождения, корреспондентом ТАСС в Стокгольме во время Второй Мировой войны. Может быть, Федеральная Служба Разведки (СБР) могла бы помочь найти этих двух человек?

5. Шведская сторона хотела бы попросить российскую сторону рассмотреть идею пригласить г-жу Копелянскую и г-жу Соловьеву на

Почтовый адрес Директору Министерства Иностранных Дел 119590 МОСКВА	Avsänd med		Avsändningsdatum		Sign
	☐ Telefon (095) 956 12 00	☐ till kurer	☐ Telefax (095) 956 12 02 (095) 956 12 03 (визовой отдел)	☐ vanlig post	Телекс 64-413 410 64-413 251 (торговый отдел)

встречу для того, чтобы у них была возможность прочитать заранее те материалы из отчета рабочей группы, которые относятся лично к ним.

Г-н Магнуссон был бы признателен получить реакцию Российской стороны на вышеперечисленные вопросы и предложения в связи со следующей встречей рабочей группы, которую шведская сторона предлагает провести в апреле этого года.

В заключении, шведская сторона хотела бы поблагодарить российскую сторону за ответы, полученные несколько дней назад, на достаточно длинный перечень вопросов от шведской стороны, относящихся к расследованию по Раулю Валленбергу.

С искренним уважением,

Стефан Гуллгрен
Второй Секретарь
Посольства Швеции в Москве.

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1997-04-09

Ambassadören Martin
Hallqvist

UD-EC

99/001

INKOM/UD			
1997-04-11			
Avd	Gr	Mål	E
p	2	En	I

H E I G
jml 2:1

Re Raoul Wallenberg

Broder,

När Lundin och Gullgren häromdagen besökte byrå-
chefen Kosatjov i MID i annat ärende passade
Gullgren på att ta upp Wallenberg-ärendet. Vad som
därvid framkom av operativ karaktär har redan
inrapporterats i annan ordning. I tillägg härtill
hade Kosatjov emellertid ytterligare ett budskap -
off the record - som kanske bör föranleda vissa
överväganden på svensk sida.

Efter det att Gullgren framfört ett tack för de
svar som nyligen överlämnats från rysk sida i
anledning av ett antal svenska frågor i Wallenberg-
ärendet (se vår skr 82,83/1997-04-09), underströk
Kosatjov att herrar Kopeljanskij och Solovov
verkligen förklarat sig redo att sammanträffa med
arbetsgruppen, dock under förutsättning att "deras
hälsotillstånd så medgav". Kosatjov förklarade att
Vinogradov vid FSB låtit förstå att det senare
förbehållet skulle tolkas vidsträckt - båda
herrarna var till åren komna och i synnerhet Kopel-
janskij kunde ju ändra sig från en dag till en
annan. Kopeljanskij led dessutom som bekant av
nedsatt hörsel.

Vinogradov hade bett Kosatjov att underhand fram-
föra till ambassaden att Kopeljanskij kanske kunde
tänkas bli mer samarbetsvillig om den svenska sidan
skulle vara redo att i någon form visa sin goda
vilja. Detta skulle t ex kunna ske genom att ordna
en hörselapparat åt Kopeljanskij. Det fanns givet-
vis inga garantier men det kunde inte uteslutas att

Ex till:

Kab.sekr

Von Dardel

Carl Persson

Mogunsson, Riga

Hallqvist, EC2

Julin, GAT, EXP

Olson, EI/ESK

Exp. 97-04-25

Postadress
Ulitsa Mosfilmovskaja 60
119 590 MOSKVA

Besöksadress
Ulitsa Mosfilmovskaja 60

Telefon
(095) 956 12 00
(503) 956 12 00

Telefax
(095) 956 12 02
(095) 956 12 03 (viseringsavd)
(095) 956 12 04 (handelsavd)

Telex
64-413 410

en sådan gest skulle kunna få Kopeljanskij att bli mer tillmötesgående. Gullgren noterade detta oförbehållsamt.

Det är möjligt att detta förslag från den ryska sidan bör tas under allvarligt övervägande. Kopeljanskij tillhör väl de fåtal personer som vi tror fortfarande kan ha väsentliga uppgifter att bidra med - om de bara kunde förmås att tala. Att bekosta en hörselapparat, och föralldel en ordentlig hörselundersökning, åt Kopeljanskij kanske kunde vara värt sitt pris - även om det naturligtvis är högst osäkert vilken utdelning detta i slutändan kan komma att ge.

När jag igår hade förre presidenten Gorbatsjovs utrikespolitiske medarbetare Kovaldin på lunch sade denne på tal om Wallenberg-ärendet, att den enda nya utveckling man teoretiskt kunde tänka sig var att någon av de MGB-medarbetare som var med på 1940-talet på dödsbädden skulle vilja lätta sitt hjärta. Han kunde inte konkretisera detta närmare, men det ligger ju linje med vad Kosatjov sade till Gullgren häromdagen.

Hilsa!

Sven Hirdman

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

Sida 1 (1)

1997 - 04 - 14

Handläggare: H Magnusson

R 18 W-borg

W

Utrikesdepartementet

Re Raoul Wallenberg

Endast till Hallqvist, EC
Kopia till: amb Moskva

Det är alldeles riktigt som Gullgren gjorde att understryka sambandet mellan färdigställandet av rapportutkastet och avslutandet av Vladimirundersökningen. Dessutom tycker jag att Mesinajs arbete bör stödjäs i rimlig utsträckning. Det kan ju pågå parallellt.

Det kan påpekas för ryssarna att vi inte använder uttrycket "slutrapport". En sådan benämning förutsätter ju att RW-ärendet utretts färdigt i alla aspekter.

Vad gäller tidpunkt för nästa arbetsgruppsmöte är jag flexibel men mest praktiskt är väl att ha detta när rapportutkastet är färdiga att diskuteras.

MAGNUSSON

Författare: INTERNET:makinen@eprendor.uchicago.edu/ på INTERNET

Datum: 1997-02-13 9.14

Prioritet: ~~Standard~~

TILL: Lage (UD) Olson på (Pk)UD-3

Ärende: Re: *RWallerberg*

Mr. Lage Olson
Ministry of Foreign Affairs
Stockholm, Sweden

Dear Lage:

Innehåll
*Vidarebefordrat till
amb Moskva &
Hans Magnusson, Riga
Hallqvist, EC2
exp 97-02-13*

INK. UTRIKESDFF	
DNR	44/003
1997-04-16	
AVD.	P 2 <i>Lat</i>

I shall be out of town for about 5 days and wish to get some information to you to relay to Martin Hallqvist which will concern our work in Vladimir.

(1) Both Susan Mesinai and I will be stopping off in Stockholm as I stated earlier in answer to your e-mail note. We both expect to pick up our visas then and will be in Stockholm on Feb. 17. I have already sent to you a copy of an application with three passport photos expecting then to have the visa for December. I hope that you can use the same materials.

Susan said that she will bring the passport photos with her. If you need them earlier, inform her (212/691-6436), please.

I should like to request a multiple entry or three-entry visa just to save us the problem of having to get another visa later. I expect that there will be still one or two meetings of the Working Group for me to attend late in the Spring or Summer. The visas should be valid for at least the end of March to anticipate the need to stay longer (would be done by Susan) depending on how efficiently she can review the personal files in Nikishkin's office. I will have to leave by March 13 from Moscow, but that should allow me sufficient time to complete the work in Vladimir.

Could you please reserve for us two single rooms in Ostermalms hotel, Karlavagen 57 (8-660 6996) for us starting Feb. 27. We will leave March 2.

(2) We will need rooms at the usual Moscow hotel at Profsoyuzhnaya 15, guesthouse of the Institute of Theoretical & Experimental Physics (7-095-125 73 09) at least for the night of arrival March 2. I do not know when Guy von Dardel will arrive; please, arrange that with him. I do not know anything about Suzanne Berger's itinerary. She has told me that she does not plan on going to Vladimir.

I wish to have an explanation about reimbursing costs for this trip. Martin Hallqvist stated that the Swedish Foreign Ministry will provide \$5000 (USA) towards expenses for this work in Vladimir, but that it has to also cover the costs for Guy and Suzanne Berger. I understand the need for the costs for Guy since he intends to come to Vladimir from London, but I do not understand the statement of Martin's with respect to Suzanne. She does not intend to be in Vladimir and frankly she is not able to be very useful since she does not know enough Russian to be helpful in selecting or processing the prisoner registration cards. Susan Mesinai has been analyzing Vladimir cards with me and we have some clear points of interest to follow up in the further selection of cards in Vladimir. Also I expect that she will spend most of her time in Moscow going through the personal files to be requested (list given below). The insistence on

the part of Martin to cover expenses for Suzanne Berger is not clear to me when I have no idea what she will be doing, she will not be in Vladimir, and I do not wish to involve her again in reviewing personal files in Nikishkin's office. The last time was not very useful because she did not take good notes, mixed up several pieces of information, and she cannot read anything in the files without a translator. The translator cannot work on the personal files with two individuals simultaneously. I prefer to have Susan Mesinai review the personal files in Moscow because she has a good mind for the myriad of details that have to be gleaned out of them, she is familiar with all aspects of everyone's involvement with the case concerning witness statements, sightings, etc., and she did a very thorough job at the last sitting. (I am simply trying to find the surest way of extracting any possible relevant information from these materials in what I expect to be out last sitting in the Ministry of Internal Affairs in Moscow.)

(3) We will need transportation from Moscow to Vladimir both to get there presumably on March 3 and for the return. I will have a fair amount of equipment which cannot be transported by the usual electric train or public transportation autobus route. I will have both fragile computer equipment and photography equipment. Also we need to provide transportation for the three individuals from Memorial (I already submitted the list to Martin), the translator, myself, and Susan Mesinai. Please also arrange I guess through Stefan Gullgren to have hotel rooms for us reserved in Vladimir starting March 3. We have stayed earlier in the Hotel Vladimir. (two public rooms for the 3 Memorial assistants and myself, later one for Guy when he arrives, and a room for Svetlana Zavrazhnova, the translator, and Susan Mesinai, and an assistant photographer to be named; I am still working on identifying this person hopefully from Moscow.)

(4) Susan Mesinai and I have been pondering over the prisoner personal files to be reviewed in Moscow, and the list is given below. We request that this list be transmitted to Nikishkin so that the files will be available starting March 4 (in case we decide that it is best for Susan to simply stay in Moscow while we go to Vladimir). There are some files which we have seen before but we need to review various points again or look for other information. While I do not have the time here to give complete description of the reasons why some are chosen, Susan and I have given this careful thought and each is somehow related to the case of Raoul Wallenberg or will give us insight into how cases of special prisoners were handled in terms of location of imprisonment, transportation routes which were reported by various witnesses, hospital treatment, etc., etc.

The list of names with some occasional comment is as follows (the year of birth is given in parentheses when available):

Yaosha, V. (?), date of birth not know, general in Japanese army, cellmate of Jan Loyda.

Akikusa, Shun (1894) Japanese major general.

Backerle, Adolf-Heinz (1902), German

Bay, Boguslav (1924), Polish

Bentiveni, Franz (1896), German

Berger, Lazar (immigrated to Israel)

Bethlen, Istavan (18__), Hungarian

Bischoff, Hugo (Dr.), German

Bogdanos, Antonos (Lithuanian)

Brugger, Emil (1903), Swiss
Chekhotski, Evgenii (1922), Polish
Damm, Richard Theodor (1886), German
Demesco, Mikhail Petrovich (1901)
Feller, Harald (Swiss)
Gerstenberg, Alfred (1893), German?
Glazowski, Oskar (Czechoslovakian)
Goetze, Lucien (1913), French
Gogiberidze, Simion (Georgian)
Hamburger, Rudolph Alberto (1900), German
Hatz, Otto (Hungarian)
Hille, Paul-Erhard (German)
Hjeld, Harold (1916) Swedish-Finn
Hoettl, Jakob
Hofstetter, Hans (1924), Swiss
Huber, Ernst (German or Austrian)
Jakobsen, (first name unknown) (1898), a doctor according to Winter von Schwab in Magnitogorsk
Jankowski, Stanislav Josefovich (1892)
Kaplan, Jan
Keitel, Ernst (1915), German
Kitschmann, Horst (1895), German
Klauberg, Karl (1898), German doctor
Koch, Paul (1910), German
Konoye, Fumitaka (ca. 1920), Japanese
Kovacs, Bela (1908)
Kowalski, Jozef (1924), Polish
Krebs, Hans or Janis (German)
Krenner, Ernst (1896), German
Krumdush, Zigurds Ernestovich (1927), Latvian
Krummrei, Theodor (German)
Kupriakov, Gennadii Nikolaiyevich (1905), Russian
Langer, Franz (1908) German

Langfelder, Vilmos (Hungarian)
Makinen, Marvin William (1939), American
Marok, Ferdinand (1882)
Markuszewski, Jozef (1927), Polish
Medved'skaya, Vera (1874), Russian
Meier, Herman (German)
Melzer, Menachim (1907), immigrated to Israel
Menshagin, Boris Georgeivich (1902), Russian
Merkis, Hedimin (1922)
Meszaros, Istavan (Hungarian)
Mulle, Horst Theodor (German)
Munters, Vilhelm (1898), Latvian
Munters, Natalya (1897), Latvian
Okulitzki (first name unknown to us), Polish General
Osmak, Kirill (1890), Ukrainian
Pataridze, Leonti Estafovich (1902), Georgian
Pelkonen, Eero Olavi (Finnish)
Rado, Sandor (Hungarian)
Rehekampf, Guenther (German)
Rensinghoff, Bernhard (German)
Richter, Gustav (1912), German
Rode, Gunnar Oskarovich (1934)
Roedel, Willi (German)
Schneider, Helmut (1923), German
Schoegg, Otto (1917), Austrian
Shulgin, Vasilii Vitalievich (1878), Russian
Steinberg or Sternberg, Paul
Szakacs, Janos (1902), Hungarian
Schandel, Karl (1912), Hungarian
Tereliya, Jozef (Ukrainian)
Tibor, Klement (1920), Hungarian
Uebel, Adam (German)
Van der Waals, Dirk or Dick (Dutch)

Vendrovsky, David (1880)

Von Dufving, Theodor (German)

Von Hinkeladay, Heinz-Helmut (German)

Von Juchen, Aurel (1902), German

Winter von Schwab, Rudolph Hedrich or Von Schwab, Rudolph Hedrich Winter
(1919), Austrian

Vorobei, Vasilii Feodorovich (Polish or Ukrainian)

Wallenberg, Raoul Gustav (1912), Swedish

Weisbrodt, Rudolf (1902), German

Wolfi, Isaak Markovich (1913), Russian

Wynne, Greville Maynard (English)

I hope that you receive this without problem. It is certainly one of the
longest e-mail letters that I have sent. I will be back in town on
Wednesday, February 19.

With best wishes,

Sincerely,

Marvin W. Makinen

Marvin W. Makinen
Department of Biochemistry & Molecular Biology
The University of Chicago
Cummings Life Science Center
920 E. 58th Street
Chicago, Illinois 60637

tel: 773/702-1080
FAX: 773/702-0439
e-mail: m-makinen@uchicago.edu

Professor Guy von Dardel
Hem: 45 Route de Peney-Dessus;
CH-1242 Satigny Tel & Fax: 41+22-753 1619

CH - 1242 Satigny, 970401

Er referens:
Min referens: UD arkiv 970401

Beträffar:

f.d chefsarkivarie Sven Johansson

UD:s arkiv
Malmtorgsgatan 3
Box 16121
S 103 23 Stockholm Suède

RW - forskning

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 91/005		
1997-04-16 14		
Avd.	Gr	Mål
P	2	EW

Besv. med brev

18.4.97.

u.n. H

1997-04-16		
Avd	Gr	Mål

Broder,

Vid Susanna Bergers och mitt besök på UD:s arkiv i januari, framställde vi önskemål om att komma åt arkiven för "the cabinet sessions" dvs för stadsrådssammanträdena, där rimligen RW-fallet bör ha diskuterats i sammanhang med viktigare faser. För en vecka sedan fick jag genom ambassadens i Bern förmedling ett paket med c:a 500 sidor protokoll, dock icke för stadsrådssammanträdena utan för riksdagens utrikesnämnd. Även om man även där kan hitta vissa intressanta korn är de dock av betydligt av mindre intresse än de för stadsrådssammanträdena, där ju besluten faller. Jag vet inte om det har blivit ett missförstånd i översättningen av "cabinet session" eller om det bara är ett misstag. Eftersom också kostnaden för arkivmaterialet, c:a 1000 SEK inte motsvarar vårt intresse kommer jag att skicka tillbaka materialet med kurirposten från delegationen vid FN. Jag beklagar det besvär vi orsakat och det missförstånd som tydligen förekommit. 1253

Med vänlig hälsning

Guy von Dardel
Professor

X/
Kostade UD

463:-

om v d.

hade ha

behållt arkivmaterialet

(147 med post)

om det blev (2000)

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

Handläggare: H Magnusson

1957 12 27
TILL ADRESSEREN
17 12
1957 12 27

W
Utrikesdepartementet

L Olsson = No
Re Raoul Wallenberg

M
Till: UD-EC (Hallqvist)
Kopia till: amb Moskva
(kan kopieras)

a, a, H
Bifogade brev från den kanadensiske advokaten D Matas (med mitt svar) föranleder frågan hur det idag står till med de ryska ansträngningarna avslöja Gulagsystemets alla avarter. Arbetar Jakovlevs kommission med någon större energi? Gör man framsteg med att kartlägga missbruket av psykiatri? Vad säger Memorial om de resonemang som förs i Matas brev? Jag tror det vore bra att ha en klarare lägesbild på detta område.

MAGNUSSON

DAVID MATAS

BARRISTER & SOLICITOR

Ambassador Hans Magnusson
Swedish Embassy
Riga, Latvia

8 April 1997

Dear Mr. Magnusson:

This letter is a follow up to my letter of March 15. Since that letter I have given further thought to what Russian authorities could be doing to produce more in the way of documentation about Wallenberg than they have done. There are five possibilities that have crossed my mind. Three of these possibilities are general in nature. Two are specific to the case of Raoul Wallenberg.

The three general possibilities are various ways of exploring all the wrongs of the old Soviet system. If the full truth about the gulag becomes known, then we will know all there is to know about Wallenberg. There are many reasons why the full truth about the history of Soviet oppression should be known, going far beyond the Wallenberg case. But surely shedding light on the fate of Raoul Wallenberg is one reason, amongst many.

Because these possibilities are general, the reasons why they should be done, and the obstacles to their not being done are also general. It would take me far beyond the intended scope of this letter or any focused Wallenberg investigation to argue for these general possibilities and attempt to deal with the obstacles to their realization. I would only say that all of these general possibilities are meritorious, and the fact that none of them has yet been realized is regrettable.

The first general possibility is systematic prosecution of all those involved in the human rights violations associated with the years of Soviet repression. While prosecution of human rights violators is not at bottom a documentation effort, one beneficial effect of such prosecutions is a public accounting of the crimes being prosecuted. If indeed any of the perpetrators of the enforced disappearance of Raoul Wallenberg were still alive and were now prosecuted for that enforced disappearance, that prosecution would produce evidence about Wallenberg that would form part of the public record about him.

SECOND FLOOR
205 EDMONTON STREET
WINNIPEG, MANITOBA
R3C 1R4

TEL: (204) 944-1831

FAX: (204) 942-1494

The second general possibility is a truth commission. In many countries that have moved from a violator regime to a democratic regime, truth commissions have taken the place of systematic prosecutions, because prosecutions would be destabilizing. As well, prosecutions are nowhere near as systematic as truth commissions in their exposure of violations. Truth commissions may be limited in identifying perpetrators, but they are effective in providing information about victimization. A Russian truth commission whose mandate would be to tell the truth of human rights violations in the Soviet era would inevitably have the Wallenberg saga front and centre on its agenda.

The third general possibility is transfer of the KGB archives and the Presidential archives of the Soviet era to the state archives where they would be indexed and accessible to researchers on the same basis as all other state archives. That, as I had written earlier, was proposed, tentatively by the presidential commission on Soviet archives headed by the late Dmitri Volkogonov in 1992, but the proposal was dropped after lobbying from FSB officials. The proposal, in my own view, remains a viable one.

These three possible solutions go much beyond the Wallenberg dossier. However, it is difficult to disentangle the search for the truth about Wallenberg from the general opacity of the old Soviet system. The search for Wallenberg is a conundrum precisely because the Russians have done so little to clarify the Soviet past. How can we know the truth about Wallenberg without knowing the truth about the whole gulag, all political prisoners, all abuses of psychiatry? Wallenberg was sighted, or claimed to have been sighted, in many different places in the Soviet prison and psychiatric system. Furthermore, if he was kept alive after 1947, it would have been as a prisoner whose identity was disguised even within the system. To be fully confident that we have traced down every Wallenberg lead, we would have to know who was in every cell, in every psychiatric hospital bed throughout all the years of Soviet oppression from 1947 to its end. Wallenberg research tells us of the difficulty of explaining the fate of any disappeared person victim of a system whose abuses have not been fully and thoroughly confronted. /GJS

The two possibilities particular to the case of Raoul Wallenberg are a presidential commission on his fate, and access of authorized researchers to previously closed archives subject to a confidentiality undertaking. The advantage of a presidential commission on the fate of Raoul Wallenberg is that it would have the authority and especially the drive that the present Russian working group, at least in my estimation, seems not to have. Furthermore, it would seem an appropriate response to a report of both the Swedish and Russian working groups concluding that the question of what happened to Raoul Wallenberg remains unanswered to escalate the level of investigation. It would be inappropriate to respond to a report of both the Swedish and Russian working groups

concluding that the question of what happened to Raoul Wallenberg remains unanswered with a follow up that has less intensity and less authority than the groups that led to the inconclusive report. If at first you do not succeed, then try harder. It is a recipe for failure to decide to try less hard if your first effort does not meet with success.

My final suggestion is that all archives, Russian, Swedish, German, Hungarian, United Nations, British, American, allow unrestricted, open stack access to qualified Wallenberg researchers, subject only to a confidentiality undertaking. The undertaking would be not to disclose any information obtained through this research that was irrelevant to the Wallenberg case. That sort of access would leave research in the hands of those interested in the fate of Wallenberg, rather than in the hands of professional archivists whose time, energy and commitment to getting to the bottom of the Wallenberg case are not as great.

Sincerely yours,

David Matas

P.S. Thank you for your letter of March 23.

RIGA

5(7)
1 ()

1997-04-14

Mr David Matas
Barrister & Solicitor
Second Floor
205 Edmonton Street
WINNIPEG, Manitoba R3C 1R4
Canada

Dear Mr Matas,

Thanks for your interesting letter of April 8. It is probably no surprise for you if I tell you that I have, during the last few years, been thinking in similar terms.

The three general possibilities for exploring all what was wrong with the old Soviet system are worth discussing. Although there was a good start in this field in 1991-92, not enough has been done, and there are probably insufficient efforts underway, even by independent organizations and researchers. But something has been done and is being done. Memorial is still there, doing valuable things. As far as I know the President's commission on the rehabilitation of the victims of political repression, under Alexandre Yakovlev, is also working, although I have heard little about its activities lately. The Commission is also supposed to look into the abuse of psychiatry for political purposes. This is what Yakovlev told me when I met him one and a half year ago. I think I will ask our Embassy in Moscow to report on the latest developments in this field.

Systematic prosecution of all those involved in human rights violations is, in my view, not realistic anymore, in today's situation in Russia. We discussed, on the sidelines of the working group, on several occasions to refer the Raoul Wallenberg case to the General prosecutor. After carefully weighing pros and cons we came to the conclusion that it would not promote our work. We might have been wrong, of course, but I doubt that the general prosecutor would have done a satisfactory job. However, the Poles used the Military prosecutor rather successfully in the Katyn

case(the military prosecutor was then rather reform-minded).

Your idea about a truth commission could be covered partly by the Yakovlev commission, if it was more active, I suppose.

The proposal to transfer the ex-KGB and the Presidential(ex Central Committee) archives to the state archives remains worthy of support, but is it realistic?

The only way to have these general ideas come true is if they were generated and promoted inside Russia. Of course, one could try to give a small contribution, by indicating such possibilities in connection with the presentation of the working group report. More discussion with Memorial is needed.

As you say, it has been and to some extent remains difficult to disentangle the search for truth about Wallenberg from the general opacity of the old Soviet system. Of course, we know more about the gulag system today than 6 years ago, but we don't know everything. Actually, the work of the working group to investigate the fate of Raoul Wallenberg in many ways served as an ice-breaker, especially in the first years, paying off dividends far beyond the case of the Swedish diplomat.

I would like to comment on the following two sentences in your letter:"To be fully confident that we have traced down every Wallenberg lead , we would have to know who was in every cell, in every psychiatric hospital bed throughout all the years of Soviet oppression from 1947 to its end. Wallenberg research tells us of the difficulty of explaining the fate of any disappeared person victim of a system whose abuses have not been fully and thoroughly confronted".

Having in mind the possibility that RW might have been isolated under a different name after 1947, this could indeed be the magnitude of the task in order to obtain absolute certainty concerning his fate, unless one managed to find conclusive evidence in other ways. The investigation you propose is hardly feasible just for establishing the fate of Raoul Wallenberg. The latter investigation would have to make part of a much more comprehensive study, which would require years and considerable personnel resources. Basically such a task could only be managed by a large Russian commission, but with assistance from foreign experts.

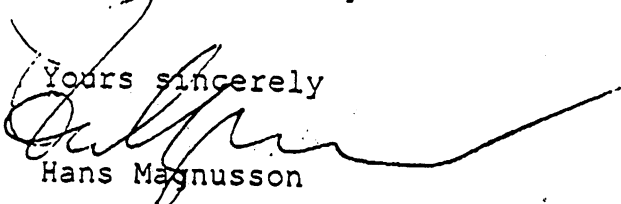
In the absence of such a broad approach I have felt it necessary to concentrate on the most likely places of isolation, although I have certainly nothing against if others want to broaden the scope. It is mainly a question of resources. Personally I do believe that, if there is still a concealment of some facts

concerning the fate of Raoul Wallenberg, the truth is most likely to be found in Moscow, in a central archive, although we have received assurances that all relevant archives have been gone through time and again. After all, RW was a very important prisoner. There might also be a concealment in the form of someone knowing the truth but not being willing to disclose it. If there still is a major cover-up, for which I have difficulties seeing any reasons, such a cover-up is likely to have taken place on several levels, and it would be difficult to find the truth even if a complete search all over the country was made.

The possibility to set up a presidential commission (or at least a special presidential representative) is an idea that we have touched upon on a few occasions. But having in mind what you say in your letter, and what I have said above, the question is whether such a commission should only occupy itself with Raoul Wallenberg or whether it should have a broader focus. I think this issue will have to be discussed further, also with the Russians, both official authorities as well as with Memorial e.g. Alexander Yakovlev should also be consulted. I suppose the idea could also be mentioned in the report and be the subject of discussion also during the conference/seminar I have proposed as a follow-up to the publication.

Your final suggestion could in my view be supported, although I am not in a position to give you carte blanche concerning Swedish archives. I know they are now being gone through with the objective to release a maximum amount of documents. I can only say that I have seen all the official Swedish archives (except that of the security police, which Mr Carl Persson has gone through) and that I have withheld nothing of interest to the other members of the working group, but that is of course not the point. I can also say that we have officially requested all relevant files from Hungarian, British and American as well as Israeli archives. What we have received is also available to Guy von Dardel. As far as the German archives are concerned (I have in mind the ex-Stasi archives) the procedures are different, as Susanne Berger can tell you.

Yours sincerely

Hans Magnusson

Högskolan i Karlstad
Institutionen för samhällsvetenskap

970412

INK	UTRIKESDEPT
ONE	102/007
1997	04-16
AVE	P
CT	2
MAL	Fu ¹

Inkom Utr.min

1997-04-14

Till Utrikesminister
Lena Hjelm-Wallén
Utrikesdepartementet
103 23 Stockholm

Undertecknad gav 1987 i bokform ut Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjet. Den bifogade manuskriptkopian Raoul Wallenberg -ett ouppklarat fångöde utgör en granskande analys av det källmaterialet kring Wallenbergärendet som har tillkommit under det senaste decenniet. Framställningen är -liksom min uppsats Svenske Andersson i Solsjenitsyns Gulagarkipelagen (Personhistorisk Tidskrift 1996, s. 39-50) - avsedd att efterhand, med källreferenser, publiceras i någon historisk facktidskrift.

Det har dock framstått som naturligt att redan i manuskriptversion översända ett exemplar till UD för kännedom. Jag är självfallet även fortsättningsvis beredd att med handläggande tjänstemän diskutera de intrikata bevisvärderingsproblem, som kännetecknar Wallenbergärendet

Med vänlig hälsning

Rolf Karlbom
Rolf Karlbom
Docent

Ex till:

Kab.sekr.
von Dardel
Carl Persson
Magnusson, Riga
Hallqvist, EC 2
Julin, GAT, EXP
Olson, EI/ESEK
Amb. Moskva
Amb. Kiev
Exp. 97-04-25

Skr till tit
97-04-25

Exp. 97-04-29

1.

Det har efterhand uppstått en storlitteratur rörande Raoul Wallenberg och hans fångenskap i Sovjet. Källmaterialet kan vid närmare betraktande inbjuda till resignation. Det finns t ex påståenden att Wallenberg skall ha avlidit vid åtminstone 37 skilda tillfällen. Ett källbestånd av denna kaliber uppfordrar samtidigt till vetenskaplig forskning.

Wallenbergaffären inleddes den 16 januari 1945, då Sovjets vice utrikeskommissarie Dekanosov överlämnar en note till den svenske ministern i Moskva, att sovjetiska stridande förband hade påträffat Raoul Wallenberg på Benzurgatan i Budapest samt att han och hans egendom hade ställts under sovjetiskt beskydd. Vice utrikesminister Gromyko presenterade den 6 februari 1957 ett memorandum, som efter ihärdiga förnekanden alltsedan 1945 erkänner att Wallenberg förts i fångenskap till Sovjet men enligt den s k Smoltsovrappporten hade avlidit i en cell i Lubjanka natten till den 17 juli 1947 "förmodligen till följd av uppkommen myokardinfarkt". Sovjetiska myndigheter frisläpper den 16 oktober 1989 trots många års försäkringar om motsatsen ytterligare handlingar och persedlar med anknytning till Wallenberg.

Denna framställning begränsas till några temata, där vår kunskap markant har förskjutits framåt under tiden efter 1989. De rubriceras i det följande KGB-legenden om Wallenberg, cellspionnen, ~~Smoltsovrappporten~~ och Gorkijbilden.

2.

KGB-legenden om Wallenberg tillhör ett sent stadium av Wallenbergärendet. Den må närmast karakteriseras som en florerande tradition inom säkerhetsorganen. Den framträder veterligen först i ambassadresidenten/avhopparen Oleg Gordievskis bok, utkommen i England 1990. En variant gavs av Pavel Sudoplatov i Direktoratet 1994. Ytterligare en version ingår i Jelisej Sinitšyns memorarer Valettu tutuus selai-

sen agenta,översatta till finska och publicerade 1995.Två intervjuer med Sergej Kondratjov våren 1996 efter en uppmärksammat artikel i US News & World Report rörande Wallenberg bör också beaktas.

Kontentan i KGB-legenden om Wallenberg går ut på att Wallenberg av sovjetiska makthavare uppmanats träda i deras tjänst som agent men enständigt vägrat.Wallenberg hade -enligt stalinistisk praxis - dödats i nära anknytning till det sista förhöret . Tidpunkten uppges ha varit ganska snart efter hans ankomst till Moskva och utan tvivel klart före den 17 juli 1947.

KGB-legenden om Wallenberg avviker således både kronologiskt och sakligt flagrant från Budskapet i Smoltsovrappporten.Det är för analysen av de aktuella källorna angeläget att granska,hur de hanterar detta problem.

Gordievski,vilken kände till Smoltsovrappporten och åberopar kännedom om Wallenbergs akt i KGB,skriver med en kompilatorisk formulering,att Wallenberg blevskjuten "senast 1947^{1/}". Sudoplatov utgår från Smoltsovrappportens dödsdatum den 17 juli 1947.Det fordrar likväl enligt legendens mönster ett förhör med Wallenberg omedelbart dessförinnan.

Sudoplatov hävdar följdriktigt,att Dmitrij Kopelanskij dagen före Wallenbergs död skulle ha kallat in Wallenberg från cellen till sitt kontor^{2/}.Förhörsjournalerna saknar dock uppgift om ett förhör med Wallenberg den 16 juli 1947.Sista angivna förhörsdatum är den 11 mars 1947.Kuzmisjin,inte Kopelanskij,var då förhörsledare.Kuzmisjin hade också förhört Wallenberg i Lubjanka den 22 april 1945.Kopelanskijs roll som förhörsledare visävis Wallenberg är i journalerna registrerade till den 17 juni och den 30 augusti 1946, nota bene båda gångerna i Lefortovo^{3/}.

Sudoplatov delar inte Gordievskis åsikt att Wallenberg sköts.Han blev injicerad med gift vid professor Majronovskijs toxikologiska laboratorium inom Lubjanka^{4/}.

Kondratjov visste vid den första intervjun våren 1996,återgiven den 24 april,uppenbarligen intet om Smoltsov-

rapporten. Han påstod, att han skulle ha fungerat som tolk, när Wallenberg förhördes i en cell i Lubjanka 1945. Han träffade tre dagar senare förhørsledaren och aktualiserade Wallenberg. Han var skjuten men förhørsledaren hade förbjudits att tala om hans öde^{5/}.

Kondratjov har tydligen ganska omgående underrättats om Smoltsovrapportens innehåll. En andra intervju, återgiven den 7 maj 1996, flyttade ogenerat tolkuppdraget vid ett förhör med Wallenberg två år framåt, till 1947. Tidslimiten tre dagar till samtalet med förhørsledaren har utgått och ersätts med förklaringen, att förhørsledaren "senare" gav beskedet, att Wallenberg avrättats i fängelset natten mellan den 16 och 17 juli 1947!^{6/}

Det förtjänar vidare noteras, att samma scenario, avslagna erbjudanden om kollaboration med åtföljande hårt straff också förekommer i mytbildningen kring svensk-kanadensaren Edvard Linder, alias Joachim Letzén, Erik (von) Andersson, Harald Triborn.

Linder hamnade i sovjetisk fångenskap 1949 i Berlin och har blivit litterärt ryktbar som svenske Andersson i Solsjenitsyns Gulagarkipelagen.^{7/}

KGB-legenden utgör inte heller det enda fermentet av ryktesspridning kring Wallenberg bland säkerhetsorgans veteraner. General Jevgenij Pietovranov försäkrade 1992, att det vore uteslutet, att Wallenberg skulle ha arkebuserats. Stalin var trots sin grymhet klok och skulle aldrig ha gjort så. Wallenberg dog av miss tag 1947 under förhör i fängelse. Pietovranov gav inga källreferenser till detta koncept, även det omöjligt att förena med Smoltsovrapporten^{8/}.

3.

När Wallenberg anlände till Lubjanka - registerkortet anger, att det var den 6 februari 1945^{9/} - fördes han till cell 123. Hans cellkamrater blev Gustav Richter, tidigare polisattaché vid tyska legationen i Bukarest, och en österrikisk löjtnant, Otto Scheuer.

Scheuers identitet blev tidigt föremål för

kommentarer. Amiral Voss, som var hans cellkamrat i nr 123 en period 1946, omvittnade 1956, att han hade föga förtroende för Scheuer och att hans utsagor borde tolkas med största försiktighet ^{10/}.

Svenska UD:s Wallenbergutredning klarlade i tillämpliga delar, att denna skepsis var befogad. Scheuers påståenden att ha tillhört Abwehr, det tyska militära kontraspionaget, kunde 1957 falsifieras. Abwehr hade aldrig någon agent med namnet Otto Scheuer. Detta namn hade ej heller använts som täcknamn inom Abwehr ^{11/}.

Scheuers status som cellspion uppenbarades 1991, då Gennadij Kabalkin fick ta del av en skrivelse i Gustav Richters dossier. Den var ställd till kommandanten i Lubjanka, Mironov, med en anhållan att flytta Richter från Lefortovo till Lubjanka och "placera honom hos Schlitter, som framdeles skall benämnas Schauer" ^{12/}. Flyttningen ägde rum samma dag, den 17 januari 1945, som vice försvarsminister N Bulganin undertecknade ordern - med "kopia till kamrat Abakumov" - att arrestera Wallenberg i Budapest och föra honom till Moskva ^{13/}. Kabalkin skall 1991 ha bett att få se dossiern över Schlitter/Scheuer men fått beskedet, att någon sådan inte fanns ^{14/}.

Cellspionen Schlitter/Scheuer framträder in på 1950-talet med olika skepnader. Han observerades under täcknamnet Scheuer - förutom av Richter och Voss - jämväl av Horst Kitchmann i cell 123 Lubjanka under tiden juli 1946-februari 1947. Han har i april 1948 återtagit namnet Schlitter (Schlüter) och är då cellkamrat i Lubjanka med Ernst Huber, med vilken han också överflyttades till Lefortovo i juli 1948 ^{15/}.

Cellspionens nästa kända identitet är Franz Rudolf Grofner. Han delade i Lefortovo under månaderna maj-september 1949 cell 141 med den italienske diplomaten Armando Odenigo ^{16/}.

Cellspionen
Den sista kända uppgiften om hänför sig till 1951. Hans namn har lätt retyscherats till Franz Rudolf Fro-

nia. Han sitter då med den danske gränsövergångaren Mogens Carlsson i Butycka april-december 1951, successivt i cellerna 248 och 50 ^{17/}.

Utsagorna om cellspionen kan uppdelas på två kategorier. Den ena gäller personlig identitet, ålder, utseende, hälsotillstånd, dialekt etc. Den andra rör vad cellspionen kan ha meddelat om sitt förflutna.

Richter bedömde cellspionen vara född omkring 1895. Kitschmann använder precisionen "cirka 1898". Huber talar om "en rätt gammal man". Carlsson brukar åldersbeteckningen "omkring 50 år".

Kitschmann gav det mest pregnanta signalementet: cirka 170 cm lång, kraftig, oval ansiktsform, bruna ögon och mörkt hår. Carlsson beskriver honom vara lite kortare än sig själv, tjock hals, magert och insjunket ansikte med skarpa drag, mörkt och tunt hår.

Flera källor vitsordar, att cellspionens hälsotillstånd var dåligt. Han led enligt Voss utan tvivel av en sjukdom i benet och deltog aldrig i de dagliga promenaderna. Voss hade flera gånger hjälpt och t o m burit honom till badet. Han såg, skriver Carlsson, ut som en utmärglad koncentrationslägerfånge och var fysiskt helt slut.

Voss lade märke till att cellspionen talade österrikisk dialekt.

Samtliga källor nämner, att cellspionen skulle ha tillhört Abwehr och att hans hemstad vore Wien. Han gav med täcknamnet Scheuer 1945 Richter samma adress som alias Fronia meddelade Carlsson 1951, Windmühlgasse 11.

En liten differens existerar likväl. Richter talar om "Windmühlgasse 11, Wien 9", Carlsson om "6. Bezirk på Windmühlgasse 11". Richters uppgift tillhör svenska UD:s Wallenbergdossier och avhemligades först 1982.

Cellspionen levererade eljest tre i grunden oförenliga versioner om sina antecedentia. Den första tillhör skedet 1945-1947 och återspeglas hos Richter, Voss och Kitschmann. Han hade före kriget varit radiohandlare i Wien. Han råkade i sovjetisk fångenskap vid Stalingrad, dvs. runt årsskiftet 1942/43, då han civilklädd skulle ha anträffats på sovjetiskt territorium långt bakom fronten och medfört en radioutrustning och en stor summa ryska pengar, m a o med en fullfjädrad spionstatus.

Den andra versionen berättade alias Schlitter (Schlüter) 1948 för Ernst Huber, telegrafist inom Abwehr i Rumänien. Cellspionen lanserade sig alltfört som radiooperatör. Tid och plats för hans fångenskap har däremot drastiskt förflyttats till den rumänsk-sovjetiska gränsen den 21 juni 1941, dagen före starten för Operation Barbarossa. Han skulle tillsammans med några medhjälpare skicka radiosändare in över gränsen till Sovjet.

Den tredje versionen, hos Odenigo avseende 1949 och hos Carlsson rörande 1951, företer en mer påtaglig omarbetning. Tillfångatagandet är förskjutet till 1945 och påstås ske i Wien. Odenigos upplysningar är mer svävande än Carlssons. Gripandet tidfästes till "våren 1945" resp den 13 juni 1945. Odenigo skriver, att han "håktades av den sovjetiska polisen och fördes till Moskva". Carlsson förtydligar, att han fördes till det ryska högkvarteret och försvann i dess källare. Han fördes med flyg via Odessa till Moskva och Lefortovo.

Alias Grofrner sade sig ha blivit arresterad i Wien 1944 av den tyska säkerhetspolisen misstänkt för förbindelser med den internationella judiska hjälporganisationen Joint. Fronia skulle i Budapest ha dömts till döden för delaktighet i attentatet mot Hitler den 20 juli 1944, under reträtten förts till Wien och där befriats ur fängelse av ryska trupper.

Scheuer omnämnde Wallenberg för Kitschmann, som dessförinnan i juli-november 1945 hade delat cell med Wallenbergs chaufför Langfelder (nr 105, Lefortovo).

Grofrner hade 1949 berättat för Odenigo, att

han kände till Wallenberg och hans hjälpsamhet från Budapest. Han visste, att Wallenberg inte var karriärdiplomat. Han skall rentav ha lämnat den remarkabla upplysningen att Wallenberg "satt i Lefortovskaja åtminstone till den tidpunkt, då Grofner flyttade till Odenigos cell" ^{18/}.

Huber och Carlsson förmedlar inga uppgifter från cellspionen om Wallenberg.

Det måste inskjutas, att Odenigo och de övriga, italienska diplomaterna i sovjetisk fångenskap, till skillnad exempelvis från de tyska kollegorna, aldrig ådömdes lägerstraff. De satt kvar i Moskvas rannsakningshåkten, tills de kollektivt återsändes till Italien hösten 1950 ^{19/}. Cellspionens budskap till Odenigo 1949 var rimligtvis avsett att föras vidare.

Det återstår att belysa cellspionens faktiska identitet. Carlsson hävdar, att Fronia skulle vara doktor Schmidt i Historien om Joel Brand. Då detta arbete utkom först 1956, måste det röra sig om en efterhandskonstruktion av Carlsson.

Identitetsfrågan måste prövas med hjälp av annat källmaterial. Abwehrs upplösning i Budapest efter den tyska invasionen i Ungern den 19 mars 1944 är behandlad i Adolf Eichmanns och SS-chefens i Budapest ^(Otto Winckelmann) rapporter till Berlin. Den skilras, från de judiska organisationernas horisont, förutom i Alex Weissbergs Historien om Joel Brand, även av Andreas Biss i Der Stopp der Endlösung (1966). Enstaka uppgifter av värde erbjuds i Rudolf Ströbinger Das Rätsel Wallenberg (1982).

Grofnerns påstående till Odenigo, att han misstänktes för att ha haft samröre med den judiska organisationen Joint bekräftas av Winckelmann. Abwehrpersonalen i Budapest hade arresterats på grund av korruption, då de hade förmedlat zionistiska pengar och tagit mutor ^{20/}. Autenticiteten i dessa anklagelser frångår av Brands och Biss' redogörelser ^{21/}

Brand preciserar arresteringen till någon

dag runt den 7 maj 1944. Biss markerar som exakt datum den 11 maj 1944. En rapport av Winckelmann innehåller följande passus: "Unter den Festgenommenen befindet sich der Hauptagent Dr Rudolf Gerhard Schmied, der Halbjude Josef Winniger und ein Rudolf Schwarz. Die Namen sind Decknamen". Dr Schmidt skulle enligt Winckelmann egentligen heta Korda^{22/}.

Joel Brand fick före sin definitiva avresa från Budapest den 18 maj 1944, att Schmidt och hans agenter hade frigetts och skickats till Wien. Biss menar, att det var Himmler personligen, som till allmän överraskning släppte dem fria och upptog några i SS underrättelsetjänst^{23/}.

Det saknas belysning, hur cellspionen därefter hamnade i sovjetisk fångenskap. Han hade enligt Carlsson ursprungligen varit redaktör för en välkänd tidning i Wien, Der Abend. Det torde knappast vara korrekt^{25/}. Ströbinger beskriver honom i stället som tidningsförsäljare (Zeitungsverkäufer)^{26/}.

Fronia skulle "före kriget" ha deltagit i den s k Venloaffären vid tysk-holländska gränsen. Den inträffade dock efter krigsutbrottet, den 9 november 1939. Abwehr representerades i demoperation - med täcknamnet "löjtnant Grosch" - av överstelöjtnant Johannes Travaglio, en grad som Carlsson också förlänar Fronia^{27/}.

4.

Smoltsovrapparten kan numera jämföras med ett stort antal sovjetiska mortifikationshandlingar från 1940- och 1950-talen. Deras sakuppgifter visar sig genomgående notoriskt felaktiga. Påståenden om dödsdatum och dödsorsak är drastiskt korrigerade i senare intyg, certifikat osv. Uppsåtet att lämna systematiskt osanna sakupplysningar var uppenbart att skydda säkerhetsorganens befattningshavare.

Den tekniken brukades inte bara för kända intellektuella som Isaac Babel och Vsevolod Meyerhold utan

även för en vanlig sovjetmedborgare som karelen Oskar Korgan^{28/}.
En dödsattest för honom, utfärdad den 30 november 1956, utsäger, att han avled den 18 juli 1940 av magcancer. En ny attest, av den 16 augusti 1991, anger hans dödsdatum till den 9 januari 1938 och dödsorsaken arkebusering. Båda attesterna saknar uppgift om dödsort^{29/}.

Smoltsovrappporten är inte heller den enda mortifikationshandling över en utländsk fånge, som har ifrågasatts. Det gäller bl a motsvarande besked om den österrikiske diplomaten Franz Marek och den polske generalen Leopold Okulicki^{30/}.

Särskilt intresse erbjuder dossiern över de polskjudiska socialistledarna Henryk Ehrlich och Wiktor Alter. Den visar en avsevärd parallellitet med Wallenbergaffären. Samma säkerhetsofficerare och utrikesansvariga agerar, samma tryck från omvärlden mobiliseras.

Ehrlich och Alter, vilka hade ingått i socialistinternationalens ledning, hamnade i sovjetisk fångenskap vid Polens sammanbrott september-oktober 1939. De dömdes den 2 augusti resp den 20 juli 1941 till döden för påstått arbete inom den polska säkerhetstjänsten 1919-1921. Påföljden sänktes efter några dagar för båda till ett tioårigt lägerstraff, varefter de frisläpptes den 12 resp 13 september 1941 -utan tvivel en effekt av den polska Londonregeringens uppgörelse med Sovjet.

Ehrlich och Alter förhandlade sedan med sovjetiska myndigheter, bl a i Kuibysjev, dit delar av regeringsmaskineriet och den diplomatiska kåren evakuerades i oktober 1941. De arresterades där den 4 december 1941. Vice utrikesminister Vysjinskij meddelade polska ministern Kot den 6 december 1941, att de vore anklagade för samröre med tyskarna. En rad internationella personligheter, Wendell Wilkie, Jan Masaryk, Allam Green, Albert Einstein etc., intervenerade till deras förmån hos sovjetmakten.

Ett svar kom först i februari 1943. Molotov upplyste de engagerade, att Sovjetunionens högsta domstols mili-

tärkollegium vid en hemlig session den 23 december 1941 hade dömt Ehrlich och Alter till döden för förrädiska kontakter med Tyskland i oktober och november 1941.^{31/}

Dossiern klarlägger, att detta domstolsutslag utgör ett falsifikat. Den rymmer en skrivelse av följande innehåll: "Till kamrat Beria. Kamrat Stalin har godkänt denna text och jag har sänt ett därtill avpassat svar till Green, Wilkie och andra via kamrat Litvinov. V. Molotov. 14 februari (1943)"^{32/} Molotov konstruerade -kort efter segern vid Stalingrad -en fiktiv text om en process mot Ehrlich och Alter i december¹⁹⁴¹, vilken med Stalins godkännande mörklade de faktiska händelserna.

Beria hade i december 1941 beordrat att Ehrlich och Alter som nummerfångar (nrs 41 och 42) skulle sättas i ensamceller hos NKVD i Kuibysjev. Inga handlingar över de arresterade finge läggas upp och inga förhör hållas. A. Sobolev vid utrikeskommissariatet påmindeden 14 december 1941 NKVD om att affären kunde få internationella återverkningar, då Alter tillhörde ledningen för Andra Internationalen.

Ehrlich begick självmord den 14 maj 1942. En dödsattest, undertecknad av tre personer, konstaterade, att vakten Prygajev upptäckte Ehrlich död i cellen kl 20.00 den 14 maj. Obduktionsprotokollet lød: "Våldsam död. Obduktionens resultat motsäger inte det faktum att den avlidne begick självmord". Chefen för inre fängelset Sardajev fick tio dagars och den tjänstgörande avdelningsofficeren Grebiniskå fem dagars arrest för bristfällig övervakning av fången.

Deprimerande uttalanden av Alter sommaren 1942 avhåndlades på högsta nivå. Pjotr Fedotov -samme man som i februari 1947 bekräftade inför Novikov vid utrikesministeriet, att säkerhetsministeriet höll Wallenberg^{33/} -redovisade resultatet till NKVD i Kuibysjev den 22 juli 1942: "Folkkommissarien (sc. Beria) beordrade personlig tillsyn över Alter och förbättrade

fängelsevillkor för honom ". En underordnad till Fedotov, major Zhu-
kov, uppmanade den 25 november 1942 NKVD i Kuibysjev att intensifie-
ra alla mått och steg att förhindra Alter att begå självmord.

Avrättningen av Alter skedde tre dagar efter
Molotovs brev till Beria, natten till den 17 februari 1943. Chefen
för NKVD i Kuibysjev Ogoltsev sände samma dag till statssäkerhets-
ministern Merkulov in ett intyg från de befattningshavare, Kharko-
vets och Timofejev, som verkställde exekutionen, samt Alters person-
akt. Alters tillhörigheter hade bränts ^{34/}.

Det är sålunda vanskligt att sammanställa
Smoltsovrapporten som Sovjetregeringens förklaring till omvärlden
om Wallenbergs fångenskap med faktiskt inträffade händelser. Vi må
börja med det sistnämnda och samtidigt säkraste. Wallenbergstillhö-
righeter har inte bränts. De återlämnades den 16 oktober 1989 till
hans anförvanter ^{35/}.

Ett strategiskt problem gäller, om fängelse-
läkaren Smoltsov har skrivit Smoltsovrapporten. Handstilar utgör
facta transeuntia och medger endast sannolikhetsbevisning ^{36/}. Rätts-
historien rymmer ett flertal mål (t ex Dreyfusprocessen, rättegången
mot Adolf Beck 1904, om Anna Anderssons identitet med storfurstinnan
Anastasia i Hamburg 1958 och 1964), där inkallade handstils experter
har begått svåra misstag ^{37/}. Liknande bryderier rör i Sverige bl a
de Almquistiska reverserna 1851-1852 och det s k ambassadbrevet i
spionerimålet mot Bertil Ströberg 1983 ^{38/}.

Handskriftsgranskningens svaghet som bevis-
medel accentueras, när experter kommer till skilda uppfattningar.
Det tillkallades under Dreyfusprocessen fem sakkunniga att avgöra,
om Dreyfus hade skrivit den s.k. bordereaun. Tre ansåg detta vara
fallet (varav två återtog sin slutsats vid kassationsrättegången
1899), medan de båda övriga inte fann det vara styrkt ^{39/}.

Samma bräcklighet vidlåder Smoltsovrappor-
ten. En handskriftsgranskning presenterades den 17 augusti 1990 av jus-

titieministeriets kriminaltekniska institut. Den jämförde Smoltsovsrapporten med Smoltsovs självbiografi och enkätsvar vid inträdet i NKVD den 16 december 1940.

Slutsatsen blev att texterna skrivits av samma person. Smoltsovs tillskrift daterad "17.VII." "kan vara" skriven i samband med rapportens huvudtext^{40/}. Utlåtandet uttalar sig däremot inte om tiden för rapportens tillkomst.

Ännu en handstilsanalys publicerades den 10 september 1991. Den konfronterade Smoltsovsrapporten med ett läkarintyg av Smoltsov, utfärdat den 7 juni 1945. Resultatet var, att Smoltsov inte har skrivit Smoltsovsrapporten^{41/}.

Även om man godtar, att Smoltsov skrev Smoltsovsrapporten, är det omöjligt att utgå från det som skall bevisas - att den relaterar en faktiskt inträffad händelse. En sådan ståndpunkt räcker enbart till slutsatsen, att rapporten måste vara skriven senast den 7 maj 1953, Smoltsovs dödsdatum^{42/}.

Omdömet, att Smoltsovsrapporten kan vara skriven i ett sammanhang, aktualiserar föreställningen, att Smoltsov först skrev huvudtexten, därefter uppvaktade Abakumov och slutligen gjorde beslutsanteckningen. Varför har Smoltsov i så fall inte medfört rapporten till Abakumov för att enligt sovjetisk praxis få beslutet påtecknat av den beslutskompetente? Varför har inte - om Wallenberg återfunnits död i sin cell natten till den 17 juli 1947 - uppsatt vaktintyg, dödsattest och obduktionsprotokoll som för Ehrlich den 14 maj 1942? Den tidigare förklaringen, att Abakumov ville sopa igen spåren efter Wallenberg^{43/}, måste betecknas som ohållbar.

Smoltsovsrapporten har i övre högra kanten klassifikationen "sov sekretno" och pagineringen "1.5.9" samt längs vänstra kanten bindmärken. "Sov sekretno" brukades endast för särskilt hemliga handlingar. Säkerhetsorganen använde rak paginering utan punkter, vilken senare teknik däremot brukades bl a i rättsväsendet^{44/}.

Det finns i Gromykos memorandum en allusion ("en prövning sida för sida") ,att Smoltsovrappporten inginge i ett band. Det konstaterades vid originalets företeende den 16 oktober, ¹⁹⁸⁹ att detta hade bindmärken i vänstra kanten.

Den relevanta volymen har inte trots många hänvämdelser presenterats. Det måste därför hållas öppet, ifall detta beror på att den innehåller alltför obehagliga fakta, är förkommen, har förstörts eller rentav aldrig existerat. Faginering och bindmärken gäve enligt det sista alternativet ett falsifikat större trovärdighet.

Gromykos memorandum hävdade, att man hade företagit en noggrann undersökning av arkiven för fångregistrering och undersökningsfrågor samt förhört många personer. Man hade genom dessa åtgärder inte lyckats påträffa några som helst uppgifter om Wallenbergs uppehåll i Sovjet. ^{45/}

Dagens källbestånd gör det uppenbart, att dessa påståenden var notoriskt osanna. Molotov krävde den 2 april 1956, att de vittnesmål från tyska och italienska medfångar, som den svenska regeringen hade överlämnat vid Erlanders och Hedlunds officiella besök, skulle kontrolleras av KGB och inrikesministeriet inom två veckor ^{46/}. KGB-chefen Serov meddelade den 16 april 1956, att han hade ett förslag klart. Molotov-Serov framlade den 28 april 1956 en skrivelse med beslutsförslag inför centralkommittén ^{47/}.

Det heter om de tyska och italienska berättelserna: "Dessa vittnesmål sammanfaller i hög grad med de faktiska förhållandena vid Wallenbergs arrestering och fångenskap". Man skulle meddela svenskarna, att Wallenberg avled på fängelsesjukhuset i Lefortovo men dröja med svaret, tills det svenska riksdagsvalet hade ägt rum.

Ett senare utkast 1956 retirerade till beskedet, att Wallenberg hade suttit i Lefortovo- och Butyrkafängelserna. En KGB-Anställd uppgav 1992, att han hade instruerats att med hjälpa

sjukjournalerna förfärdiga en dödsattest för Wallenberg. Det skedde men han fick senare veta, att saken hade lösts på annat sätt. Smoltsovrappporten åberopas först i ett koncept till memorandum av Sjepilov-Serov den 12 januari 1957^{48/}.

Denna oscillation aktualiserar de sovjetiska myndigheternas interna agerande i Wallenbergaffären 1945-1947. Utrikesförvaltningen gjorde den 28 november 1945 och den 26 mars 1946 på lägre nivå resultatlösa ~~känvändelser~~ till säkerhetsorganen. I februari 1947 avslöjade Fedotov muntligen för V. Novikov i utrikesministeriet, att säkerhetsministeriet höll Wallenberg. Vice utrikesminister Vysjinskij, som efter flera svenska demarscher skulle ~~avge~~ svar i Wallenbergaffären, vände sig den 14 maj 1947 med en utförlig redogörelse till Molotov och bad honom att hos Abakumov begära upplysningar och förslag om ärendets avslutning. Molotov skrev den 18 maj 1947 på Vysjinskijs skrivelse: "Till kamrat Abakumov. Var god rapportera till mig".^{49/}

Vysjinskij vände sig den 7 juli 1947 direkt till Abakumov. Han behövde särskilt veta, vad Wallenberg hade haft för sig i Budapest: "om han hade varit i områden med strider eller bombardemang". Säkerhetsministeriets utgående diarium upptar under den 17 juli 1947 anteckning om en skrivelse från Abakumov till Molotov "om den svenske medborgaren Wallenberg". Denna skrivelse har inte påträffats.

Vysjinskij försökte den 22 juli 1947 vitalisera sin ^{vän} händelse till Abakumov den 7 juli. Abakumov svarade honom med en ^{referens} ~~referens~~ till sitt svar till Molotov den 17 juli^{50/}.

Ett konstaterande kan genast göras. Vysjinskij vilken i sammabyggnad som Molotovs ämbetslokal förberedde en not i Wallenbergaffären, kände den 22 juli 1947 inte till Abakumovs skrivelse till Molotov fem dagar tidigare.

Den springande punkten är givetvis, vad denna skrivelse av den 17 juli 1947 har innehållit. Helene Carlbäck-Iso-

alo förmodar, utan stöd i källmaterialet, att den rymde samma budskap som Smoltsovrapporten^{51/}.

Hon har dock förbisett, att den finns refererad i Molotov-Serovs redogörelse inför centralkommittén den 28 april 1956. Abakumov "hade gett ordern, då han tillfrågades av utrikesministeriet om Wallenberg, att svaret skulle ~~vara~~, att han inte fanns i Sovjet"^{52/}. Det är den enda kända gången (inklusive referensen till Vysjinskij den 22 juli 1947), som Abakumov uttalade sig om Wallenberg. Attityden var inte heller unik. Hans efterträdare Ignatjov och Serov gav enahanda remissvar på nya noter i Wallenbergaffären 1952 resp 1954^{53/}.

Elsa och Hans Villius ansåg det fel att dödförklaringen anpassat Wallenbergs död efter tidsangivelsen i medfångarnas vittnesmål. Enligt Claudio de Mohr upprätthölls kontakten med Wallenberg ännu i april 1948^{54/}.

Makarna Villius kunde likväl 1966 inte gärna ^{såg ut} ana, hur det interna sovjetiska materialet. Man har i april 1956 jämfört medfångarnas berättelser med egna förhörsjournaler, dossierer etc. Det har bland dessa handlingar funnits en skrivelse från Abakumov till Molotov den 17 juli 1947, där säkerhetsministern beordrar, att man skall säga svenskarna, att Wallenberg inte finns i Sovjet.

Denna handling har efterhand försvunnit. Smoltsovrapporten framträder däremot i undersökningens slutskede, också den med datum den 17 juli 1947. Anteckningen i säkerhetsministeriets utgående diarium bäddade för att manipulationen skulle bli svårupptäckt.

Tankarna går osökt till det falska domstolsutslaget som slutpunkt för Ehrlich-Alteraffären. Manipulatören synes rent av vara samma person - Vjatjeslav Molotov.

Förhören med ett antal medfångar till Wallenberg och Langfelder sommaren 1947 har framställts som ett indicium på att Wallenberg just har dött^{55/}. Det klarlades dock redan 1987, att dessa förhör endast omfattade sådana medfångar till Wallenberg och Langfelder, vilka hade fått kännedom om dem under de första månaderna av deras fångenskap. Förhören avsåg ej blott om de kände till ~~en~~ Wallen-

berg och Langfelder utan även vad de senare hade berättat ^{56/}.

Vysjinskijs skrivelse till Abakumov den 7 juli 1947 (med påminnelse den 22 juli 1947) ger numera en adekvat bakgrund till dessa iakttagelser. Det bör likväl tillfogas, att dessa förhör med medfångar i det interna, sovjetiska materialet är förlagda till den 22 juli 1947 mellan klockan nio och tolv på kvällen, m a o samma dag som Vysjinskij daterade sin påminnelse. De har i medfångarnas egna vittnesmål merendels förlagts till den 27 juli om kvällen ^{57/}.

Uppfattningen att Wallenberg omkom i Ungern 1945, går att belägga i ungerska källor under 1945-1946 ^{58/}. Den återkommer vid talrika tillfällen, bl a i Novoje Vremjesargsinta artikel den 21 januari 1948, i en dom av folkdomstolen i Budapest oktober 1948, i en promemoria av Vysjinskij den 18 mars 1952 men även indirekt i den svensk-sovjetiska kommunikén den 3 april 1956. Där apostroferas "den i Budapest vid krigets slut försvunne" ^(svenske) diplomaten Raoul Wallenberg" ^{59/}.

3.

Gorkijbilden, offentliggjord i februari 1953 härrör från en kvinnlig, ukrainsk lägerfånge, Natalija Sjinkarenko. Den visar en uppställning av män i folkdräkter. En av dessa uppges vara Raoul Wallenberg.

Sjinkarenko skall ha fått bilden efter sin frigivning 1956 av den grekisk-ortodoxe prästen Dmitrij Diduj. Den skulle vara tagen i läger nr 6 i Gorkijregionen under 1955.

Sjinkarenko, som under sin barndom en period var adopterad av en tysk familj i Dresden, arresterades 1951 i Kiev och fördes till lägren i Gorkijregionen. Hon hörde Wallenbergs namn första gången vid årsskiftet 1954/55. En tysk eller österrikare, Wilhelm Verschietz, påstod bl a, att han hade vistats med Wallenberg i ett läger i arktiska regionen.

Huvudparten av Sjinkarenkos berättelse gäller

en upplevelse "en lördag i september 1955". Fångar från det manliga lägret nr 6 kom till kvinnolägret nr 5 för att underhålla med sång och musik.

Konferenciern sade plötsligt namnet Raulis Valenbergis, som ju lät litauiskt. En ensam man började spela handklaver på estraden. Sjinkarenko kände igen sånger, som Zarah Leander brukade sjunga. Han slutade med Ave Maria och "något som lät som en psalm".

Sjinkarenko fick av bl a Dmitrij Diduj veta, att han i själva verket hette "Raoul Wallenberg" och var för d svens diplomat. Han hade sagt till Sjinkarenko på tyska att hon liknade Kristina Söderbaum. Han verkade trött och sorgsen och ville inte berätta om sig själv.

Medfångar sade, att Valenbergis och en annan svensk kort tid innan hade kommit till deras läger från den arktiska straffregionen. Valenbergis skulle där ha förälskat sig i en kvinnlig lägerfånge och haft eller väntat barn med henne. När männen från läger nr 6 senare återkom, hade Valenbergis enligt uppgift skickats ut i Gulagarkipelagen, destination okänd.

Sjinkarenko såg hösten 1989 en TV-bild av Wallenberg och kände genast igen honom. Hon avråddes då från att sätta sig i förbindelse med myndigheterna i Moskva^{60/}.

Gorkijbilden och Sjinkarenkos berättelse måste distinkt betraktas som två skilda källor. Bilden har primärt sitt eget källvärde.

Man kan vid bedömning av bilden dels bygga på omdömen av personer, som ingående har kunnat studera Wallenbergs utseende i tiden före fångenskapen, dels företa geometrisk identifikation. Hans bror Guy von Dardel ville inte utesluta att figuranten på Gorkijbilden vore Wallenberg. Per Anger, hans kollega i Budapest, talade om en absolut likhet men vågade inte hävda, att bilden föreställde Wallenberg^{61/}.

En jämförelse mellan figuranten på Gorkij-
bilden och beståndet fotografier av Wallenberg fram till och med 1944,
ådagalägger en rad överensstämmelser i fråga om kroppskonstitution,
längd, axelparti, ansiktsform, käkparti, hårfäste ~~och~~, öronform etc.
Ingen faktor kan fastställas som skulle falsifiera identiteten. Slut-
satsen blir optiskt geometriskt, att Gorkijbilden endera återger Wal-
lenberg eller någon, som är honom påtagligt lik till utseendet. Det bör
tilläggas, att liknande genrebilder finns från t ex Dzjezkazgan (1956),
Krasnojarsk (ej datum), Taisjet (1954) ^{62/}.

Sjinkarenkos berättelse ter sig i sitt sam-
manhang långtifrån så fantastisk som den i förstone kan verka. Under-
hållning av beskrivet slag förekom vid tillfälle inom Gulagarkipelager.
Adolfs Šilde skrev 1958 om Potma: "To improve the general morale the
prisoners formed musical and similar groups. A German and Hungarian
orchestra, with both brass and string sections, proved a great success
in 1955" ^{63/}.

Den danske Röda Korsläkaren Alexander Thom-
sen skildrar ett evenemang i W.M.Z -lägret, Vorkutaområdet, vintern
1949. Han uppsöktes från en passerande kvinnoetapp av en svenska (hon
kallas fröken X men torde ha hetat Held). Hon hade varit anställd
på svenska legationen i Moskva men under besök hos vänner i Karelen
arresterats och dömts till tio års lägerstraff för spioneri. Det he-
ter vidare: "Men aftenen för gav etapens diletterantgrupp en konsert
i vor "festsal", Frk X opträdte også. Hun sang en italiensk sang og
fick stærkt bifall. Derefter sang hun "Du gamle, du frie"-- Aldrig i
livet skall jeg glemme hendes hymne til friheden". ^{64/}

Det behöver knappast heller framstå som sen-
sationellt, om Wallenberg medverkade i sådan underhållning. Han hade
överbetyg i musik under sin skoltid och tillhörde Engelbrektskyrkans
kyrkokör. Han sjöng, bl a enligt egna uppgifter, också som vuxen för
sällskaps skull ^{65/}.

Det vore inte ens extraordinärt, om Wallenberg

skaffade sig barn under läger tiden. Alexander Thomsen träffade 1946 i Predsjachtnaja, Vorkutaområdet, lettlandskan Olite Præde, med vilken han 1950 fick en son. Familjen kunde först 1956 återförenas i Danmark^{66/}.

Sjinkarenkos berättelse om Valenbergis' antecedentia innehåller ett par pregnanta påståenden. Hon har från två håll erfarit, att ~~han~~^{han} kom till Gorkijregionen från lägervistelse i det arktiska området. Han hade anlänt till läger nr 6 i Gorkij kort tid före deras möte "en lördag i september 1955" och tillsammans med en annan svensk.

Det finns i vart fall fem utsagor om Wallenbergs fortvaro i läger nära Vorkuta (Abes, Chalmer Ju, Inta) under åren 1947-1950^{67/}. De förbigås här, då de saknar betydelse för Sjinkarenkos berättelse.

Det har däremot två vittnesmål, som avser kolgruveschakten i Vorkuta under tiden 1951-1952. Det ena återfinns i den lettiska tidningen Neatkariga Gina hösten 1991. Två tidigare Vorkutafångar, Ozolins och Braj, redogjorde för sina upplevelser i skedet 1948-1956. De erinrade sig Raoul Wallenberg från kolgruveschakt nr 8 i Vorkuta, där han skulle ha hållits som leveransräknare. De är osäkra på den närmare tidpunkten men stannar för "vintern 1951" som plausibelt.

Det andra vittnesmålet framkom i Wien juli 1955. En österrikisk advokat återvände från lägervistelse i Sovjet sedan 1949. Han intervjuades av Franz Cyrus från United Press och Inge Santner från Dagens Nyheter samt hördes flera gånger - delvis i bristfälliga former - av diplomater från svenska legationen i Wien. Då sovjetiska ockupationsmyndigheter ännu fanns i Österrike, betingade sig advokaten anonymitet och kallas nedan Wienvittnet.

Wienvittnet apostroferade bl a två svenskar som fanns i just kolgruva nr 8 i Vorkuta. Tidslimiten är entydigt markerad till omkring två månader under 1951. Den ene kallades av

vakterna Adamsson men var av fångarna också känd som Langeberg. Den andre gick likadant under två namn, Nilsson-Gullbransson. Båda tycktes vara 35-40 år. De var nära vänner och blandade sig sällan med andra fångar, "which gave the impression that they might be officers". De talade tillfälligtvis med två andra svenskspråkiga fångar, en tysk Dr. Pilz och en rumänsk veterinär Kosculski.

Wienvittnet trodde, att svenskarna efter sejouren i schakt 8 sändes att arbeta i blygruvorna norr om Vorkuta, känd som "White Sea Regime Camp". Han hörde, att de vore där ännu sommaren 1952^{68/}.

Wienvittnets spekulation inför Franz Cyrus från United Press den 1 juli 1955, att de båda svenskarna kunde vara officerare har i legationsutfrågningarna den 22 juli-24 augusti 1955 förvandlats till etablerat faktum. De redovisas utan reservation som officerare.

Denna glidning ledde i sin tur till den kronologiskt orimliga tanken, att de kunde tillhöra de flygare, som den 13 juni 1952 försvann över Östersjön (i hastigheten förväxlades dessutom den ombyggda DC 3-an med Catalinan). Det förtjänar understrykas, att Wienvittnet värjde sig mot denna falska konstruktion: "mindes ej, att de hade varit flygare".

Den gemensamma ålderslatituden sönderföll så att Adamsson-Langeberg angavs till 40-45 år, Nilsson-Gullbransson till 35-40 år. Det tillkom specifikationer om kroppslängd (176 cm för den förre, 184 cm för den senare)^{69/}.

Wienvittnet förelades elva fotografier, varav tre förställde Wallenberg. Han pekade ut en bild på Wallenberg i militäruniform med profil åt höger och sade "att nedre ansiktshalvan (från mitten på näsan och nedåt) något påminde om en av de två svenska officerare, som han hade sett i Vorkuta"^{70/}.

Vissa omständigheter, inklusive de båda lettlandarnas minnesbild 1991, antyder, att svensken Adamsson-Langeberg skulle vara Wallenberg. Det blir i så fall intresseväckande, att Wallenberg en-

ligt Sjinkarenko skulle ha kommit till Gorkij tillsammans med en annan svensk. Wienvittnet, som satt i Vladimir fram till maj 1955, kan knappast heller vara ett alter ego för ^(Wilhelm) ~~Werners~~ Verschietz ^{71/}. Något relevant källmaterial om Nilsson-Gullbranssonssons identitet har inte framkommit.

Vi bör slutligen aktualisera några uttalanden av Edvard Linder, då han i april 1955 besökte svenska legationen i Moskva. Han hade för ett och ett halvt år sedan via fångstelegrafen i Vorkuta hört, att "bekant äldre svensk häktad i Ungern 1944 eller 1945" befann sig i hemligt läger Oblag 6 eller 6 A, Karskije Vorota. Svensken skulle leva under relativt gynnsamma omständigheter men inte ha arbete.

Linder ville inte uttala svenskens namn men förnekade inte Rolf Sohlmans förmodan, att det gällde Raoul Wallenberg. Linder finge aldrig utresetillstånd, om det bleve bekant, att han lämnat dessa upplysningar. Dessutom skulle svenskens liv riskeras. Ryssarna skulle enligt Linder inte lämna ut svensken, då de hade beskyllt tyskarna för att ha bortfört honom. ^{72/}

Linder har uppenbarligen inte träffat Wallenberg. Det saknas här de uppgifter om en annan svensk i hans sällskap, vilka finns hos Wienvittnet och Sjinkarenko. Det bör dock påpekas, att Linder lokaliserar Wallenberg under 1953 till samma läger som Wienvittnet gjorde för sommaren 1952. De aktuella blygruvorna låg på ön Vaigatj i Karsksundet (Karskie Vorota). Jakovlev kallade dem ^{73/} 1954 "Osoblag Vaigatj" och anger, att de hade lägerbeteckning 223.

6.

Smoltsovrappporten och Gorkijbilden framstår som motpolerna i källmaterialet till Raoul Wallenbergs fångenskap i Sovjet. Den förra innebär, att han skall ha dött i sin cell inom Lubjanka natten till den 17 juli 1947. Den senare betyder, att Wallenberg skall ha hållits inom ett läger i Gorkijregionen hösten 1955.

Smoltsovrappportens källvärde har påtagligt

minskat efter 1989. Det är numera konstaterbart, att dödsfallshandlingar av detta slag systematiskt manipulerats inom säkerhetsorganen under 1940- och 1950-talen. Uppgifter om Wallenbergs död under 1990-talet från hågra högre officerare i den dåtida säkerhetstjänsten avviker samtliga från Smoltsovrappporten både vad beträffar dödssätt och i flera fall också i fråga om tidpunkten för dödsfallet.

Rekonstruktionen av den sovjetiska undersökningen 1956-1957 förstärker denna tveksamhet. Smoltsovrappporten framträder först sent. Det är särskilt märkligt, att det i säkerhetsministeriets utgående diarium finns noterad en skrivelse från Abakumov till Molotov den 17 juli 1947 "om den svenske medborgaren Wallenberg". Den refereras i beslutsunderlaget till centralkommitténs möte den 28 april 1956: "svaret skulle vara, att han inte fanns i Sovjet". Detta brev har försvunnit. Istället presenterades Smoltsovrappporten, också daterad den 17 juli 1947. Korrespondensen mellan Vysjinskij och Abakumov 7-22 juli 1947 ger en ny bakgrund till förhören med vissa av Wallenbergs och Landfelders medfångar om kvällen den 22 juli 1947.

Gorkijbilden har inte kunnat falsifieras med geometrisk identifikation. Det bör samtidigt hållas i minnet att det saknas fotografier av Wallenberg efter december 1944, varför utseendeförändringar under mer än ett decennium inte kan registreras. Så länge den utpekade figuranten inte övertygande kan bevisas föreställa en annan person, kvarstår den sannolika möjligheten att just Raoul Wallenberg är avbildad.

Sjinkarenko redovisar specifikt, hur och av vem hon har förvärvat bilden. Hon namnger en medfångad, som skall ha träffat Wallenberg i den arktiska straffregionen. Det framstår till sist beaktansvärt, att Wienvittnet, Linder och Sjinkarenko bildar en kedja av vittnen, som just utmynnar i Gorkijbilden.

Dan Lindberg, ankn. 55516

MK

/ &

Lage O

NO

M

M

Brev till utrikesministern

Till arkivet för registrering - överlämnas därefter till:

Martin Hallqvist, EC

Åtgärd:

För svar i eget namn

Kopia till:

Eventuellt meddelande:

Tacksam kopia av eventuellt brevsvår till Dan Lindberg/UMK

Sänd 970516/57"

Data om inkommet brev

Inkom datum: 1997-04-14/5

DOCENT

ROLF KARLBOM

KARLSTAD

UTRIKESDEPARTEMENTET

Dokumentationsenheten
Sven Johansson

Arkivexemplar

Dnr	Avd	Grupp	Mål
108/001	P	2	EW ^I

1997-04-18

Professor Guy von Dardel
45 Route de Peney-Dessus

Ch-1242 SATIGNY

Kopior i RW-ärendet

Broder,

Den enda i utrikesdepartementets arkiv befintliga arkivserien om "statsrådssammanträden" är Statsrådsprotokollen (sedan 1975 Regeringsprotokollen). De innehåller endast besluten, vilka ju som bekant redan var fattade, när de drogs i konseljen. Vid de överläggningar, "statsrådsberedningen", "lunchberedningen" och andra sammankomster, där ärendena diskuterades och "där ju besluten faller", fördes inga protokoll eller officiella samtalsuppteckningar. Om jag inte minns alldeles fel, var det just uppteckningar över regeringens överläggningar som efterlystes i januari. Enär RW-saken är ett utrikesärende, var det naturligt att vi då utgick från att utrikesnämndens debattprotokoll åsyftades. Statsrådsprotokollen kan vi ställa till disposition för studium i våra lokaler så långt sekretessbestämmelserna tillåter och ta fram kopior - mot förskottsbetalning - av sidor med "intressanta korn". Däremot är vi inte beredda att leverera kopior av dem in toto obesedda årgångsvis. Dels är protokollen problematiska att kopiera, dels skulle kostnaden komma att högst väsentligt överskrida de 1200 kr (ej ca 1000 som Du skriver) utrikesnämndens protokoll betingade. Och jag är övertygad om att den kostnaden alls inte kommer att motsvara ert intresse. Men Du har ju den här gången lyckats undkomma såväl kopie- som fraktkostnader. 463 kr skulle returen med Genèvekuriren av kopiorna som vi

Ifylles av postexp

Avsändt med

☐ av kurlr☐ utl kurlr☐ luftpost☒ vanlig post

Avsändn datum

18.4.97

Sign

y

inte behöver, ha kostat. De sändes ner till Bern
med vanliga posten för 147 kr.

F.d. chefsarkivarien, i Ditt brev till Lage Olson
30.7.1995 benämnd "Farbror Sven", tecknar

Med vänlig hälsning

Sven Johansson

SVERIGES AMBASSAD
BONN

B. Rickardsson

Margareta Björk
Peter Semneby

PROMEMORIA

1997-04-01

Överlämnat av SÄPO

97-04-24

Nr 391A ✓

P 2 eu'

Ex till:

Von Dardel

Carl Persson

Magnusson, Riga

Hallqvist, Ec 2

Julin, GAT, EXP

Olson, EI/ESER

Amb. Moskva

Amb. Tallinn

exp. 97-04-25

Wallenberg

Jag blev idag uppringd av en dam, som ville tala om Wallenberg. Hon ville inte nämna sitt namn, telefonnummer eller adress. Det var inte viktigt i sammanhanget. Hon skulle dock ringa till ambassaden om några månader igen.

Hon hade hört talas om en herr (von ?) Klassen, som var tysk och hade suttit i fängelse i Sovjetunionen i 15 år. Han levde nu i Valga, Estland och var ca 70 år. Hans svåger skulle ha mördat Wallenberg och Klassen hade papper som hade tillhört Wallenberg. Svågers namn var Semenjako, men om han fortfarande levde visste hon inte. Semenjacos hustru levde troligen i Bayern, men hon visste inte om hustrun nu tagit sitt flicknamn igen, d.v.s. Klassen.

INK. UTRIKESDEP.		
DNR		
84-21		
1997-05-16		
Avd.	Gr	Mål
P	2	eu'

Birgitta Rickardsson

Stockholm 970417

Utrikesdepartementet
Lage Olsson
Box 16121
103 23 Stockholm

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 107/013		
1997-04-28		
Avd.	Gr	Mål
P	2	Eu ¹

Undertecknat kontrakt
returnerat till tit.
97-04-25. Ett sk.
till UD:s arkiv.

Rep. 97-04-25

Hej Lage!

Enligt överenskommelse skickar jag över avtalet på publikationen om
Raoul Wallenberg. Tacksam om du returnerar avtalet snarast efter
påskrift. Allt för att vi ska kunna färdigställa foldern över UD materialet
snarast möjligt.

Med vänlig hälsning,

Eva Rosén

Eva Rosén

CE FRITZES AB

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM BESÖKSADRESS: HÄLSINGEGATAN 49
FAX 08-690 91 61 E-POST: fritzes@liber.postnet.se TELEFON 08-690 90 90

Org.nr: 556083-4516

Kommissionsavtal

1997-04-15

Mellan Utrikesdepartementet (departementet) och CE FRITZES AB (förlaget) har följande avtal träffats om försäljning av publikationen

Ny serie II:52 Raoul Wallenberg
(på svenska, engelska och ryska)

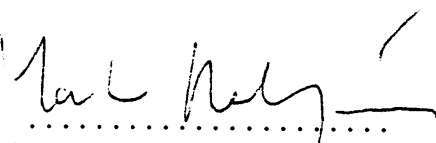
- § 1 Departementet överlämnar all försäljning av publikationerna till förlaget.
- § 2 Departementet svarar för utsändning av friexemplar och recensionsexemplar.
- § 3 Omfånget är beräknat till ca 250 sidor och prissättning sker i enlighet med SOU-prismallen. Det ger ett preliminärt försäljningspris för respektive språkversion på 161:00 exklusive moms (201:25 inkl. moms) vilket motsvarar ett förlagsnettopris om 98:00 exklusive moms.
- § 4 Priset revideras årligen i samråd mellan parterna.
- § 5 Departementet erhåller 50 % i kommissionsersättning på förlagsnettopriset exklusive moms per försält exemplar.
- § 6 Förlaget svarar för rabatter enligt förlagets försäljningsvillkor.
- § 7 Förlaget åtar sig att:
- hålla lagerutrymme
 - ta emot och behandla order som inkommit skriftligt eller via telefon, fax, e-post och via internet.
 - plocka, packa och distribuera inkomna beställningar
 - tillhandahålla emballage
 - svara för porto- och fraktutlägg som vidaredebiteras kunden
 - fakturera och bevaka betalningar
 - svara för kundförluster
 - tillhandahålla försäljningsstatistik varje månad samt redovisa och utbetala kommissionsersättning enligt § 5 och § 15
 - underhålla artikelregister
 - svara för lagerinventering och lagergallring
- § 8 För att underlätta beställningar bör förlagets ISBN och logotype anges på publikationens baksida samt beställningsfakta finnas angivet på tryckortssidan.
- § 9 Förlaget åtar sig att marknadsföra publikationerna enligt förlagets aktivitetsplan för kommissionsprodukter. Ytterligare aktiviteter bekostas av myndigheten.

W

- § 10 Försäljningsupplagan lagerhålls i minst 12 månader räknat efter första inleveransdatum till förlaget. Därefter har förlaget rätt att anpassa lagret till förväntad försäljning och efter samråd makulera eller returnera övertaliga exemplar.
- § 11 Försäljningsupplagan fastställs i samråd mellan parterna.
- § 12 Försäljningsupplagan levereras fritt förlagets distributör.
- § 13 Departementet har rätt att göra sk egna uttag från förlagets lager och förlaget debiterar då expeditionsavgift (f n 50:- kr) och frakt.
- § 14 Förlaget disponerar kostnadsfritt 10 exemplar av publikationen som arbets- och arkivexemplar.
- § 15 Redovisning för varje kalenderårs försäljning av publikationen lämnas av förlaget senast den 30 september påföljande år.
- § 16 Detta avtal gäller från och med dagen för avtalets undertecknande till och med 1998-12-31. Endera parten äger rätt att säga upp avtalet senast sex månader före avtalstidens utgång. Om avtalet inte sägs upp förnyas det med ett år i taget.
- § 17 Detta avtal har upprättats i två exemplar, varav parterna har var sitt.

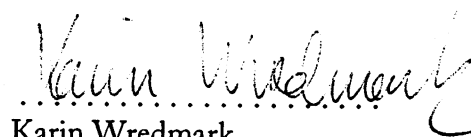
Stockholm den 24/4/97

Utrikesdepartementet

.....
MARTIN HALLQVIST
AMBASSADOR

Stockholm den 24/4/97

CE FRITZES AB

.....
Karin Wredmark
Förlagschef

.....
Eva Rosén
Förlagskonsult

Aktivitetsplan för kommissionsprodukter 1997

1. Information om samtliga prenumerationer genom Fritzes abonnemangsbilaga i Riksdag & Departement en gång per år.
2. Information genom Fritzes Nyhetsfax tio gånger per år inom nedanstående ämnesområden. Under 1997 kommer ämneslistor inom nedanstående ämnen att utkomma. Prenumerationsstocken ligger mellan 2 000 och 8 000 mottagare beroende på vilket ämne det gäller.

SOU/Ds och propositioner
Arbetsliv
Ekonomi & Skatter
Energi, Miljö & Lantbruk
Försvar & Säkerhet
Hälsa & Sjukvård
Straffrätt & Rättsväsen
Offentlig förvaltning
Sociala frågor
Transporter & Kommunikation
Utbildning, Forskning & Kultur

3. Försäljning och information via Fritzes kundtjänst.
4. Information till bokhandlare och andra återförsäljare löpande under året.
5. Information och försäljning via Fritzes Internetbokhandel: www.fritzes.se
6. Information till Bibliotekstjänst i Lund.

Överlämnas för kännedom
av UD-ASO
Lena von Sydow
1997 -04- 3

Utrikesdepartementet

ZA (migt bil)
JN
MT
LS

INK. UTRIKESDEP.		
DNR		
1997-04- 23		
Avd.	Gr	Mål
P	2	EW I
(JN 18 N)		

Betr. åtgärd se
delgivningslista.

Raoul Wallenberg ger namn åt park i Australien

(2 bil)

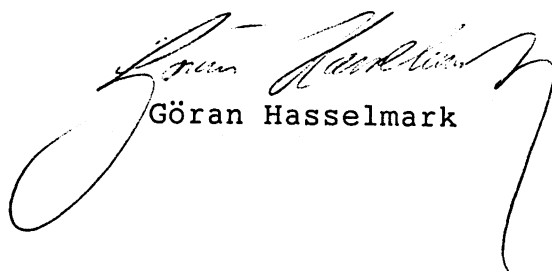
Ungefär samtidigt som en Raoul Wallenberg-staty avtäcktes i London, uppkallades en park i Western Australias huvudstad, Perth, efter honom.

Inramningen var kanske inte lika storslagen som i London, men den stämning av högtid som rådde var av samma gripande slag som man alltid möter vid liknande ceremonier. Den federale premiärministern Howard och premiärministern i Western Australia lät sig representeras av medarbetare. Talmannen i det delstatliga parlamentets underhus deltog liksom flera lokala parlametsledamöter ur bägge kamrarna. Parken, som till stor del är en lekplats för barn, ligger i ett område med stor judisk befolkning. I parkens närhet ligger ett flertal judiska institutioner, primär- och sekundärskola, pensionärshem m.m. Ceremonin hade samlat ca 200 deltagare varav ett par överlevnade från utrotningslägren.

Anföranden hölls av borgmästaren i City of Stirling (större australiska städer är uppbyggda av ett antal stadsdelar med egna borgmästare), mig själv samt ordföranden i det judiska rådet i Western Australia, Doron Ur. En barnkör sjöng.

./. De båda senare anförandena bifogas.

Vid en mottagning efter ceremonin framförde en av de närvarande australierna, att han önskade undersöka möjligheterna att Raoul Wallenberg tilldelas hedersmedborgarskap i Australien. Jag är inte säker på att detta är möjligt, men det kan alltså finnas anledning återkomma i ärendet.

Göran Hasselmark

OPENING OF PARK
IN HONOUR OF
RAOUL WALLENBERG
IN STIRLING, PERTH
ON 16 MARCH 1997

Raoul Wallenberg was a truly great man. He was not a diplomat by profession, but by inclination. He was a brave man, he was quick-thinking and he was a formidable negotiator. How did he achieve what he set out to do? I think it was because he was above all, a humanist, dedicated to the cause of helping innocent people from the savagery of the most vicious and despicable regime that has ever existed on earth, Nazi Germany.

By the Spring of 1944, the world had finally realised what Hitler's "final solution to the Jewish problem" actually meant.

Information about the death camps had filtered through already in 1942 but were not taken seriously to begin with since it was considered incredible.

Hungary, under the regime of Admiral Horthy, had joined forces with Germany in 1941 to fight jointly against the Soviet Union. After the battle of Stalingrad, when it became clear that Hitler's armies were not invincible after all, Horthy wanted to opt out of the alliance with Germany with the result that Hungary became occupied by the German Forces in March, 1944. Soon after that, the deportation trains began carrying Jews to the extermination camps where a certain death awaited them. There were some 700,000 Jews in Hungary at that time.

In desperation, Jews started to seek help from missions of neutral countries that issued temporary passports to Jews with special ties to the countries concerned. In a short time, the Swedish legation in Budapest had issued 700 passports. More staff was needed and the then Swedish Minister in Budapest, Danielsson cabled home for assistance.

In 1944, the President of the United States, Franklin Roosevelt had set up the War Refugee Board in order to help as many Jews as possible to escape the concentration camps through the intervention of neutral countries. The Stockholm section of the War Refugee Board, in collaboration with Jewish organisations in Sweden, was actively looking for a suitable candidate to assist in Budapest.

The first choice was Folke Bernadotte, a member of the Royal Family and President of the Swedish Red Cross Society. He was however, rejected by the Hungarians.

The next suggestion was a certain Raoul Wallenberg, business partner of Koloman Lauer who was a Jew of Hungarian extraction. Raoul Wallenberg was accepted by the Hungarians. He, however, demanded full authority to deal with anyone in Budapest without asking permission from the Swedish Minister who was technically his superior.

Raoul Wallenberg arrived in Budapest in July, 1944 only 200,000 Jews were then still alive. The King of Sweden Gustav V wrote a letter to Admiral Horthy in which he pleaded for the deportations of Jews to stop.

Horthy mustered enough courage to write to Heinrich Himmler, head of the SS, the German political military force and strangely enough, Himmler ordered a temporary stop to the deportations. It is not known quite why this happened, but one reason could be that Himmler at the time was planning to negotiate a separate peace with the Western Allies and would therefore have had every interest in showing himself from a positive angle.

Wallenberg used this lull to accommodate as many Jews as he possibly could in rented premises to which he gave names such as the "Swedish Institute" or the "Swedish Scientific Council", in order to prevent them being searched by the authorities. He issued many more so called passports than he was authorised to, and it is considered that as many as 15,000 such passports were in the end handed over to the Jews in Hungary.

In October, Horthy announced that he was seeking a separate peace with the Soviet Union. This only resulted in Horthy being dismissed. The head of the German extermination campaign, Adolph Eichmann, returned and the death trains began moving again.

There are innumerable stories about the courage of Raoul Wallenberg during this period. One such story says that he managed to stop a deportation train by running from carriage to carriage seeking out Jews with Swedish passports, gathering them and marching off with them and many others without being molested. The German soldiers, who had orders to kill him, are said to have disobeyed, because they found him so courageous.

In January of 1945, the Russians arrived, by then 100,000 Jews were still in Budapest largely due to the efforts of Raoul Wallenberg.

On January 19, 1945, Wallenberg set out for a discussion with the Russian military commanders. That was the last day he and his driver were seen alive.

Is Wallenberg dead, or could he still be alive? Innumerable attempts have been made to find out the truth. There was renewed hope when the Iron Curtain was lifted and access to the archives of the former Soviet Union was at least partially, granted. We still don't know, even if it is hard to believe, that he could have survived the horrors of the Soviet prison camps until today when he would be 85 years old. But what is important, what will always be important, is that he will remain a source of inspiration to all of us. He epitomises the best in human instinct - to help and comfort our fellow men and women without thinking of the risks implied.

A great many monuments have been erected in his honour. Streets, squares and parks like this one here in Perth have been named after him. The latest example is from London where Her Majesty the Queen unveiled a statue of Raoul Wallenberg a few days ago. He is an honorary citizen of the US, of Canada and Israel.

Let me add that I am proud to count among my predecessors as Sweden's ambassador to Australia, Mr Per Anger, who worked together with Raoul Wallenberg in Budapest, who personally saved the lives of hundreds of Jews and who has spent a considerable amount of time before and after retirement, trying to find out the truth about what happened to Raoul Wallenberg.

We need more people like Raoul Wallenberg. History knows of some such individuals. Another countryman of mine gave his life in the pursuit of a decent world, namely the aforementioned Folke Bernadotte whose 'white buses' carried thousands of Jews and non-Jews from concentration camps in northern Germany to Sweden at the end of the war. His contributions were highlighted during a ceremony at the Holocaust Museum in New York recently.

A hopefully lasting memory in Raoul Wallenberg's honour is the Raoul Wallenberg Institute of Human Rights and Humanitarian Law which was founded in 1984 and is attached to the prestigious University of Lund in southern Sweden. The Institute has been instrumental in arranging seminars and activities on human rights in Africa but has recently also embarked upon projects targeting Asia.

The quest for peace must be relentlessly pursued. With all its weakness there is basically one institution through which that can be done, namely the United Nations. It is an organisation which has constantly been accused of being run by idealists aloof from the real world rather than realists. But idealists are needed. What was it that saved so many people in Budapest from being gassed to death in the extermination camps? The idealism of one man, Raoul Wallenberg.

Righteous Gentiles attending the Wallenberg Memorial Ceremony

Mr and Mrs Leidolf for

Mother :Wanda Bottesi living in Insbruck, Austria
grandmother Maria Petrekiewicz

Mrs H Stap for

Family Meboer, Gerrit Jan, Johanna, Bert ,Nui

Mrs Betty Neisten and son Albert Neisten for

Husband: Charles

Address delivered 16.3.1997

by Doron Ur AM, JP.

RAOUL WALLENBERG MEMORIAL

At the unveiling of the Memorial to the victims of the Holocaust in the Supreme Court Gardens in the City of Perth, on the 9th. November 1995, there were two things I said which connect that event to our attendance here today. Then I addressed our Premier Richard Court and I said – "by subscribing to the observance of history you have contributed to the education of the people of this state, and of its future progress. Tradition and education are the stuff of which lasting nations are made."

And, in answer to the question 'how long will Jews weep and mourn for the Holocaust? How long will they continue to relate the story?' I said:

"The answer is simple: FOR EVER."

This implies obviously that we shall recall the Holocaust in its totality. We shall mourn for the victims, we shall abominate the perpetrators, but we shall not fail to praise the exceptional rescuers of Jews and the courageous opponents of the destructive haters who produced that abomination.

We will conserve for all generations the memory of both the inhumanely horrible and of the eminently magnificent which took place during that senseless criminal adventure in depravity, the Holocaust. These are our solemn duties, these are our obligations.

The rescue of Jews was simply a matter of normal behaviour in the Scandinavian countries. We may not forget that day when in response to the nazi edict that Jews must wear a yellow star on their clothing, many Christian citizens of Denmark walked out into the street wearing the same yellow star as their Jewish fellow citizens were forced to display. Neither shall we forget that anticipating the mass deportation of the Jews, the Danes used all their boats, fishing trawlers, pleasure craft, tiny family craft, anything that could float, to smuggle in one night, thousands of Jews to safety in Sweden. They were sheltered by the Swedish people till the end of the war.

Raoul Wallenberg was the brilliant light which shone on to that calamity which was so uniquely vile in human history that now the advocates of the same nazi absurdities and slogans are so ashamed of their precursors cruelty that they deny that it ever occurred. Holocaust denial is an admission of shame.

Some, in their shameful denial that it was as cruel as it had been.

Raoul Wallenberg was a Swede and a Christian.

His world view was different from that of a Christian victim of the Holocaust who's words are engraved on the memorial at the Supreme Court Gardens in the City, Pastor Niemoller. The Pastor, wrote that when the nazis attacked other victims he

him. Superlative people must receive recognition, indelible recognition.

For us here in Australia there could have been no time more appropriate than this to dedicate this park to Raoul Wallenberg.

We are in the vortex of a new debate about racism.

At the centre of this storm are those who are provoking new hate by inspiring new discrimination and group libel.

Hate politics result inevitably in destruction and murder. Do not forget that in this very state, the ANM concluded its operations by incendiarism and by the murder of one of their own. Recently in Victoria, another racist extremist gang was reported to have endured violence from its own associates.

Racist haters being unable to influence intelligently large numbers of adults, resort to violence, deception and circuses. That brutality frequently overflows to their own circle. Hitler murdered his own confidant, the S.A. leader Roem and Roem's general staff. The circuses are their grotesque salutes, their marches and their insignia.

These are the magnets which satisfy feeble intellects.

There is a need now, not only to deny haters any chance of influencing people with their poison. It is necessary now to degrade them, to ridicule them, to demonstrate their inaccuracy, to despise them and to show clearly disdain and disgust for anyone who hates with a destructive purpose and who generalizes with the sole purpose of fulfilling a pernicious objective. Generalizing is one of the methods of evil racists.

The tragedy resulting from racism is the consequence of long cumulative defamation and degradation by evil doers. The ethnic cleansing in Yugoslavia did not originate from an instantaneous wave of hatred. It took generations to imbibe hate and to drive scorn permeated masses to criminal philistinism. The age old prejudices and ritualized detestations of Europe boiled over into the Inquisition and later into the Holocaust; the chronic hatreds and tribal rivalries of Africa dragged those people into the butchery of Rwanda and Burundi. Race hate does not happen suddenly. Often aversion takes a long time to drag men down to mindless barbarity. Therefore sensible humans must attack hatemongers and group libelers energetically and mercilessly from the outset. Can we allow the river of hate to begin a long flow here in Australia?

We may not allow racism to dismantle democracy in Australia; we must dismantle violent racism.

Freedom of speech does not extend to those who deprive other freedoms. No freedom is freedom if it destroys another freedom. We must demolish this evil as we must fight all evil. There are seeds of destruction in prejudice, and in fantasy fed incitement or meaningless arbitrary classification of humans by fictional definition and classification into groups or sections. We must ensure that we leave in our wake tolerance and unity to build and continue building a great Australia and a flourishing future for this part of the globe.

This park which includes a playground for future generations, is an appropriate

UTRIKESDEPARTEMENTET

Asien och Oceanienheten

Enhet Datum Handläggare

ASO 970425 L. von Sydow

☐ HEMLIGSTÄMPLAS

☐ BRADSKANDE

☐ FAX ☐ Skrivelse ☐ Handbrev ☐ Telex ☐ PM ☐ Övrigt

Godkännes

Ort/Datum/Nr eller namn

CANBERRA 1997-04-10

Angående

Raoul Wallenberg ger
namn åt park i Australien

Delges för kännedom

☐ utan bil

☒ jämte samtliga bil

☐ jämte bil nr

☐ jämte bilaga där
så angivits

☐ bil kan lånas
på UD tel:

☐ Regeringen 21 ex Bil	☐ Utrikesnämnden 22 ex Bil	☐ Riksbanken Bil	☐ Industriförbundet 2 ex Bil	☐ ISP Bil
☐ Statsministern	☐ UU 41 ex	☐ KK 3 ex	☐ LO/SAF/TCO/SACO	☐ Förste hovmarskalken
☐ SR Peterson, SB	☐ UU ordf	☐ Konkurrensverket	☐ NUTEK	☐ EIJS
☐ SB/Danielsson	☐ UU v ordf	☐ GTS	☐ SEK	☐ CPAS
☐ SB/.....	☐ UU/kanslichef	☐ EKN 3 ex	☐ Sida	☐ F. Bergstrand
☐ SR	☒ RD/IS	☐ Bankföreningen 3 ex	☐ UI	☒ Raoul Wallenberg
☐ SR	☐ RD	☐ Handelskamrarna 5 ex	☒ SI	☒ Föreningen
☐ Fi/ek.avd.	☐ RD	☐ ER 2 ex	☐ Swedfund Intl AB	☐
☐ Fo/SI	☐ EU-nämnden	☐ Grossistförbundet 2 ex	☐ ISA	☐

☐ EU - beskickningar och
EU-representationen 15 ex

☐ Athen
☒ Bonn
☐ Bryssel

☐ Övriga Västeuropa 8 ex

☐ Ankara
☐ Berlin

☐ Öst- och Centraleuropa 14 ex

☐ Belgrad
☒ Budapest
☐ Bukarest

☐ Asien, Australien,
Nya Zeeland 18 ex

☒ Bangkok
☐ Canberra
☐ Colombo
☐ Dhaka

☐ Afrika och Mellanöstern 25 ex

☐ Abidjan
☐ Addis Abeba
☐ Alger
☐ Amman
☐ Bagdad

☐ Amerika 14 ex

☐ Bogotá
☐ Brasília
☐ Buenos Aires

☐ Delegationer 5 ex

☒ FN-repr NY

☐ Dublin
☐ Haag
☐ Helsingfors

☐ Bern
☐ Heliga Stolen

☐ Kiev
☒ Moskva
☐ Prag

☒ Hanoi
☐ Islamabad
☒ Jakarta
☒ Kuala Lumpur

☐ Bissau
☐ Damaskus
☐ Dar-es-Salaam
☐ Gaborone
☐ Harare

☐ Caracas
☐ Guatemala
☐ Havanna

☐ OSSE-del Wien

☐ Köpenhamn
☐ Lissabon
☒ London

☐ Istanbul gk
☐ Mariehamn k

☐ Riga
☐ Sarajevo
☐ St Petersburg gk

☒ Manila
☐ New Delhi
☒ Peking
☐ Pyongyang

☐ Jerusalem gk
☐ Kairo
☐ Kuwait
☐ Lagos
☐ Luanda

☐ Lima
☐ La Paz
☐ Managua

☐ Genève-del

☐ Luxemburg
☐ Madrid
☒ Paris

☐ Oslo
☐ Reykjavik

☐ Sofia
☐ Tallinn
☐ Warszawa

☐ Seoul
☒ Singapore
☒ Tokyo
☐ Vientiane

☐ Lusaka
☐ Maputo
☐ Nairobi
☐ Pretoria
☐ Rabat

☐ Mexico
☐ New York gk
☐ Ottawa

☐ Strasbourg-del

☐ Rom
☐ Wien
☐ Bryssel repr.

☐ Vilnius
☐ Zagreb

☐ Hongkong gk
☐ Shanghai gk

☐ Riyadh
☐ Teheran
☐ Tel Aviv
☐ Tunis
☐ Windhoek

☐ Santiago
☒ Washington

☐ OECD-del Paris

☐ Utrikesministern Bil

☐ Biståndsministern

☐ Handelsministern

☐ Kabinettssekreteraren

☐ Ss Lund

☐ Ss Karlsson

☐ Ss Andersson

☐ Ss Gustafsson

☐ Bitr ss Björner

☒ UMK

☐ UMK

☒ BMK

☐ BMK

☐ IAG

☐ URP, Hjertsonsson

☐ Bitr URP, Oljelund

☐ URP, Elm

☐ URH, Ringborg

☐ URIU, Cedergren

☐ EU-korr

☐ Ch Protokoll

☐ Ch AF

☐ Ch AME

☐ Ch ASO

☐ Ch EC

☐ Ch EI

☐ Ch EI/ESEK

☐ Ch EP

☐ Ch ERS

☐ Ch EUS

☐ Ch FMR

☐ Ch GC

☐ Ch GS

☐ Ch IC

☐ Ch IH

☐ Ch IR

☐ Ch KONS

☐ Ch MENA

☐ Ch MP

☐ Ch PIK

☐ Ch PIK-PR

☐ Rapportsekretariatet

☐ Ch PIK-INF

☐ Ch PUG

☐ Ch RS

☐ Expeditionschefen

☐ Ch A I

☐ KSA

☐ Inspektörema

☐ Samtliga ASO

☐

☐

☐

☐

☐

☐

☐

☐

☐

☐

☐

☐

Antal ex skr 20 12

Antal ex bil 20 18

Kopierad den 970505

sign

Distribuerad den 970505

sign

Atg postexp

☐ kurir ☐ luftpost

datum

sign

UTRIKESDEPARTEMENTET

Enheten för europeisk
integration/ESEK
Lage Olson
Telefon 08 - 405 3280

1997-04-24

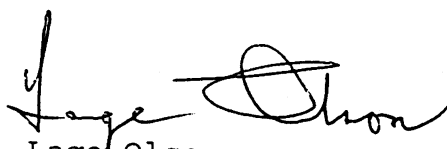
Torsten Hèrnod
Distansgatan 19
507 40 BORÅS

114/002

Raoul Wallenberg
(2 bil.)

Åberopande Ditt brev den 3 april 1997 och dagens telefonsamtal rörande Raoul Wallenberg får jag bifoga ett pressklipp från Washington Post den 16 januari 1983 med en artikel av George F. Will om Raoul Wallenberg. Ambassadör Wilhelm Wachtmeister sände den 17 samma månad ett brev till tidningen med en insändare, vilken enligt uppgift också infördes av Washington Post. Kopia av detta brev närslutes likaså.

Med vänlig hälsning

Lage Olson
Ambassadråd

Exp. 97-04-25

George F. Will

Wallenberg and Sweden's Shame (Cont'd.)

Like a northern pike rising at a lure, Sweden's ambassador has risen to defend his country against an accusation in a recent column. I welcome the opportunity to amplify the offending remark.

Writing about Raoul Wallenberg, the savior of thousands of Hungarian Jews, who disappeared into Soviet prisons in 1945, I quoted a Swedish official saying that, "We are working alive." I said: "Sweden's lethargy concerning the case—lethargy born of cowardice—hardly constitutes 'working.'"

In a letter to The Washington Post, the ambassador calls this "grossly unfair." He admits Sweden "has pursued this matter with a vigor and perseverance that probably exceeds what any government has done for one of its citizens."

Sweden's statement about its supposition was made when Sweden released documents pertaining to the case. Rep. Tom Lantos (D-Calif.), who as a boy in Budapest was saved by Wallenberg, wrote to The New York Times (May 26, 1982):

"It is both ironic and deplorable that Sweden has waited 20 years to release some 42 volumes of reports and eyewitness accounts. . . . Had the information been made public earlier to those in a position to help Raoul Wallenberg, he may

have been able to live his life with dignity—with his family—instead of in the infamy of the Soviet gulag. For years, the government of Sweden has engaged in ineffective silent diplomacy. . . . Now they tell those of us who have fought so hard for his release that we can finally see their documents. If . . . the Swedish government is now 'working on the supposition that he is still alive,' then it's about time."

Just after the war, Sweden's foreign minister was urged to press the case and disregard the fact that Soviet Foreign Minister Vyshinsky said that the Soviet Union did not have Wallenberg. The Swedish minister said: "What! Do you believe that Mr. Vyshinsky is lying?" Vyshinsky, the prosecutor in Stalin's show trials, lie? "Absolutely unheard of," said the minister.

The ambassador's claim that Sweden has done more for Wallenberg than any nation has done for a citizen is refuted by many cases, but especially that of Harald Feller, a Swiss diplomat who was in Budapest when Wallenberg was doing similar rescue work. He, too, wound up in Soviet hands. But he was released in 1946 because his country arrested six Soviet spies and negotiated a swap.

Although Sweden found neutrality profitable

between 1939 and 1945, after the war it discovered morality, and ever since has been urging it on others, especially the United States, which frequently falls short of Sweden's exacting standards. Sweden has generally considered swaps beneath its dignity. "Sweden," said a Swedish foreign minister, "does not do such things." By the time (1979) Sweden proposed a swap, the Kremlin reacted with disdain.

Olof Palme, who is again prime minister, and the world's moral tutor (he considers the United States an especially backward student), was prime minister in 1976. When Palme met with Alexi Kosygin, the Wallenberg case was not even on the agenda. Palme's administration dismissed the case in a word: "utogerad" (settled).

Even before the invasion of Afghanistan, Wallenberg's supporters urged Sweden to boycott the 1980 Olympics in Moscow. Even after the invasion, Sweden did not boycott.

In October 1981, a Soviet submarine ran aground while violating Swedish territorial waters. Wallenberg supporters urged using the submarine for leverage. When the Soviet Union asked for its boat back, Sweden could have said: Boat? What boat? We know nothing of any boat—just as you know nothing of Wallenberg.

"The Swedish minister said, 'What! Do you believe that Mr. Vyshinsky is lying?'"

But appearing on ABC's "Nightline" (Oct. 30, 1981), the foreign minister was asked if Sweden "might want to propose a trade." He said that "would certainly not serve any useful purpose." Do Swedes wonder why Soviet submarines show such contempt for Sweden's sovereignty? Cringing neutrality has not noticeably immunized Sweden from the aggressive disdain of Soviet submariners.

In her new biography, "Wallenberg," Kati Marton, a Hungarian-born journalist, concludes that Wallenberg fell victim to "Sweden's near-pathological fear of Russia."

"The scorn with which the Kremlin treated Stockholm's queries about Wallenberg was not altogether unjustified given the Swedes' lack of conviction following his imprisonment. The dim memory of an early 19th-century Russian invasion, Sweden's first and last, is not sufficient explanation for the country's spineless behavior on behalf of its captured diplomat."

Marton also says: "At Wallenberg's expense, Sweden has learned a painful lesson: the price demanded to maintain one's neutrality can sometimes be too high." The lesson certainly has been taught to all of Europe; whether it has been learned is increasingly doubtful.

SWEDISH EMBASSY

WASHINGTON

1983-01-17

ARKIV

AVG. AMB. WASH.		
O. No. 13/37		
19.....		
AND.	GR.	REL.
P	2	EU

Letter to the Editor (W-Post)

Sweden and George Will (cont'd)

Mr George Will continues his polemics against Sweden by suggesting - in apparent seriousness - that the Swedish government should have kept an intruding Soviet submarine and - supposedly - its crew in order to extract information about Raoul Wallenberg. We do not believe that hostage taking as a means of foreign policy is either legal or effective. Mr Undén's wise words still stand: "Sweden does not do such things".

Mr Will widens the attack against Sweden, i.a. calling our Prime Minister the world's moral tutor. The context suggests that it is not meant as a compliment. Olof Palme is a strong advocate of policies which have a long tradition as corner stones of Swedish foreign policy:

Neutrality, backed by a strong military and civilian defense.

International disarmament, primarily in the nuclear field.

Promotion of the right of self determination of peoples.

Aid to developing nations.

Protection of the environment.

Respect for human rights.

Exp by hand 83-01-17/1

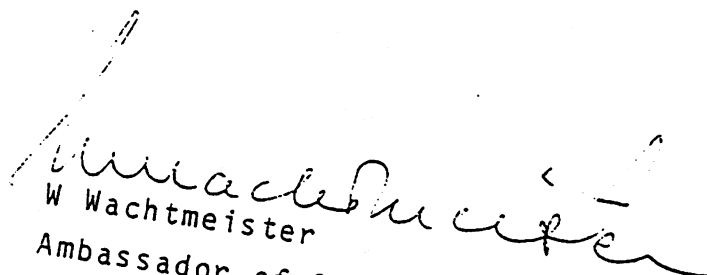
Address

Telephone

Telegram

Telex

We are rather proud of our record in the defence of these principles. They will continue to guide Swedish foreign policy. They will be actively and persistently pursued. And, I repeat, the efforts to clarify Raoul Wallenberg's fate will continue.

W Wachtmeister
Ambassador of Sweden

UTRIKESDEPARTEMENTET

Enheten för europeisk
integration/ESEK
Lage Olson
Telefon 08 - 405 3280

Kopia Sam Lindberg, VMK
920516/97

Arkiver.

P 2 Eu 1

115/006
1997-04-25

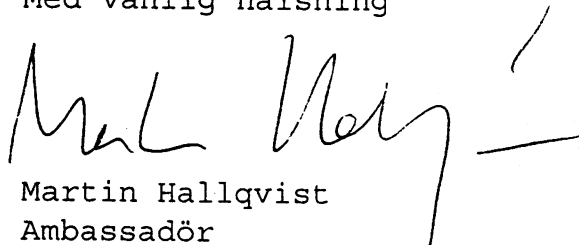
Docent Rolf Karlbom
Institutionen för samhälls-
vetenskap
Box 9501
650 09 KARLSTAD

Artikel om Raoul Wallenberg

Tack för Ditt brev den 12 april 1997 adresserat
till utrikesministern, vilket överlämnats till mig
för besvarande.

Den bifogade artikeln Du skrivit om Raoul
Wallenberg har jag läst med stort intresse. I det
fortsatta arbetet att kartlägga Raoul Wallenbergs
öde och inför utgivningen av en ny vitbok på
området kommer mina kolleger och jag att noga
studera Dina uppgifter och de slutsatser Du drar av
dessa. Tack också för Ditt erbjudande att diskutera
Wallenberg-ärendet med handläggare på departe-
mentet.

Med vänlig hälsning

Martin Hallqvist
Ambassadör

Exp. 97-04-29

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

Sid 1 (2)

1997-04-29

Handläggare: H Magnusson

W

UTRIKESDEPARTEMENTET

Ävd.	Grupp	Mål
P	2	Eu'

BRÅDSKANDE

Re Genomgång av Wallenbergarkivet

Till: DOK (Julin)

Kopia: Kabs, EC (Hallqvist), amb Moskva

Utg till Moskva 28/5 aasj

Geo
17

Jag skulle vilja göra följande kommentarer till Moskvaambassadens yttrande.

1. Instämmer i att svensk-ryska handlingar från tiden efter 1991 inte bör släppas (med undantag för sådant som uppenbarligen utan men kan avhemligas). Viss försiktighet kan också behöva iakttas ifråga om tiden närmast dessförinnan.
2. Protokoll från arbetsgruppen bör inte heller göras tillgängliga för allmänheten (torde väl heller inte vara kutym).
3. Det torde väl av flera skäl vara en fördel om frisläppandet av nytt material i tiden ansluter till publiceringen av arbetsgruppens rapport.
4. Däremot är jag mer osäker på om Sverige, när det gäller att släppa de dokument vi har, behöver ta hänsyn till den ryska sekretesslagstiftningen.

17P

Vittnesmål, som emanerar från Ryssland och har att göra med RW:s påstådda vistelse i något läger eller fängelse, har ofta figurerat även i massmedia och torde då inte vara så känsliga. Annat gäller om uppgiftslämnaren uttryckligen begärt tysthetslöfte liksom de vittnesmål som berör förhållanden inom säkerhetsorganen. I tveksamma fall bör man kanske fråga.

MAGNUSSON

P 2 E₁ I
AMB MOSKVA

EV 970423/AN

För ambassadören från Sven Julin c/o DOK re genomgång av Raoul Wallenberg-arkive

PRIMO

Som Du kanske känner till är avsikten att undanröja hemligstämpeln från så mycket som möjligt av materialet i RW-arkivet för att därefter publicera det analogt med vad departementet gjorde 1980 och 1982, dock att ambitionen nu är att ge ut det frisläppta materialet på CD-ROM. Jag har i uppdrag av kabinetssekreteraren att gå igenom arkivet med instruktionen att eftersträva "absolut största möjliga öppenhet, även om den är smärtsam". Trots denna latitud i mandatet har jag frågor där jag skulle sätta värde på Dina synpunkter.

SECUNDO

Sekretesslagen 7:14 säger att "Sekretess gäller för uppgift som rör utlänning, om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men som föranleds av förhållandet mellan utlänningen och utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlänningar" - Den allmänna uppfattningen här är att vi nu, på grundval av nittioalets politiska utveckling, så gott som undantagslöst kan avhemliga alla vittnesmål. Kan Du tänka Dig några sådana som skulle erfordra fortsatt hemligstämpel?

TERTIO

Utrikessekretessens hantering är något besvärligare. (Relevant lydelse är: "Sekretess gäller för uppgift som angår Sveriges förbindelser med annan stat eller i övrigt rör annan stat, mellanfolklig organisation, myndighet, medborgare eller juridisk person i annan stat eller statslös, om det kan antas att det stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet om uppgiften röjs".) Vad vi gentemot Ryssland har främst att tänka på är väl dels att vårda våra allmänna förbindelser med landet och förtroendet för oss, dels att säkerställa att vi genom frisläppandet av hemligstämplade handlingar inte försvårar eller omöjliggör framtida samarbete i denna eller liknande frågor (t. ex. DC3-affären). I frågan om vad som skall avhemligas är jag, på grundval av de instruktioner jag erhållit, inställd på att rekommendera frisläppande av egentligen allt i arkivet, dvs samtalsuppteckningar, våra översikter och analyser (om det inte komprometterar något möjligen fortfarande aktuellt uppslag), intern och extern korrespondens m.m. m.m. (Det viktigast undantaget skulle utgöras av vissa kontakter med underrättelseorgan.) Hur skulle detta uppfattas i Moskva, nota bene under förutsättning att vi nogsamt redovisar våra bevekelsegrunder? Vad är Din reaktion?

QUARTO

Jag är är vidare något i bryderi beträffande tidshorisonten för avhemligandet. I princip skulle man ju kunna gå fram till dags dato, men av uppenbara skäl är jag inne på att dra något slags gräns i tiden för närmast absolut öppenhet, och då närmast fram till slutet av den sovjetiska eran. En större grad av diskretion skulle då gälla för successorstaten, även om det väl inte finns anledning att inte släppa exempelvis rapporteringen från den svensk-ryska RW-kommissionens överläggningar. Vad anser Du?

QUINTO

Slutligen skulle jag uppskatta Dina synpunkter på hur vi lämpligen hanterar detta gentemot ryssarna för att vinna deras förståelse och acceptans..

SEXTO

Tacksam för Dina kommentarer före möte med kabinetssekreteraren tisdagen 29/4.

Cabinet

1997-04-26

UTRIKESDEPARTEMENTET

Avd.	Grupp	Mål
P	2	Eu ¹

För: DOK (Julin)

Kopia: Kabsek, EC (Hallqvist),
ambassadör Magnusson, Riga

MYCKET BRÅDSKANDE

Re: Genomgång av Wallenberg-arkivet

23/4 P2 Eu¹

Här mina och ambassadens preliminära kommentarer.
Utgår från att samma förfrågan gått till Hans
Magnusson.

1. Arbetet i den gemensamma svensk-ryska
arbetsgruppen pågår fortfarande. Det är sannolikt
att en slutrapport kommer att ha publicerats, när
Du blir klar med Din granskning och vissa hand-
lingar släpps. Men RW-ärendet som sådant kommer
knappast att ta slut i och med "slutrapporten".
Denna ambassad torde även därefter ha kontakt med
ryska myndigheter, särskilt MID, i denna fråga.

Samarbetet med den ryska sidan i RW-frågan har
sedan 1992/93 blivit svårare. Öppenheten är numera
minimal, och blir mindre för varje månad som går.
Om vi vill att samarbetet, sådant det nu är, ska
förtsätta finns klara gränser för vad vi kan
offentliggöra ur våra arkiv, i de delar som gäller
kontakterna med Ryssland. Det är naturligtvis vi
som har rätten på vår sida i denna sak och det är
ryssarna som i årtal ljugit om RW:s öde men det är
samtidigt ryssarna som sitter på materialet. Utan
deras medverkan får vi ingen tillgång alls till
ryska arkiv.

2. Magnusson måste höras om det lämpliga i att
avhemliga "så gott som alla vittnesmål". Jag tror

Ex-fall:

Fredriksson, DOK
Grundberg, EC

Klinga, EC

Olson, E/ESEK

exp-97-05-06

a.a. / 40

för min del att ett ganska stort antal undantag måste göras, bl.a. för personer alltså i livet. Den ryska konjunkturen i denna fråga är idag en helt annan än för några år sedan. Vad som då var okontroversiellt för en ryss att ha sagt oss, kan i dag bedömas kritiskt. Det skulle också bli mycket svårt att lösa förtroendefrågan gentemot nu levande personer. För att uppmuntra ev. nya vittnesmål är det minst sagt en fördel om uppgiftslämnare i Ryssland har förtroende för att vi kan vidmakthålla sekretess. Endast personlig kontakt med varje nu levande uppgiftslämnare kan fullt ut lösa oss från ev. tystnadslöften.

3. Jag instämmer helt i Din bedömning att det i förhållande till Ryssland gäller att "vårda våra allmänna förbindelser med landet och förtroendet för oss, dels att säkerställa att vi genom frisläppandet av hemligstämplade handlingar inte försvårar eller omöjliggör framtida samarbete i denna eller liknade frågor (t.ex. DC-3 affären)".

Det torde i praktiken innebära betydande begränsningar i vad som kan släppas om våra förehavanden med ryssarna.

Från denna ambassad har t. ex. under de senaste åren skickats in ett stort antal uppteckningar från möten med företrädare i MID, FSB, MVD och andra Myndigheter. Vi har även sänt in bedömningar av beslutsprocessen och maktbalansen i den ryska byråkratin och förslag på hur denna skulle kunna dyrkas upp mot bakgrund av dessa bedömningar. I rapporteringen har även ingått omdömen om nyckelpersoner på rysk sida. Ambassaden har även fört samtal med ett stort antal politiker på hög nivå, exempelvis Gorbatsjov, Kulikov, Tjubajs, Boldin.

Bedömningar av de - ingalunda okomplicerade - inbördes relationerna mellan de oberoende experterna, d.v.s. Mesinai, Makinen m.fl., har även stundtals gjorts härifrån, nämligen när det varit relevant för våra förslag om hur komma vidare.

Det förefaller mot denna bakgrund uteslutet att släppa handlingar som rör tiden efter 1991. I många fall torde diskretion vara påkallad även för tiden dessförinnan, särskilt när det gäller ryska nyckelpersoner som redan då var inblandade i ärendet och som alltså är det. Det torde gälla Rysslands nuvarande chargé i Stockholm, Tatarintsev, för att ta bara ett exempel.

Att samtalsuppteckningar från arbetsgruppens formella möten (alltså efter 1991) skulle släppas

avråder jag bestämt från. Det kan tvinga ryssarna att gå i svaromål om riktigheten i uppteckningarna.

4. Moskva måste givetvis på förhand informeras om vi avser släppa handlingar i RW-ärendet. Beroende på hur långt fram i tiden vi avser gå, kommer det att väcka mer eller mindre irritation och oförståelse på rysk sida.

Självfallet kan ryssarna dock inte informeras om varje papper innan vi släpper det. Det skulle ju ge dem en droit de regard över ärendets handläggning, som vi inte vill ge dem. Det kan ju finnas dokument som vi vill släppa just därför att det besvärar ryssarna och uppmuntrar dem att "come clean" på någon punkt. (Jag har uppfattat att detta var en av huvudpoängerna med slutrapportens lista på utestående frågor.)

Magnusson bör tillfrågas huruvida ett så betydande avhemligande, som nu kontempleras, antytts från vår sida under de år som arbetsgruppen funnits.

5. I tertio skriver Du om behovet av att för ryssarna "redovisa våra bevekelsegrunder" för frisläppandet? Kort redogörelse härför vore av stort intresse för oss.

* * *

För att sammanfatta:

1. Vi bör inte släppa några svensk-ryska handlingar efter 1 januari 1992, då den nuvarande ryska regimen tillkom.

2. Ryssarna skulle uppfatta det som ett svårt förtroendebrott om handlingar från den svensk-ryska arbetsgruppen släpps utan deras uttryckliga tillåtelse. De känner säkert till att vi förra gången frågade vederbörande länder.

3. Överhuvudtaget kan det vara lämpligt att den svensk-ryska samarbetsgruppen får avsluta sitt arbete, innan några nya handlingar släpps.

4. Vi måste ta hänsyn till den ryska sekretesslagstiftningen, i synnerhet den nya klausul som infördes 1993 om att sekretessbelagt material/personuppgifter som rör nu levande personer inte får offentliggöras utan deras tillåtelse.

5. Det kan vara lämpligt att redan nu i allmänna ordalag orientera ryssarna om att vi håller på med en sekretessöversyn av Wallenberghandlingarna.

6. Vissa svensk-ryska handlingar även från senare tid kan vara av den karaktären, att vi bedömer att de kan släppas utan problem. När de är utsorterade, bör vi informera ryssarna kort före offentliggörandet.

7. Jag utgår från att denna ambassad får yttra sig rörande alla de svensk-ryska handlingar som föreslås släppas.

HIRDMAN

1997-04-29

Aambs Stefan Gullgren

(EC)

UTRIKESDEPARTEMENTET

Avd.	Grupp	Mål
P.	2	Eu ¹

För: EC

Kopia: EI (Olson),

till amb Riga ✓

Re Raoul Wallenberg

1. När jag åtföljde av Gullgren häromdagen besökte byråchefen Kosatjov (som biträdades av ambassadrådet Skupov) vid MID:s Skandinavien-avdelning, för genomgång av diverse bilaterala ärenden, berördes även Raoul Wallenberg.

Med begäran om vidarebefordran till adressaten överlämnades till Kosatjov ett brev undertecknat av mig till avdelningschefen Tarakanov, MVD, med begäran om kopiering av ytterligare några hundra registerkort som identifierats vid de kompletterande undersökningar som den ryske arkivforskaren Gurajovitj nyligen utfört på den svenska sidans begäran i Vladimir-fängelsets arkiv. Kosatjov förklarade att det svenska önskemålet om kopiering givetvis skulle prövas i vederbörlig ordning men ville dock ta tillfället i akt att ge följande preliminära reaktion.

På rysk sida fanns ett visst missnöje över de omfattande önskemål som framförts på senare tid från svensk sida om kopiering av registerkort och andra dokument. Redan 1995 hade de båda ordförandena i den gemensamma arbetsgruppen, Viktor Tatarintsev och Hans Magnusson, ingått en överenskommelse som innebar att den svenska sidan skulle motivera i varje enskilt fall varför den önskade utfå en kopia av en viss handling som förvarades i ryska arkiv. Detta var också vad som föreskrevs i rysk lag - begäran om kopiering av handlingar av

typen registerkort och personakter måste motiveras i varje enskilt fall. På rysk sida ville alla berörda parter hjälpa till i utredningen men samtidigt hade man ju att rätta sig efter den ryska lagstiftningen. Kosatjov ville inte föregå den slutliga prövningen av det svenska önskemålet att få tillstånd att kopiera drygt 6 000 registerkort i Vladimir-fängelsets arkiv, men i princip krävdes alltså en särskild motivering avseende varje enskilt registerkort och någon sådan hade den svenska sidan inte presenterat. Samma förhållande gällde för övrigt avseende de personakter som Susan Mesina begärt att få ta del av i MVD:s och FSB:s arkiv.

Gullgren förklarade att urvalet av registerkort i Vladimir-fängelsets arkiv hade skett enligt ett antal klara kriterier som framgick av den promemoria om undersökningsarbetet som vid ett flertal tillfällen överlämnats till den ryska sidan. Utöver denna motivering - dvs att ett visst kort omfattades av ett visst urvalskriterium - fanns det inga särskilda skäl varför den svenska sidan ville kopiera ett visst registerkort. Detta följde av själva metodiken för undersökningarna i Vladimir-fängelset.

Jag tillade att det besked som Kosatjov nu framfört i praktiken innebar att Vladimir-undersökningarna inte kunde avslutas. Av skäl som ovan anförts var det ju omöjligt att lämna en särskild motivering avseende varje enskilt kort - vilken den ryska sidan måste inse. Att Vladimir-undersökningarna sålunda ej kunnat slutföras skulle givetvis behöva noteras i den svenska sidans rapport från undersökningsarbetet - liksom skälen härför. Kosatjov noterade detta utan kommentarer.

Beträffande Mesina's önskemål att få tillgång till vissa personakter, förklarade Gullgren att den svenska sidan skulle be Mesina att om möjligt precisera grunderna för varför hon önskade få ta del av en viss personakt - om detta skulle kunna underlätta beslutsprocessen på rysk sida.

2. Om Kosatjovs besked häromdagen även utgör den ryska sidans slutliga ståndpunkt i frågan, vilket vi har anledning att tro då det framfördes i en ton och på ett sätt som antyder att ärendet har avgjorts på hög nivå på rysk sida, torde möjligheterna att slutföra Vladimir-undersökningarna nu ha begränsats väsentligt. Vi bör väl först avvakta den ryska sidans slutliga svar på vår begäran om kopiering av registerkort, men vi bör nog även förbereda en handlingsplan för vilka åtgärder vi kan vidta i nästa steg, i den händelse ett offi-

ciellt ryskt svar skulle dröja. Man torde därvid kunna tänka sig bl a skriftväxling direkt mellan arbetsgruppens medordföranden samt att vi från svensk sida sätter en dead-line för när vi vill ha ett officellt svar från rysk sida i kopieringsfrågan, och att vi meddelar den ryska sidan att vi efter detta datum i vår arbetsrapport kommer att ge den ryska sidan skulden för att Vladimirundersökningarna havererat. Tacksam instrux.

Förhållandet beträffande de personakter som Susan Mesinai vill ta del av framstår för oss i efterhand som något oklart - Mesinai vill ju inte kopiera utan endast ta del av dessa. Kosatjov gav dock en klar signal om att den ryska sidan även avseende dessa vill ha en särskild motivering för varje enskild personakt. Visserligen rör det sig om totalt ett sextiotat akter men det kanske inte vore helt omöjligt för Mesinai att ytterligare precisera grunderna för varför hon vill ta del av en viss akt. Enligt vår bedömning skulle sådana kompletterande upplysningar i det nuvarande läget sannolikt öka möjligheterna för Mesinai att överhuvudtaget få se några ytterligare akter.

3. Slutligen må nämnas att vi från svensk sida tackade Kosatjov för den kopia av 1955 års dokument som vi häromdagen erhållit från MID (översänds med nästa lägenhet). Kosatjov bad för tydlighetens skull den svenska sidan notera att de bilagor som hänvisas till i detta dokument ej återfunnits i ryska arkiv.

FREDÉN

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

PROMEMORIA

119/008

P 2 2u'

1997-04-29

Sven Julin
Telefon 08 - 405 32 41

Delges:

Kabs
Magnusson, Riga
Fredriksson, DOK
Grundberg, EC
Hallqvist, EC 2
Klinga, EC 4
Söder, PIK
Olson, EI/ESEK

Amb Moskva u.n.
Amb Washington u.n.
Amb London u.n.
Amb Bonn u.n.
Amb Tel Aviv u.n.

Exp. 97-04-29/2u
HEMLIG

Moskva o Riga

97-04-30

Möte hos kabinettsssekreteraren om genomgång av Raoul Wallenberg-arkivet

(1 bil) PM 970429 (genomgång av RW-arkivet)

1. I ett möte hos kabinettsssekreteraren den 29 april 1997 diskuterades frågorna i bifogade PM ang genomgång och avhemligande av RW-arkivet. Närvarande: Berndt Fredriksson, DOK, Martin Hallqvist, EC 2, Lage Olson, ESEK, och undertecknad.

2. Hallqvist angav att färdigställandet av rapporten från den svensk-ryska samarbetsgruppen var nu beroende av tillstånd från Moskva att avsluta genomgången av Vladimirfängelsets register. Det var önskvärt att rapporten täckte även denna del efterforskningarna.

3. Kabinettsssekreteraren var införstådd med att regeringsbeslut tas snarast möjligt om undanröjande av hemligstämpeln från allt material t.o.m. 1969 i analogi med 1980 års beslut om partiellt avhemligande. Material för pressbriefing skall sammanställas. Frisläppandet kan ske om några veckor när materialet har kopierats och berörda regeringar förhandsinformerats.

4. Kabinettssekreteraren var likaledes införstådd med att materialet ang Sovjet/Ryssland från 1989 och framåt måste behandlas med varsamhet; ett närmast definitivt streck för avhemligande vid december 1991 skulle kunna tänkas. En sådan hade f.ö. rekommenderats av ambassaden i Moskva och ambassadör Magnusson hade framfört liknande synpunkter.

5. Det befanns lämpligt att akterna från 1970 och framåt granskades efter undertecknads grovsållning och före frisläppande såväl av tjänstemän i Stockholm (Hallqvist och Olson) som av ambassadör Magnusson och en representant för Moskva-ambassaden (även detta analogt med handläggningen 1980 och 1982).

6. Kabinettssekreteraren önskade ny avrapportering om två-tre veckor.

Sven Julin

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

119/005
PROMEMORIA

P 2 Eu¹

Sven Julin
Telefon 08 - 405 32 41

1997-04-29

Moskva o Riga

1997.04.30

H E M L I G

Genomgång av RW-arkivet

1. 120 dossierer för tiden t.o.m. 31 december 1991 är nu genomgångna. - Aktmaterialet för åren 1944-1969 är färdigt för undantagslöst avhemligande. - Återstår 46 dossierer för tiden fram till dags dato; denna första genomgång beräknas bli klar omkring den 10 maj. OBS! genomgången begränsas till dossier P2 Eu¹.

2. Det finns goda skäl för mycket generöst avhemligande av det aktmaterial som gäller Sovjet fram till 1989, det år då ryssarna började bli samarbetsvilliga. För tiden därefter, och särskilt från januari 1992 och framåt, finns anledning iaktta större restriktivitet dels av omtanke om de bilaterala förbindelserna, dels för att inte kompromettera fortsatt rysk samarbetsvilja. Rapporterna från den svensk-ryska arbetsgruppen bör sålunda tas undan, likaså förtroligt material beträffande arbetsgruppens verksamhet, t. ex interna överväganden. Vittnesmål i vedertagen bemärkelse (som Kalinski, Terelja) kan avhemligas med blott enstaka undantag, t. ex. källa G. Däremot finns anledning till försiktighet med senare års referat av förtroliga uttalanden från rysk sida, MID- och tidigare KGB-tjänstemän o. dyl.

3. Även material som gäller andra länder (USA, England, Israel, Tyskland, Canada m. fl.) bör kunna släppas med få inskränkningar; speciella undantag kan gälla informationsinhämtning från underrättelseorgan

(SSI, CIA, MI6, Mossad etc). Vanligen gäller materialet antingen hjälp med spårande av vittnen och kontroll av dessas vederhäftighet, inhämtande av upplysningar om sovjetiska platser och förhållanden (vanligen genom CIA), eller utbyte av informationer och propåer om samarbete.

4. Dossierena innehåller också en del material om samarbetet med RW-föreningen och med familjen. I den mån det har påsatts hemligstämpel bör den nu tas bort.

5. För att gå vidare måste ett nästa viktigt steg bli att avisera de länder som berörs av avhemligandet om vad som är på gång. Det skulle bli alltför vidlyftigt att sammanställa arbetsdossierer som ambassadör Jödahl på sin tid (och under dåtida förhållanden) gjorde, dessutom skulle det ju ge inte minst ryssarna en droit de regard över ärendets handläggning. Det lämpligaste torde vara att vi kallar upp representanter för respektive ambassader för att förklara våra avsikter samt de principer vi arbetat efter och därvid klargör att vi räknar med förståelse för våra bevekelsegrunder. Vid behov skulle vi eventuellt kunna erbjuda möjligheten att ta en titt på akterna innan de släpps. Detsamma gäller familjen.

6. För att rent praktiskt kunna gå vidare är nu tiden inne att begynna fotokopiering av hela RW-arkivet (ca 55 000 sidor), varefter de sidor som ska behålla hemligstämpeln kan tas undan.

7. Jag kan göra blott en första sällning. Det är lämpligt att dessutom tjänstemän med större förtrogenhet med ärendet och den politiska kontexten får gå igenom arkivet, så som skedde 1982. Även ambassadör Magnusson och en tjänsteman för Moskva-ambassaden bör få tillfälle att granska det grovsållade materialet.

8. Det torde vara lämpligt att, som Moskva-ambassaden föreslagit, den svensk-ryska samarbetsgruppen får avsluta sitt arbete innan handlingarna släpps.

Sven Julin

1997-04-29

Bil. t. t.
FN-deleg. N.Y.
970429

Raoul Wallenberg

After the dissolution of the Soviet Union the efforts to reach the truth about the fate of Raoul Wallenberg have mainly been made by a bilateral Swedish-Russian Commission or Working Group, assisted by independent, international experts.

The group was established in Moscow in September, 1991. The 14th meeting is scheduled to take place in Stockholm later this year.

The Commission has exchanged and examined numerous documents on Raoul Wallenberg as well as interviewed many former officials of Soviet security organs and other persons connected with the case. While Russia has presented documents concerning Raoul Wallenberg's arrest, his stay in Moscow prisons and decisions taken by Soviet authorities, Sweden has presented testimonies by more than 115 witnesses who have asserted that they have met, seen or heard about Raoul Wallenberg. A very comprehensive work has been carried out in order to check the information given by the different witnesses. Technical analyses have also been made in order to investigate possible falsifications.

Notwithstanding the great efforts made in Russia and Sweden, as well as in other countries to find the truth about the fate of Raoul Wallenberg, fully

conclusive evidence has so far not been found. Nonetheless, it has been possible to establish a much clearer picture of the handling of his case by Soviet authorities.

That Raoul Wallenberg died in a prison in Moscow on 17 July, 1947 due to a heart attack, as has been asserted in a death certificate signed on that same day by Dr. A.L. Smoltsov, has not been proved. On the other hand, there is no clear evidence that Raoul Wallenberg lived after that date. Many different testimonies have been given on the whereabouts of Raoul Wallenberg after 1947 but the information received has not been conclusive. This does not mean, however, that he could not have lived after 1947.

The task of the Commission is not finished. Additional documents may be found and further interviews could still give interesting pieces of information. However, the Commission has decided that it would be appropriate to publish a joint statement on the progress of its work. In addition to such a report, the Ministry for Foreign Affairs in Sweden will also publish a white paper on the Wallenberg case. Two previous white papers on the case were published in 1957 and in 1965. Moreover, copies of documents covering the period of 1944-1969 were released in 1980 and 1982, comprising 49 volumes.

On the Swedish side efforts will be continued to try to obtain more information on the Wallenberg case from other countries like the U.S.A., Hungary and Israel. In addition to obtaining documents from different archives, like the National Archives in Washington which released about 600 documents on the Wallenberg case early in 1994, further interviews with key persons in these countries have been planned. No effort will thus be spared to find the truth about the fate of Raoul Wallenberg.

There has sometimes been voiced a certain doubt about the sincerity of the Russian side to present all relevant documents and other information about the case. While this might be true concerning some former Soviet officials, there should, however, be no reason to believe that the Russian authorities would try to hide any evidence to-day. First, it is hard to see any plausible reasons for the Russians to-day to hide

any documents, since Wallenberg was arrested as long as 52 years ago. Second, the Russians have admitted atrocities like the Katyn massacre, which proves that there is a willingness in Russia to admit even awkward historical mistakes.

In this connection it should also be mentioned that Professor Guy von Dardel, half-brother of Raoul Wallenberg and a member of the Commission, has undertaken, as a private initiative, but with support from Russian and Swedish authorities, to search Russian psychiatric clinics in an effort to find Raoul Wallenberg. Similar projects carried out by American teams have in fact been successful in finding a few American citizens in Russian clinics.

In addition the Swedish Government is planning to release in the near future confidential documents from the Raoul Wallenberg Archives at the Ministry for Foreign Affairs covering the period 1945-1969. At a later stage documents from the period 1970 until to-day will be released as well, probably at the end of this year.

We indeed appreciate what has been done so far by the Russian side, but it would not be satisfactory to finish the work as it is to-day. We cannot leave any stone unturned. There are still stones to be turned before we have reached the truth!

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Sid. 1 (4)

Enheten för Central- och
Östeuropa (EC)
Amb Hallqvist
Telefon 08 - 405 3236

1997-04-29

FN-DELEGATIONEN

NEW YORK

AVG
DNF

1997-05-06
04-29

AVL

P

GP

2

FAA

1

EXP 970429/Q

Wallenberg

För ambassadör Osvald från Hallqvist.

Närslutet översänds enligt överenskommelse
arbetet i Wallenberg-gruppen.

de 970429
PM om (på engelska)

Hoppas detta är tillfylllest som underlag inför
Generalsekreterarens moskvabesök

CABINET

elges:

Kab.sekr
Danielsson, SB
Lage Olsson, EI
Grundberg, EC
Klinga, EC
Amb Moskva
Amb Riga

exp/MT

Postadress

Box 16 121

103 23 STOCKHOLM

Internet: ud@foreign.ministry.se

X.400: S=UD; O=Foreign; P=Ministry; A=SIL; C=SE

Besöksadress

Fredsgatan 6

Telefon växel 08 - 405 10 00

Telefax 08 - 723 11 76

Telex 105 90 MINFOR S

P 2 Eu 1

Amb Moskva

Amb Riga

✓
E/P 970430

Re Genomgång av Wallenbergarkivet

Från Julin

29/11, P 2 Eu I

✓

Tack för värdefulla synpunkter med om mötet hos kabinetssekreteraren igår med vidhängande statusrapport om genomgången. Som framgår önskar kabinetssekreteraren gå snabbt fram med frisläppandet av handlingarna fram till 1969, och det är härifrån svårt att se något hinder härför. Den ryska sekretesslagen tar oss ju till 1967, och det material det gäller är huvudsakligen vittnesmål som på sin tid togs undan för att skydda uppgiftslämnarna. Givetvis skall ryssarna förhandsinformerar.

. Bifogar PM Se 970429

Det vore värdefullt erfara om ni på er sida ser någon olägenhet med detta förfarande eftersom ni rekommenderar att "nytt material" inte släpps innan arbetsgruppen avslutat sitt arbete. Skulle frisläppande inom den närmaste framtiden kunna menligt påverka det arbete som återstår?

CABINET

4/2/71

Borås, den 30.4.1997.

Ambassadrådet
Lage Olsson
EI/ESEK
Utrikesdep.
Stockholm.

Ex till:
Ch UD PIK
Ch UD PIK-PR
Hallqvist, EC 2
Fredriksson, DOK
Julin, GAT, EXT
Olsson, EI/ESEK
Tejler, Washington
exp. 97-04-30

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 180/002		
1997 05 02		
AVD. P	GR. 2	MAL. [initials]

Broder,

Varmt tack för Ditt brev av den 24 d.s. med
kopior av debatten i Washington Post, den
16-17 januari 1983, mellan George F. Will och
ambassadör Wilhelm Wachtmeister.

Det Du sände mig var fortsättningen av
den debatt som George Will startade "in a
recent column" enligt hans eget uttrycks-
sätt. Jag gissar där, för att de första inläg-
gen av denna debatten inlämnades tillgagn
i januari 1983.

Jag träffade igen med Ann-Charlotte Ström-
Car, som bor i Kista (vid Presbyrin) och hon

Ex: T. Hernö, Distansgatan 19 - 50740 Borås
F.o.m. 1 aug. 1997; Norrlandsgatan 42B - 75229 Uppsala

...: where
is Ram Wallenberg?", inleid i Washington
Post, den 6 januari 1983 som Wachtmeisters

replik "Sveken om Raul Wallenberg", inför
i W.P. den 7 januari 1983. Det var mycket
ägnat från W:s sida och jag är mycket
tacksam. Hälsa gärna Ann Charlotte Hans-
dotter, Eva Engman och Ann Charlotte Ström-Cao.

- Tack för dina upplysningar om en förestående
vitbok och arbetet med att offentliggöra
- återstoden av Raul Wallenberg handlingar.
Jormas skickar jag ett inlägg för "Klassisk"
i P1 om just denna återstående RW-hand-
lingar. Det sändes tveklöst men jag väntar
texten för Eder kärmellan.
- Med bästa hälsningar.
- Din tillgivna
- Tullen Hernod.

F.S.

Rokigt att Du minns min far i Paris. Han
nämnde föraktivet i maj 1986. Jag saknar
honom ännu. Det är dock livets gång och
jag får säkert återse honom en dag.

D.S.

Inlägg i debatt om att offentliggöra samtliga dokument om Raoul Wallenberg.

Fru Karin Rebell, i Drottningsskär, efterlyste i radioprogrammet Klarspråk, i juli, en större öppenhet från myndigheternas sida i fallet Raoul Wallenberg. Fru Rebell anser, att Utrikesdepartementet bör lägga alla papper på bordet i detta ärende.

UD frigav, i januari 1980, 1.900 sidor i sju s.k. blå böcker från åren 1944-1949. Två och ett halvt år senare, i maj 1982, frisläppte UD ytterligare 42 blå böcker om nästan 14.000 sidor, vilka täcker åren 1950-1969.

I mitt personliga arkiv har jag en artikel, från augusti 1989, med rubriken "Sacharov sökte Raoul Wallenberg". I ingressen står det, att nobelpristagaren personligen besökte fångläger i Sovjetunionen för att leta efter Raoul Wallenberg. Artikelns författare, redaktör Ingmar Lindmarker, skrev att han tagit reda på detta i UD:s hemliga dokument om Raoul Wallenberg från 1970 till april 1989; "sammanlagt rör det sig om 54 pärmar med c:a 6.000 sidor."

Beaktar vi, att Lindmarker skrev detta 1989, bör vi anta att en stor mängd dokument tillkommit sedan dess.

Ett skäl för att vänta med att publicera det återstående materialet har varit hänsyn till personer i f.d. Sovjetunionen, som kunnat förse bl.a. Raoul Wallenberg-föreningen i Stockholm med värdefull information. Vi får hoppas att dessa s.k. informatörer inte längre riskerar livet. Det var drygt tio år sedan Michail Gorbatsjov proklamerade *glasnost* och *perestrojka*, den "öppenhet" och "omdaning", som bidrog till kommunistdiktaturens fall.

Flera forskare har haft glädje av att studera UD:s arkivmaterial om Raoul Wallenberg. Utöver Lindmarker kan jag nämna Hans Villius, Rolf Karlbom, Eric Sjöquist och fransmannen Gilbert Joseph.

Under åren 1984-1993 ledde jag en studiecirkel i Uppsala om Raoul Wallenberg i NBV:s regi. Det var givande att diskutera och att studera. Ibland tog vi itu med UD:s aktstycken, de sk. blå böckerna, och fann värdefulla uppgifter i dessa.

Forskningen om Raoul Wallenbergs öde skulle förbättras om de resterande blå böckerna hos Utrikesdepartementet, från 1970 till våra dagar, offentliggjordes.

Det var under Thorbjörn Fälldins regering, som 50-årsregeln kringgicks för att möjliggöra att de sekretessbelagda dokumenten om Raoul Wallenberg kunde offentliggöras av Utrikesdepartementet.

Uppsala, den 15 augusti 1996.

Torsten Hérmod.

Torsten Hérmod.

Adress:
Distansgatan 19
507 40 Borås (efter den 18/8/1996.)

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

Sid 1 ()

1997-05-05

Handläggare: H Magnusson

UTRIKESDEPARTEMENTET

Avt.	Grupp	Mål
P	2	Eu'

Re Raoul Wallenberg

Till: EC (Hallqvist)
Kopia: Amb Moskva ✓

Med anledning av Moskvaambassadens senaste rapporter i ärendet, främst från samtal med Kosatjev, skulle jag vilja göra följande kommentarer.

P R I M O. Ambassadens klargörande för Kosatjev av bakgrunden till begäran om kopiering av registerkort från Vladimir är givetvis helt riktig. Utförlig skriftlig motivering har givits vid minst två tillfällen. Därtill kan sägas att syftet med kopieringen inte är publicering utan endast att metodologiskt underlätta analysarbetet. Det övergripande motivet till att vi inte helt kan släppa Vladimirepåret är inte minst Larinas vittnesmål. Oavsett vilken åsikt var och en må ha om detta, så kan det inte utan vidare avfärdas.

Om ryska sidan behöver ytterligare garantier att registerkortskopiorna inte råkar på avvägar så borde väl sådana kunna ges, efter samråd med Makinen. En fråga som ev. kan ställas är om det enligt rysk lag är någon avgörande skillnad mellan att ta del av en sekretessbelagd handling resp. att kopiera den. Man frågar sig också om president Jeltsins dekret rörande

repressionens offer inte står över informationslagen. Slutligen - men detta är knappas en strikt juridisk fråga - kan man undra om det finns någon av dem registerkorten gäller som idag - om vederbörande fortfarande är i livet - skulle ha något emot att vara Wallenbergutredningen behjälplig.

Uppgiften att Tatarintsev 1995 begärde att svenska sidan skulle motivera i varje fall varför den önskade utfå en viss kopia kan stämma; jag kommer inte ihåg exakta ordalydelsen (framgår ev. av rapport från arbetsgruppsmöte). Hursomhelst har vi ju lämnat motivering.

Mesinai kan mycket väl ombes att precisera och begränsa sig ytterligare när det gäller personakterna. Annars torde flertalet namn vara välbekanta från tidigare diskussioner med ryska sidan. Personligen tror jag inte denna granskning ger något av värde men kan inte heller se något skäl att avråda från den, om nu Mesinai vill testa sina hypoteser så långt det går.

När det gäller tidsaspekten tycker jag det är rimligt begära ett ryskt svar före halvårsskiftet. Om positivt ryskt svar ges borde vi kunna planera för ett arbetsgruppsmöte - i positiv anda - så snart som möjligt och för utväxling av rapportutkast.

Givetvis kommer ett negativt ryskt svar att tydligt återspeglas i rapporten. Även i detta fall krävs givetvis ett arbetsgruppsmöte.

Jag frågar mig om en påstötning i president-administrationen (Baturin?) skulle kunna hjälpa ärendet framåt?

S E C U N D O. Propån om bistånd till Kopeljanskij tycker jag bör övervägas i positiv anda. Vi har ju varit inne på denna tanke förut, men nu är ändamålet lättare att acceptera. (Medel kan väl tas från utredningsanslaget).

MAGNUSSON

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

Sid 1 (1)

1997-05-05

Handläggare: H Magnusson

an

UTRIKESDEPARTEMENTET

Avd.	Grupp	Mål
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>Eu 1</i>

Re Genomgång Wallenbergarkivet

20/4

aas

Till: DOK(Julin)

Kopia: EC (Hallqvist), amb Moskva ✓

För material avseende perioden fram till 1969 ser jag ingen olägenhet med att de släpps så snart som möjligt. För senare handlingar blir dock bonuseffekten troligen större - och ev. negativa återverkningar mindre - av att koppla ett frisläppande till publiceringen av rapporten.

MAGNUSSON

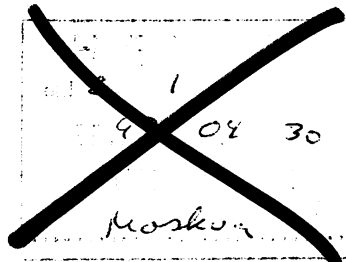
SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

1997-04-30

Nr 101 ✓

Aambs Stefan Gullgren

UTRIKESDEPARTEMENTET

INK. UTRIKESDEP.		
DNR		
1997-05-06		
Awd.	Gr	Mai
P	2	Eu

Ex till:

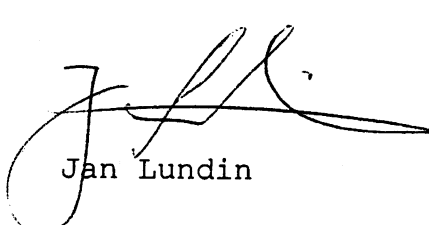
Kabretz,
von Dandel
Carl Persson
Magnusson, Riga
Hallqvist, EC 2
Julin, GAT, EXP
Olsson, EI/ESK

dep. 97-05-07

Lo

Re Ryskt dokument i Raoul Wallenberg-ärendet
(1 bil.)

Ambassaden får härmed översända kopia, jämte ambassadens översättning, av det s k 1955 års dokument i Raoul Wallenberg-utredningen. Kopian av dokumentet har erhållits från MID.

Jan Lundin

a, a.
Lo

Postadress
Ulitsa Mosfilmovskaja 60
119 590 MOSKVA

Besöksadress
Ulitsa Mosfilmovskaja 60

Telefon
(095) 956 12 00
(503) 956 12 00

Telefax
(095) 956 12 02
(095) 956 12 03 (viseringsavd)
(095) 956 12 04 (handelsavd)

Telex
64-413 410

С С С Р
КОМИТЕТ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
при СОВЕТЕ МИНИСТРОВ СССР

1-е Главное Управление

19 декабря 1955 г.

№ 10/с/6513.

гор. Москва

110 ²²
22.12.55. *Родимый*
РАССЕКРЕЩЕНО 13
Совершенно секретно
Экз. № 1

12.12.55. 07016
ЗАВЕДУЮЩЕМУ ОТДЕЛОМ СКАНДИНАВСКИХ
СТРАН МИД СССР

ТОВАРИЩУ ГРИБАНОВУ М.Г.

По договоренности с тов. АФАНАСЬЕВЫМ возвращаю
проект письма в ЦК КПСС по поводу бывшего шведского
дипломата Рауля ВАЛЛЕНБЕРГА.

С предложенным проектом, по нашему мнению, можно
было бы согласиться, за исключением последнего абзаца
на третьей странице.

Отсутствие данных о судьбе ВАЛЛЕНБЕРГА целесооб-
разнее мотивировать иначе, чем это сказано в проекте.
В частности, может быть, целесообразно об"яснить от-
сутствие данных о ВАЛЛЕНБЕРГЕ тем, что он якобы нахо-
дился в СССР с первых дней после войны и до своей
смерти под другой фамилией, что удалось установить в
результате тщательной проверки представленных шведской
стороной данных.

ПРИЛОЖЕНИЕ: по тексту на "6" листах (в том числе
№ 755/ЗЕО).

ЗАМЕСТИТЕЛЬ НАЧАЛЬНИКА 1 ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ
КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ при СОВЕТЕ
МИНИСТРОВ С С С Р

А. Сахаровский
А. САХАРОВСКИЙ

Родимый
22.12.55.

12.12.55. 07016
Сек. 008.13
12.12.55. 07016

3.12.55.

12.12.55.

12.12.55.

SVERIGES AMBASSAD
Moskva
Mikael Granlöf

ÖVERSÄTTNING

1997-04-24

Översättning från ryska

Sovjetunionen

/...../

Kommittén

för statens säkerhet
vid Sovjetunionens Ministerråd

1:a Huvudstyrelsen

19 dec. 1955

nr /.../

Moskva

TILL CHEFEN FÖR AVDELNINGEN FÖR DE
SKANDINAVISKA LÄNDERNA VID
SOVJETUNIONENS UTRIKESMINISTERIUM

kamrat M. G. GRIBANOV

Jag återsänder enligt överenskommelsen med kamrat AFANASJEV förslaget till brev till Kommunistpartiets Centralkommitté angående den före detta svenske diplomaten Raoul WALLENBERG.

Vi anser att man skulle kunna godkänna förslaget, med undantag för det sista stycket på sidan tre.

Det vore mera lämpligt att motivera frånvaron av uppgifter om WALLENBERGS öde på ett annat sätt, än vad som står i förslaget. Bland annat vore det kanske lämpligt att förklara frånvaron av uppgifter om Wallenberg med att han från de första dagarna efter

kriget och fram till sin död skulle ha uppehållit sig i Sovjetunionen under ett annat efternamn, vilket man lyckats fastställa genom en noggrann kontroll av de uppgifter som den svenska sidan bidragit med.

BILAGA: enligt texten; 6 sidor (inklusive nr 755/ZEO)

STÄLLFÖRETRÄDANDE CHEF FÖR 1 HUVUDAVDELNINGEN VID
KOMMITTÉN FÖR STATENS SÄKERHET VID SOVJETUNIONENS
MINISTERRÅD.

/underskrift/

A. SACHAROVSKIJ

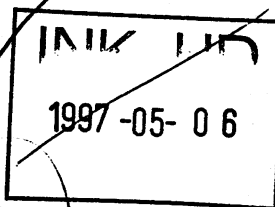
SVERIGES AMBASSAD
TEL AVIV

Handl.: Henrik Cederin

1997-05-05

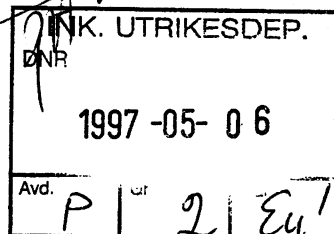
Nr 36

Skr.nr

Utrikesdepartementet

El-ESEK

a.o. / 1/4

Resvarad via

elpost till tit.

1997-05-15

exp. 97-05-15

+ tidigare

av presskypen

(Hänvisning har
gjorts till

RW-kommittén,

Ringer Julezkan 6B,

114 34 STOCKHOLM)

Re Raoul Wallenberg - skulpturprojekt

I syfte att bana väg för ett skulpturprojekt ämnat
att hedra Raoul Wallenberg har den israeliske
konstnären Abraham Borenstein tagit kontakt med
ambassaden för att erhålla adressuppgifter till
Wallenbergs anhöriga i Sverige.

Tacksam departementets assistans.

[Signature]
John HM Hagard

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

sid. 1 (2)

1997-05-07

Ambas Stefan Gullgren

Ans.	Clamp	Mål
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>Eu?</i>

UTRIKESDEPARTEMENTET

För: DOK (Julin)

Kopia: EC (Hallqvist),

via UD till amb Riga ✓

Ar
M
Re Genomgång av Wallenberg-arkivet

1. Instämmer i att dokument avseende perioden fram till 1969 i princip bör kunna släppas utan hinder. Beträffande tidpunkten härför bör så kunna ske så snart som möjligt - ett frisläppande i närtid skulle dessutom vara en lämplig signal i det nuvarande läget om vad som kan komma senare. Den ryska sidan skulle m a o bli varse att rysk tröghet inte innebär avvaktan i tysthet på svensk sida.

2. Även beträffande handlingar rörande perioden 1969 till 1989 torde presumptionen kunna vara ett generöst avhemligande - med de reservationer som vi tidigare framfört i vårt ovancit.

3. För handlingar från perioden 1989-91 bör väl presumptionen tills vidare vara omvänd - dvs fortsatt sekretess utom i de fall vi bedömer att handlingarna är av en sådan karaktär att de kan släppas utan problem.

4. För handlingar avseende perioden från 1 januari 1992 är det fortsatt vår bedömning att inga handlingar bör släppas, åtminstone inte innan arbetsgruppen avslutat sitt arbete.

5. Generellt torde väl särskilda begränsningar gälla för ev frisläppande av kryptotrafiken - i synnerhet avseende senare år.

6. Kanske man redan nu bör överväga vilka principer som bör gälla för frisläppande av handlingar e f t e r den tidpunkt arbetsgruppen avslutat sitt arbete. Mycket beror givetvis på i vilken anda arbetet avslutas.

7. Beträffande medverkan av en representant från denna ambassad i granskningen av akterna från 1970 och framåt vill vi redan nu framhålla att vi t f a det allmänna personalläget på ambassaden ej kan avvara någon tjänsteman för granskning under längre tid i Stockholm. Vi vore dock tacksamma erhålla kopior av de dokument som avses frisläppas - för granskning här i Moskva.

FREDÉN

Amb London

12UP910607/AM

Re genomgång av Raoul Wallenberg-arkivet

Från Julin c/o DOK

PRIMO

På uppdrag av kabinetssekreteraren går jag igenom RW-arkivet med anledning av att det beslutats att undanröja hemligstämpeln från aktmaterialet i största möjliga utsträckning. Ambitionen är att visa så stor öppenhet vi kan mot bakgrund av de senare årens radikalt förändrade politiska konjunkturer. Bortsett från att de förhållanden som på sin tid föranledde det ymniga hemligstämplandet av RW-dokumenterna inte längre föreligger framstår det också som angeläget att inför familjen och omvärlden redovisa de ansträngningar som nedlagts på att bringa klarhet i RW:s öde. Det är likaledes angeläget att söka skingra den kritik och misstro som under årens lopp ibland kommit till uttryck mot det sätt på vilket ärendet bedrivits. Det kan f.ö. nämnas att senare under året kommer en vitbok att publiceras på grundval av den svensk-ryska samarbetsgruppens grundliga genomgång av frågan.

SECUNDO

Vad det lider kommer departementet att kontakta ett antal ambassader, bl. a. den brittiska, för att informera dem om våra avsikter och utverka förståelse för undanröjandet av hemligstämpeln. Arkivet innehåller ju en hel del handlingar rörande informationsutbyte och annat samarbete med andra länder, däribland Storbritannien.

TERTIO

En speciell aspekt av samarbetet med Storbritannien, där det förefaller lämpligt att gå via ambassaden, gäller Oleg Gordijevskijs vittnesmål. Jag träffade honom i London med Nils Daag i maj 1986 och med Lars-Åke Nilsson i december 1986, Daag träffade honom på nytt i mars 1990, i augusti-september 1990 förekom kontakter med MI 6 (eller MI 5, oklart vilket) med anledning av den förestående publiceringen av G:s memoarer, och i oktober 1990 sammanträffade halvbrodern Guy von Dardel och Ragnar Ångeby med G. Vi är naturligtvis angelägna att avhemliga de akter som rör G:s vittnesmål, och förmodar att detta inte skall möta något hinder. Både G som källa och hans vittnesmål tillhör ju numera offentligheten. Aktmaterialet består dels av uppteckningar av

samtalen med G, dels av kryptomeddelanden o. dyl. om mötena av huvudsakligen logistisk karaktär. Allt är nog samt hemligstämplat. Vid avhemligandet ämnar vi eftersträva att dölja den brittiska (liksom den svenska) underrättelsetjänstens medverkan i kontakterna och ramarrangemangen, men det torde bli svårt att helt mörklägga den.

QUARTO

Tacksam därför om ambassaden kontakter brittiska vederbörande för att erhålla deras samtycke till frisläppande enligt ovan. Om de skulle tveka att gå med härpå utan att ha sett (det svenskspråkiga) aktmaterialet kunde jag i ett senare skede komma över till London för att i närmare detalj redovisa det.

CABINET

P 2 Gu 1

Author: Sven (UD) Julin at (Pk)UD-2

Date: 1997-05-09 14.59

Priority: Low

Receipt Requested

TO: Jan (UD) Eliasson at (Pk)UD-1, Berndt (UD) Fredriksson at (Pk)UD-5,
Martin (UD) Hallqvist at (Pk)UD-3, Lage (UD) Olson at (Pk)UD-3

Subject: Genomgång av RW-arkivet; forts

Bifogar ett arbetspapper om den fortsatta gången. Jag är på semester
till den 17 maj och vore tacksam för kommentarer vid min återkomst.

*Inga kommentarer
erhållna 20/5 aa Sj*

id

ARBETSPAPPER

1997-05-09

REGERINGSKANSLIET
UtrikesdepartementetSven Julin
Telefon 08 - 405 32 41**Genomgång av RW-arkivet; forts**

1. Jag är nu färdig med min genomgång av RW-arkivet - dossier P 2 Eul - fram till den 31 december 1991, där vi bör sätta punkt för frisläppandet. Detta aktmaterial består av 120 dossierer plus några specialdossierer. Följande återstår att göra.

2. **Förhandsinformation** till Stockholmsambassaderna för vissa länder, i första hand Ryssland, USA, Storbritannien (ambassaden i London tar dock direkt och separat upp frågan om avhemligande av Gordijevskijs vittnesmål), Tyskland, Israel och Canada. Enligt uppgift från Martin Hallqvist är finländarna redan vidtalade och införstådda med frisläppandet av akter från femtiotalet. (Vore värdefullt få detta fäst på papper). Vi bör vid ifrågavarande kontakter begära förståelse och förtroende för frisläppandet under hänvisning till förändrade politiska konjunkturen samt att svensk och internationell opinion begär redovisning i form av största möjliga öppenhet. Vi bör redovisa vad det omfattande materialet innehåller i fråga om respektive land och lyssna på synpunkter, men kan knappast ge oss in på en förhandling om vad som kan släppas och inte släppas. *Möjligen* kan vi, om vi skulle stöta på starka betänkligheter, erbjuda möjligheten till en förhandstitt på arkivet. Samtalen med ambassaderna sköts väl bäst av EC med medverkan av undertecknad, dock att ryssarna och amerikanerna kanske lämpligen hanteras av kabinetssekreteraren.

3. **Andra- och tredjehandsgranskning** av Hans Magnusson, Riga, en representant för Moskva-ambassaden samt Hallqvist och Olson. Detta bör komma igång snarast; lämpligt med snabbt bemyndigande till de två ambassaderna. Fråga: Viket anslag belastas för kostnaderna för resor och ca en veckas uppehåll i Stockholm?

4. **Fotokopiering** och, sedermera, överföring till CD-ROM, av allt material fram t.o.m. 1991 för att därefter ta undan vad som inte ska frisläppas. Angeläget även detta inleds eftersom det är tidskrävande; torde ta åtskilliga veckor i anspråk.

5. **Regeringsbeslut** om handlingarna fram till 1969 kan vi ta så snart dessa är kopierade och åtminstone ryssarna informerats. N.B. under förutsättning att Magnusson och Moskva inte har vägande invändningar mot publicering innan den svensk-ryska arbetsgruppen avslutat sitt arbete. (Ambassaderna tillfrågade; avvaktar svar). Regeringsbeslut om det övriga materialet får bli beroende av tiden för granskning enl 3 ovan, samtal med berörda ambassader och den tid som krävs för mångfaldigande.

Sven Julin

Södertälje 9.5.1997

INK. UTRIKESDEP.		
DNR	129/006	
1997	45 12	
AVD	GR	MÅL
P	2	Eu

Ambassadrådet Lage Olsson
Utrikesdepartementet
Box 161 21
103 23 Stockholm

Bäste Ambassadrådet Lage Olsson,

i Finlands TV fick man några veckor sedan se Jean-Charles Deniau's dokumentarfilm om Raoul Wallenberg, och jag fick gm min bror videoinspelningen hit. Jag har fått senare höra, att filmen fick visas i Finland på villkor, att sändningen skulle ske via någon kanal som inte kan ses i Sverige.

Jag har översatt en del repliker - och bifogar "utskriften".

Samtidigt publicerades i Helsingin Sanomat Pentti Peltonens artikel, vilken redaktör Arne Roth skulle recensera. Jag sände till honom översättningen den 16:e april, men jag har inte sett någon recension ännu. Kanske ämnet är "speciellt". Jag bifogar även denna översättningen.

Jag har även hört om en person, svårt sjuk, som har dåligt samvete men vågar eller vill berätta, för två andra inblandade lever och är verksamma fortfarande. Han har dock yttrat sig - "att Östen Undén var den största skurken" i fallet som plågar honom.

Om man öppnar det svenska arkivet, kanske man kan hitta där något som skulle kunna klarlägga denna personens svåra samvetsnöd.

Med vänlig hälsning

Ebba Grönroos
Köpmangatan 1 151 71 Södertälje

Bil.

Ex till: (jämte översättningar)

Kab.sekr.

von Dardel

Carl Persson

Magnusson, Riga

Hallqvist, EC 2

Julin, GAT, EXP

Oison, EI/ESEK

Amb Moskva

Amb Helsingfors

Wallenberg-Föreningen

exp. 97-05-13

a.a. / lo

M

INTERVJUER

1. Nina Lagergren

Under femtioårs tid har vi varit växelvis förhoppningsfulla, växelvis förtvivlade och upplevt oavbrutna besvikelser. Situationen har ej heller förändrats. Sovjetunionen har ännu inte förmått att styrka Raoul är död. Han kan fortfarande vara vid liv, mer vet vi inte.

2. Guy von Dardel

Det har framkommit 20 olika versioner av Raouls död. Knappast någon av dessa berättar den slutliga sanningen.

3. Elisabeth Kemény

Wallenberg bad mig att hjälpa till att få kontakter i den nya regeringen, för utan dessa kontakter skulle det vara omöjligt att arbeta vidare. Han trodde att jag skulle kunna göra detta då min make var minister i den nya regeringen. Wallenberg talade lugnt och sade: "Jag behöver din hjälp". Regeringen har ett möte nu på kvällen och man tänker bland annat upphäva tillstånd att ha specialpass. Operationen för att rädda judar stannar. Eichmann börjar på morgonen klockan 4 razzior i våra byggnader, både i de svenska liksom dessa som skyddas av Vatikanen och schweizare, byggnader där människor hade lovats diplomatisk immunitet. Om du inte kan hjälpa mig vet jag inte vad skulle jag kunna göra.

4. Ewa Wimmer (tolk)

Hans uppförande var fantastiskt, när han träffade dessa mördare och diskuterade med dessa. Han höjde aldrig rösten, men lyckades alltid att göra intryck inför dessa som planerade massmorden. Inrikesministern- pilkorsare- lyfte sin hand till Szalasi (Hitler) hälsning, när Wallenberg kom in. Wallenberg sade att han kunde ta ner sin hand.

Jag frågade honom under en bilresa om han aldrig var rädd? Han svarade att han var ofta rädd - en människa har ju bara ett liv. Men just därför att vi är människor måste vi övervinna vår rädsla. Jag har kommit ihåg dessa ord under hela mitt liv. - Han betraktade sig inte såsom en speciell vän av judarna, han såg judarna som människor som var i fara. Måttet på vår mänsklighet är på vilket sätt en människa är kapabel att vara till nytta för sina medmänniskor.

5. Gábor Forgacs

Vi var i dödsfara 24 timmar om dygnet. Vi var tvingade att skydda oss med allehanda uppslag samt med våra goda personliga kontakter. Vi måste komma ihåg att vi hade ansvar för ett område där det bodde 12.000 personer, flyktingar med s.k. skyddspass- Vi skötte deras angelägenheter, vi hade bland annat ett epidemisjukhus. Det var ingen brist på arbetsuppgifter. Wallenberg var i farten 24 timmar om dygnet. Klockan 6 på morgonen i Tatra Utza, därefter på järnvägsstationen för att rädda människor från massdeportationer. På eftermiddagarna besökte han kontoret under ett par timmar. Ni kan ta titt på hans notesbok. Han antecknade noggrant alla sina dagliga åligganden. Programmet var tämligen intensivt.

6. Nina Lagergren

Raoul berättade att han mådde bra, men att arbetsbördan var nästan omänsklig. Detta var under de sista dagarna då han arbetade nästan dygnet runt.

7. Guy von Dardel

Efter det första meddelandet om att ryssarna hade tagit Raoul under sitt protektion var vi lugna och trodde att han skulle återvända hem snart. Om de andra medlemmarna i den diplomatiska kåren i Budapest hörde vi ingenting under många månader. När dessa återvände från Moskva var Raoul inte med.

8. Gérard Aalders

Ryssarna misstänkte troligen att Wallenberg spionerade för amerikanerna. Och det var givetvis en ypperlig anledning att anhålla honom. Åtminstone klarlägger varför man behöll honom i Sovjet.

9. Nikita Petrov

Jag har inte hittat någon tillförlitlig förklaring varför Wallenberg anhölls. Diskussionerna med medlemmar i kommissionen inte heller har kunnat belysa fallet vidare. Personligen tror jag att ryssarna var mycket intresserade av Wallenberg. Jag kan tänka mig att man åtminstone i början tänkte utnyttja hans kontakter med kända nationalsocialister både i Ungern och Sverige, och kanske även i U.S.A. Troligen ville man även dra nytta av de pengar Wallenberg hade hand om. Men i detta får vi heller ingen klarhet.

10. Sergei Berija ✓

Molotov besökte oss inte ofta, däremot Nikita Chrusjtjev och Malenkov. Det var en söndag när han kom. Vi skulle ta en promenad, ty vädret var milt och behagligt. Molotov yttrade sig ungefär: "Stalin har givit order att den i Budapest sysselsatta personen Wallenberg skulle omedelbart arresteras". Man hade fått upplysningar om att Wallenberg hade utfört uppdrag på order av amerikanerna och även haft kontakt med högstående tyskar. Dessutom hade han räddat tiotusentals judar. Strax efteråt tillade Molotov att det var fråga om judar som man hade nytta av, speciellt i finanskretsar. Arresteringsordern hade getts till Abakumov, chef för den militära spionorganisationen. Likväl preciserade inte Molotov orsaken till arresteringen.

11. Guy von Dardel

Edsbodet
17.7.47
Min första reaktion var - svar som detta är inte trovärdigt. Jag sade för mig själv: "Nu har ryssarna lyckats". I den mån detta svar var deras uppfinning, då hade man åstadkommit en ytterst listig historia.

12. Elisabeth Kémeny ✓

Med Kollontay, familjens vän, kunde Raoul tala öppen hjärtligt. Han berättade för henne om förteckningen angående de ungerska judarna. Han berättade att han efter kriget skulle vädja till ryssarna för att dessa skulle hjälpa judarna att få tillbaka sina tillgångar; husen, pengarna och smyckena. Då Kollontay var Sovjets ambassadör i Sverige, rapporterade hon naturligtvis till Stalin, men det är klart att Stalin inte var villig att hjälpa Wallenberg, en man som kände folket i Ungern och förhållandena där under kriget. En sådan man måste bort från Ungern, speciellt då Ungern snart skulle bli en kommunistisk stat. Detta betydde dödsdom för Wallenberg.

13. Sergei Kondratsev (förhör)

Samtalet pågick alldeles normalt. Det gjorde starkt intryck på mig att personen var så lugn. I allmänhet är den arresterade nervös när man förhörs. Man undviker frågor och är ovillig att svara. Men denna personen var lugn. Jag fick intryck att han inte visste i hur stor fara han svävade. Man presenterade inte den förhörda, men då jag kände officeraren som var förhørsledare och mötte honom 2-3 år senare, frågade jag vad som hade hänt med denne arresterade. Officeraren svarade: Han avrättades". Arkebusering. "Av vilken besynnerlig anledning" frågade jag. Han svarade: "Fråga inte mig någonting". Han berättade endast att mannen i fråga hette Raoul Wallenberg. Senare kunde jag läsa i tidningar om fallet.

Var hans namn Wallenberg? Ja-

Officeraren sade endast: "Fråga inte - jag kan inte svara på frågan".

14. Vladimir Vinogradov. ✓

Likvideringsordern överlämnades i juli månad 1947. Senare har ett meddelande från Vyshinski kommit fram, innehållande information som styrker likvideringsordern. Dessutom vet vi att Abakumov översände information om fallet till Molotov den 17.7. Detta meddelande har registrerats hos både K.G.B. och utrikesdepartementet. Man har dock inte kunnat hitta detta dokument men man vet ändå att dokumentet finns.

15. Nikita Petrov ✓

Materialet angående Wallenberg tillhör kategorin där handlingar aldrig får förstöras. Denna klassens handlingar har klassificerats "för evigt förvaring". För att dessa skulle kunna förstöras måste man ha tillstånd från "högre ort". Jag är säker på att mapparna angående Wallenberg finns kvar. Åtminstone brev och ytterligare rapporter hittas säkert någonstans. I arkivet i Kremlin finns en del hemliga mappar, vilka har insamlats dit ifrån andra arkiv, och där kan man hitta en del. Man har hittills framtagit ett flertal hemliga, statliga rapporter, bland annat upplysningar om massavrättning av polska officerare på Katyn 1940. Arkivet i Kremlin bevarar även alla handlingar angående planering av lönnmorden, och det är möjligt att material angående Wallenberg har insamlats i en mapp i Kremlin. Jag tror att Vinogradov har alla möjligheter att söka och finna nya dokument. Jag vill inte påstå att han redan har hittat och hemlighållit dessa, för detta skulle betyda att han vilseleder kommissionen med ofullständiga uppgifter.

16. Guy von Dardel

Vi visste inte om vi skulle betrakta honom som levande eller död. När inget officiellt dokument om hans död har kommit fram, betraktar vi honom som "fortfarande vid liv". Men Riksdagen i Sverige stiftade en speciel lag för detta fall. Raoul betraktas som död, om inga nya vittnesmål bekräftar att han lever, från och med år 2000, då han skulle fylla 88 år.

17. Sergei Berija

Stalin gav sitt samtycke för överläggningar och bad min far och Molotov att lova till finnarna Sovjetunionens opartiskhet och Finlands suveränitet. Då var en medlem av familjen Wallenberg med, jag kommer inte riktigt ihåg hans förnamn, men jag tror det var Marcus. I vilket fall som helst var han en industriledare, och han lovade att fullt stödja överläggningarna till slutet, om han fick en försäkran från högre ort att man inte skulle profitera situationen.

*Fredrik handlar
mellan Sovjet
och Finland
efter vinter-
kriget.*

18. Marcus Wallenberg

Vi möttes sista gången under kriget då han var på lunch hos mig i samband med hans korta visit i Stockholm. Han arbetade då som diplomat i Budapest.

19. Nina Lagergren

Det känns otroligt att han skulle varit i Stockholm utan att ta kontakt med sin mor. Ingen har sett honom - det är omöjligt att han under denna höst skulle besökt Stockholm.

Varför påstår Marcus Wallenberg detta? - Jag vet inte.

20. Gérard Aalders

Tyskarna värvade Wallenbergarna till deras affärsverksamhet. Man påstod man skulle sälja Bosch's i New York placerade dotterbolag till Wallenberg Koncernen, men detta var blott en bluff. Man skrev nämligen två kontrakt - ett offentligt och ett hemligt. Man hade kommit överens om att ägandet av dotterbolag i U.S.A. endast var temporärt och skulle gälla tre år efter kriget tog slut. Därefter skulle bolaget säljas tillbaka till Stuttgart till de tidigare ägarna. Även alla under åren erhållna vinster skulle till ägarna i Tyskland. Bosch förtjänade otroliga summor på grund av kriget både i Tyskland och i U.S.A. Amerikanerna fick dock i början av år 1942 veta om kontrakten och infrös aktiestocken. Det var fråga om miljoner dollar och Wallenbergdynastin var rädd att gå miste om dessa pengar.

Fråga: Hade familjen Wallenberg även i Ungern några ekonomiska fördelar att ta hänsyn till?

Guy von Dardel: Jag tror det.

Fråga: Var Wallenberg under sina år i Budapest anställd hos Wallenberg-koncernen?

Guy von Dardel: Det är svårt att svara, men vi vet att han var tvungen att lämna sin plats i en produktionskommitté.

Hur kan ni förklara att svenskarna inte har gjort något för att hitta honom?

Guy von Dardel: Man kan komma med många teorier - jag själv tror att ärendet är mycket ömtåligt. Kanske har man följt rådet av Talleyrand - "Var inte alltför ivriga".

Fråga: Är det en överdrift att säga några i Sverige ordnade försvinnandet av Wallenberg?

Guy von Dardel: Även detta kan vara möjligt.

Fråga: Att några kretsar i Sverige hindrade hans hemkomst?

Guy von Dardel: Kanske.

Översättning från finska till svenska: Ebba Grönroos
Maj-Lis Collin

23.3.1997

FINLAND FICK ETT HEMLIGT BUDSKAP OM WALLENBERG

Affärsmannen-diplomaten Raoul Wallenbergs öde har sysselsatt svenskarna under ett halvt århundrade. Man vet att ryssarna anhöll honom i Ungern 1945, men därefter försvann han spårlöst. Elva år därefter fick Finlands utrikesdepartement upplysningar om honom. Detta har blivit klarlagt då man i utrikesdepartementets arkiv har hittat huvudsakligen ännu hemliga Wallenberg-dokument, både i Sverige och i Finland. På våren 1956 hade Sovjetunionen bött Finland att till Sverige förmedla underrättelse att det skulle löna sig att ta fram fallet Raoul Wallenberg i samband med den svenska statsministerns besök i Moskva. Samtidigt bad man dem också att meddela Wallenberg har varit i Sovjetunionen och att man var villig att överlämna honom om han var vid liv.

I det finska utrikesdepartementets arkiv blev fallet Raoul Wallenberg aktuellt först under marsmånad 1956. Fram till dess fanns endast ett dokument, vilket den finska ambassadören i Stockholm, G.A.Gripenberg, hade översänt utrikesminister Carl Enckell i december 1946. I brevet berättar han om de upprörda känslor som Wallenbergs försvinnande i Budapest i januari 1945 hade framkallat. Strax efter att ryssarna hade erövrat staden från tyskarna försvann han, och ingen visste vad som hade hänt honom. -Svenskarna kritiserade hårt sitt utrikesdepartements oförmåga (tafatthet). Finland fick kännedom om händelsen först via Gripenbergs rapport, vilken kom så sent att Wallenberg hade varit försvunnen nästan två år.

MOSKVA MEDGER ATT WALLENBERG ÄR I SOVJETUNIONEN

På våren 1956 hände det en del. Från Finlands ambassad i Ankara kom på natten den 10 mars till U.D. ett hemligt telegram, där man berättade att i augusti under föregående år, en privat undersökning, verkställt av Sovjetunionens ambassadörråd Enzine, hade meddelat den 8:e mars till legationssekreterare Åke Frey, att 1) Raoul Wallenberg är i Sovjetunionen, 2) villiga att överlämna honom om han lever, 3) Erlander har orsak att ta fram ärendet vid sitt visit i Moskva" om tre veckor.

Enligt telegrammet önskade ryssarna att finnarna skulle berätta allt detta för Sveriges statsminister TAGE ERLANDER personligen. Ryssarna önskade dessutom att detta ärende skulle behandlas absolut hemligt. Detta telegram ledde till intensiva kontakter mellan ambassaderna i Ankara, Helsingfors och Stockholm.

Utrikesministeriet begärde ytterligare uppgifter. Frey sände den 12:e mars 1956 en treflikig memorial, där det framkommer, att hans och ambassadrådet Pavel Erzines Wallenberg-möten hade börjat redan i augusti 1955, då man i Ankara hade ordnat en nordisk lunch. Från källmaterial framgår ej, vilka utöver Frey, som var med på denna lunch, men under lunchen hade man kommit fram till, att nu skulle vara den rätta tiden att framlägga en ny demarche, då Geneve konventionens anda fortfarande existerade.

Enligt Frey hade Erzine överraskande förhållit sig mycket positivt för att klara av Wallenberg fallet, och bad mig att lämna alla tillgängliga upplysningar.

Alla möten var hemliga och man hade lämnat information endast till bådas chefer, till Sovjetunionens ambassadör i Ankara, B.F. Pohtserob (en av under-tecknarna på V.S.B. fördraget) och till Finlands ambassadör Bruno Kivikoski.

Detta har man inte tidigare kunnat tillkännage, för ryssarna bad mig att inte berätta om saken förrän man hade hunnit göra ytterligare undersökningar. Det första telegrammet om fallet sändes efter ryssarnas uttryckliga anmaningar.

WALLENBERG KUNDE ÖVERLÅTAS TILL SVENSKARNA

Erzine reste i november 1955 till Moskva. Då han återvände till Ankara i början av mars 1956, tog han meddetsamma kontakt med Frey. Erzine hade i Moskva vänt sig till myndigheterna, vilka först hade betraktat ärendet hopplöst, men senare meddelat att det kunde vara möjligt att hitta Wallenberg och överlämna honom till svenskarna.

I sin promemoria poängterar Frey att Erzine ej försökt att neka att Wallenberg är eller åtminstone har varit i Sovjetunionen, men att han kunde vara död. Erzine hade sett dokumenten och berättade att ryssarna verkligen försökte hitta honom för att överlämna honom vid lämpligt tillfälle i samband med Erlanders besök i Moskva.

Erzine hade under samtalens gång fyra gånger föreslagit, att man skulle meddela till Finlands regering att man genom den skulle meddela Erlander att han borde ta fram ärendet vid sitt besök i Moskva. Man betonade att man skulle underrätta Erlander direkt utan mellanhänder och inte genom utrikesministeriet i Sverige.

Denna önskan återspeglar Sovjetunionens och Sveriges utrikesadministrationers kyliga relationer, samt ryssarnas sätt att sköta ärenden "inofficiella vägar" (utrikesministeriets partilinj), och på vilket sätt både Paasikivi och Kekkonen och även Koivisto skötte sina kontakter med Sovjetunionen.

Helsingfors skred till verket. Utrikesdepartementets statssekreterare R.R. Seppälä berättade för Finlands ambassadör G.A. Gripenberg i Stockholm i ett "ytterst hemligt brev" (13.3.1956) att Erlander borde ta fram fallet Wallenberg vid sitt besök i Moskva, och betonade att från Finlands håll borde man uppmärksamma endast personliga kontakter med Erlander.

KÄNNEDOM OM ÄRENDET HAMNAR HOS UTRIKESMINISTERIET I SVERIGE

Informationen från Ankara var delvis bristfällig, men ärendet korrigerades redan på kvällen den 17.3. när ambassadör Kivikoski översände ett hemligt telegram och meddelade till Helsingfors - ryssarna hade per brev bekräftat underrättelsen om Wallenberg.

Kivikoski ombesörjde till Seppälä även kurirbrevet, i vilket han nämnde att breven från Erzine till Frey var i någon mån motsägende beträffande vad Frey muntligen hade berättat. Enligt Kivikoski var det därför att han (Erzine) helt enkelt inte vågade skriftligen meddela att Wallenberg var eller åtminstone har varit, i Sovjetunionen.

Två dagar senare sände statssekreterare Seppälä en kuririnformation till Gripenberg i Stockholm. Finlands utrikesminister Rolf Törngren hade nämnt fallet Wallenberg "föregående fredagskväll för Sveriges ambassadör Gösta Engzell i Helsingfors, vilken meddetsamma hade meddelat detta till utrikesdepartementet, och därifrån begärt ytterligare information".

När Engzell i dag berättade detta för mig, påpekade jag för honom, att enligt önskan från Sovjetunionens håll kan vi informera om ärendet endast till Erlander. Engzell förstod detta och lovade meddela till U.D. att all information ombesörjdes genom dig till Erlander. Även min. Törngren har godtagit detta tillvägagångssätt; då det inte var meningen att berätta om ärendet för andra, utan endast underrätta Engzell.

Finnarnas förehavande intresserade svenskarna, och redan den 23:e mars fick Seppälä igen anledning att skriva till Gripenberg: "Efter erhållen nys om fallet genom min. Törngren, har ambassadör Engzell försökt utfråga även om kompletterande uppgifter. Jag förklarade för honom, att man måste uppträda korrekt mot uppgiftslämnaren, vilken föredrar att alla uppgifter skall lämnas personligen till statsminister Erlander".

Från det svenska utrikesdepartementets handlingar framgår att departementets ämbetsmän hade fått både emottaga och vidare översända information om möten mellan Erzine och Frey emot ryssarnas önskemål, och av någon anledning tog de inte på allvar ryssarnas hemställan att ärendet skall behandlas såsom ytterst konfidentiell diplomati.

MOLOTOV DISKUTERAR FALLET WALLENBERG

Tage Erlander, den förste svenska statsministern som officiellt besökte Sovjetunionen (mellan 29.3.-5.4.1956), samt inrikesministern Gunnar Hedlund, träffade alla de centrala Sovjetledarna; partiledare Nikita Chrusjtjev, statsministern Nikolai Bulganin och utrikesministern Vjatsjeslav Molotov.

Enligt UD:s värdering kommer fram att, trots att värdarna inte hade mycket att komma med, ändå inträffade det i fallet Wallenberg en betydande förändring; detta antecknades synligt i statsbesökskommunikén, och Molotov hade inviterat minister Hedlund att besöka honom och diskuterat med honom om fallet grundligt.

Molotov hade frågat noga vilket material om Raoul Wallenberg svenskarna hade med sig i samband med besöket, och om materialet redan tidigare var känt i Sovjetunionen. Hedlund hade framhållit att materialet var komplett-erande för de tidigare avlämnade uppgifterna, men att en del var alldeles nya. Molotov hade dock bett att få några preciseringar. Detta utfyllnads-material översändes till Sovjet i början av maj 1956.

Pressen i Sverige var besviken efter besöket. Även på Sveriges utrikesdepartementet var man förvånad - varför händer det inte något från Sovjetunionens sida - man hade ju lovat till Erlander att utreda fallet -oaktat om utgången var positiv eller negativ (Wallenberg hittad, positiv) eller (ej hittad/död) negativ.

Seppälä skrev den 14:e juni till Frey i Ankara och berättade att Sveriges ambassadör hade varit på besök hos honom. Ambassadörerna hade berättat om det positiva mötet i Moskva, men nämnde även förtegenheten från Sovjets sida efter besöket.

Seppälä bad att Frey skulle göra närmare undersökningar, för - det skulle vara intressant att få veta vad herr Erzine tänker? Får man klarhet, och om, så när då? i fallet.

Frey fick rådet att handla hänsynsfullt. Man borde inte - såsom Seppälä poängterade - att berätta för Erzine - att det var fråga om uppdrag. Frey skulle uppföra sig som en privatperson vilken var intresserad av fallet.

SVERIGE BORDE SLUTA ATT VARA SÅ TÅLMODIGT

Freys svar till Seppälä har daterats den 24.6.1956. Frey berättade att strax efter Erlanders resa hade Erzine och hans medarbetare Vladilen Fedorov, vilken tillhörde samma "yrkeskår" som Erzine själv, nyfikna frågat, hur Helsingfors hade bedömt Freys arbete - och Frey hade konstaterat "att man hade inte speciellt klandrat honom".

På tu man hand hade Erzine frågat Frey några veckor senare "lite bekymrad" på vilket sätt han trodde regeringen i Sverige hade emottagit Sovjets svar. Frey hade konstaterat "att svaret var långt ifrån tillfredsställande.

Frey frågade om man fortfarande ämnar handha ärendet så hemlighetsfullt, eller kan man överhuvudtaget vänta att få ett konkret svar, till vilket han svarade, att han hade svårt att göra en ny intervention "om det inte kommer fram något särskilt".

Då Frey hade frågat vad man menade med "särskilt" hade Erzine svarat att "om Finlands eller Sveriges regering "inofficiellt" (genom Frey) skulle komma till insikt att tålmodet är slut, då skulle han kunna göra ett tredje försök. Freys egen uppfattning som han ville framföra till Seppälä var att " W. var dess värre troligen död, , och han kan berätta detta för Engzell för att förhindra ogrundade förhoppningar".

Enligt dokumentet träffades dessa män regelbundet till dess, att Freys tjänstgöringstid i Ankara var över i oktober.

Frey var ledsen för att Erzine inte hade fått dessa saknade uppgifter från Moskva. Freys uppfattning att Wallenberg var död, kommer fram i hans brev till Seppälä den 31.7.1956.

Erzine fick ifrån Moskva knapphändigt och långsamt ytterligare upplysningar och yttrade till Frey - hur kan du fordra att vi i en händvändning skulle hitta en fånge - då vi har sådana i en oräknelig mängd.

Åke Frey återvände till Helsingfors i början av oktober. I sina anteckningar (den 23.11.1956) skrev han, att före han återvände till Finland hade han haft kontakt med Erzine och fått ifrån honom kortfattade "för mig svävande antydningar att man eventuellt skulle kontakta mig angående detta fall".

I Sveriges utrikesdepartementets promemoria (16.11.1956) skrev Gunnar Lorentzon hur Erzine hade följt Frey till järnvägsstationen i Ankara och berättat att han i samma dag hade fått ett telegram från Moskva, där man upplyser om att man fortfarande fortsätter undersökningarna.

Vid en mottagning i Helsingfors med anledning av oktoberrevolutionen, började Viktor Vladimirov, tidigare okänd för Frey, vilken tillhörde samma "yrkeskrupp", tala med Frey om Ankara och Erzine. Dessa två träffades 10.11 hos Frey. Denna träff var resultatlös angående Raoul Wallenberg, vilket Frey berättade vid sitt yrkesbesök i Stockholm ett par dagar senare.

Men i december 1956 började ärendet vandra vidare. Frey frågade den 7:e december Vladimirov varför löftet från Sovjetunionens regering till Sverige i april, redogörelse om fallet Wallenberg, inte lett till resultat. Vladimirov svarade att åtgärderna hittills troligen inte hade lett till framgång, och att myndigheterna i Sovjetunionen möjligen var rädda för en stark reaktion i Sverige om svaret inte är tillfredsställande. Frey trodde, att det inte borde vara omöjligt att på förhand komma överens med de svenska myndigheterna. Herr Vladimirov verkade vara "entusiastisk" inför en sådan ny möjlighet.

Den 20:e december 1956 på morgonen bad Vladimirov att ånyo träffa Frey angående "en viktig sak". Han berättade, att svaret visserligen var fördröjt, då Sovjetunionen var i gång att byta sin representant i Stockholm, och det skulle för den nya representanten för Sovjet i Sverige vara till nytta, om han i början av sitt ämbete kunde ge Sverige ett tillfredsställande svar i en för dem så viktig fråga.

Om sina kontakter skriver Frey, att "herr Vladimirov hade ändrat sitt beteende avsevärt. Tidigare hade han varit en aning övermodig och skeptisk, men verkar nu att ta ärendet allvarligt".

SOVJETUNIONENS SVAR TILL SLUT

Nästkommande dag träffade Frey Sveriges ambassadör i Helsingfors. Enligt ambassadörens anteckningar, vilka sänts till Stockholm, hade Vladimirov frågat om det skulle vara möjligt att diskutera Sovjets förslag till svar innan man meddelade detta offentligt.

Vladimirov hade poängterat, att från Sovjetunionens sida önskade man alldeles inofficiella kontakter - ingenting skulle nämnas eller offentliggöras i officiella sammanhang.

Sverker Åström, chef på den politiska avdelningen i Sveriges utrikesdepartement, meddelade dock Frey i januari 1957 att Sverige knappast skulle ta del i några icke officiella förhandlingar angående det förväntade svaret i fallet Wallenberg. Åström nämnde att Sverige snarast möjligt önskade få ett sanningsenligt svar, och menade att medborgarens opinionen i Sverige skulle försämra synen på ryssarna mer och mer, berående på hur länge man skulle vänta på svaret.

Till slut den 6:e februari 1957 gav Sovjetunionen svaret till svenskarna, svaret som Erzine hade lovat till Frey nästan ett år tidigare. Svaret innehåller ett intyg, undertecknad av A.I. Smoltsov, chef på sjukhuset i Lubjanskas fängelse. Rapport: Wallenberg hade dött på sjukhuset den 17.7. 1947.

Artikeln har skrivits av frilandsredaktören Pentti Peltoniemi, vilken arbetar med en internationell dokument-film om Raoul Wallenberg.

Översättning från finska till svenska: Ebba Grönroos
Maj-Lis Collin

Läs Nikita Petrows i Himmelskafskan

Kulturredaktionen, chef: Arne Ruth. Red.

Alla spår har sopats igen

Var gripandet av Raoul Wallenberg planlagt eller var det en slump?

”Det bör finnas dokument med beslut om att förstöra Wallenbergs akter.” ”Man kanske hoppades kunna utnyttja honom på något sätt.” ”Självklart kände Stalins till Wallenberg.” Anders Sundelin har träffat ryssar med insikt i den sovjetiska statsapparaten.

fångar som suttit tillsammans med honom förhördes efter den 17 juli 1947, den dag då han påstås ha dött, och uppmannades att inte tala om svensken.

Man har uppenbarligen försökt sopa igen spåren efter Raoul Wallenberg.

– Men ingen kan svara på frågan om vem och varför någon har förstört dokumenten.

– Är de förstörda?

– De kan vara förstörda. Sovjetledningen förnekade ju all kännedom om Wallenberg. Redan 1947 hade man alltså bestämt sig för att försöka utplåsa honom efter honom. Men man vet inte om spår efter de förstörda handlingar-

Nikita Petrov. Kännat med att

chefen Abakumov och inrikeskommissarie Berija. Det var Abakumov som tog Wallenberg till Moskva, det var han som höll honom fången – kanske visste Wallenberg något om Berijas konakter med Tyskland, säger Abartnov. Kanske ville Abakumov använda honom i efterkrigsprocesserna mot politiska motståndare. Det är samma personer som sköter Wallenberg som något senare sköter utrensningen av judar från den sovjetiska stats- och partiapparaten.

Självklart kände Stalin till Wallenberg. Men det är inte, tror jag, att hela ledningen kände till det. Abaku-

han satt inspierrad på Lubjanka. De envetna försöken att sopa igen alla spår efter Wallenberg kan vara resultatet av en illa tänkt plan som språdde ur redan från början.

Kom dessutom ihåg, säger Arzjannikov, att tillfångatagandet av utländska "agenter" – vare sig de var det eller inte – brukar användas både som studieobjekt och som potenshöjare inom säkerhetstjänsten. Så aldrig Wallenberg. Han har alltid, på alla plan, varit en onödvär.

Även Michail Ljubimov talar om slumpens roll när jag träffar honom på en av Moskvas många nya restauranger. Han bör veta. Mel-

skymd bakgata, håller Memoreal till. Skyllan är oansenlig, porten avlägnad, trapphuset döftar av piprök och ingrodad smuts. Rummen på de två våningarna är belamrade med möbler som ser ut som hämtade från ett överskottslager. Bokhyllorna, som når ända upp till taket, är sprängfyllda med dagnande mapper. Överallt människor, i alla åldrar, som verkar strängt upptagna: knäppt en blick på besökaren som osäkerit trevar sig fram. Men inga ljudna telefonsignaler, inga pipande faxar. Samtalen som förs här inne är dämpade, som vore de noggrant avvägda.

Memoreal är ett barn av glasnost, har redan fyllt sex. Uppgiften den tagit som sin är gigantisk: att dokumentera Sovjetunionens brott mot den enskilde.

Därför träffar du inga historiker här, säger Nikita Petrov med ett litet leende i det tunna skägget när vi släppts oss ner i ett ledigt hörn på andra våningen. Historikerna i Sovjetunionen har alltid arbetat efter en viss ideologi. Vi söker fakta.

Jag har bett att få träffa just Nikita Petrov eftersom han har tittat närmare på Raoul Wallenbergs försvinnande. Men jag hinner knappt nämna mitt ärende förrän han vänligt men bestämt viftar undan min fråga. Nikita Petrov vill få mig att förstå att Wallenbergs öde delas ut mot korridoren där de vällydda mapparna skymtar i dörröppningen. Först därefter säger han att Raoul Wallenbergs öde ändå är unikt.

Han var diplomat. Han var från ett neutralt land. Och så är det så många konstiga saker.

Underlig dödsattest

Nikita Petrov börjar uppräklningen: den personliga akt som varje fange hade är borta. Förhörprotokollen är borta. Wallenberg flycks inte ha registrerats i fängelsrullorna. Dödsattesten är underlig. (Ingen obduktion. Den är undertecknad av endast en person, inte tre, som var brukligt.) Alla

Dokument som förstördes, gick alltså inte förlorade utan att förstöras dokumenterades.

Nikita Petrov har ägnat särskild möda åt att leta efter utlänningar vilka mött sitt öde i konfrontation med Sovjetmakten – som fångar i Gulagarkipelagen eller som motståndare någonstans på jordklotet – och han har alltid hittat vad han letat efter. Dokumenten har funnits där, ordentligt instoppade i de arkivmappar där de skulle finnas. Anförvanter till tyska krigsfångar har kunnat få svar på sina frågor. Lönnmorden på motståndare har kunnat dokumenteras så snart Memoreal fått glänta på arkiven. Men Wallenberg...

Och alla frågor om hans öde: Varför greps han och sändes till Moskva? Varför höll man honom fången? På vems order satt han fängslad? Vad hände sedan?

Jag ställer frågorna, medveten om att det inte kan bli annat än gissningar. Men jag är nyfiken på vad ryssar med insikt i de sovjetiska diktatorerna har att säga. Gissningarna blir åtminstone kvalificerade.

Nikita Petrov tror inte att Raoul Wallenberg greps av en slump. Han säger sig ha sett så lite av slump i sina studier av KGB och dess föregångare. Man – och med "man" menar han först och främst kontraspionaget Smersj och dess chef Abakumov – tog Wallenberg till Moskva endera för att man misstänkte att han var spion – för Tyskland, för USA, för båda delarna – eller för att man närmade vissa för oss okända planer. Nikita Petrov tror dock inte på förre toppagenten Pavel Sudaplatov som i sina memoarer påstår att Wallenberg dog under försöken att värvna honom som agent.

För att göra någon till agent måste man ha något slags garanti för att han inte hoppar av och avslöjar allt han varit med om. Jag tror inte man visste tillräckligt mycket om Wallenberg för att hoppas kunna göra honom till spion.

Däremot kanske man hade...

Vladimir Abartinov. Utrikespolitisk kommentator på oberoende, privata dagstidningen Segodnja.

des att kunna utnyttja honom på något sätt, detta att han var från en inflytelserik familj. Kanske för att skaffa sig ekonomiska fördelar eller påverka Sveriges politik, jag vet inte.

Kände Stalin till vad som hände? Det är Nikita Petrov övertygad om. Stalin fick av Abakumov information om de tyska officerare som greps, han godkände i detalj lönnmorden på ukrainska nationalist, polska kyrkomän och nordamerikanska kommunist-sympatisörer – varför skulle han då hållas utanför i fallet Wallenberg?

Det är också ungefär vad Vladimir Abartinov säger när jag träffar honom ett par dagar senare. Abartinov är utrikespolitisk kommentator på oberoende, privata dagstidningen Segodnja, men har vid sidan av det ägnat många år av undersökningar i sovjetiska arkiv, något som bland annat resulterat i en bok om masskärn, på polska officerare vid Katyn i Polen 1940. Han har i en tidsskriftsartikel kallat fallet Wallenberg "en av de mest invecklade och förbryllande affärerna i KGB:s historia", men lutar åt att svensken blev ett offer i maktkampen mellan säkerhets-

ut och över partiets toppar, att fyra deras drosslar med sådant som skulle kunna komma till användning, och därför också att hålla dem utanför när så passade bäst.

Nikita Petrov och Vladimir Abartinov har båda närmast sig den sovjetiska statsapparaten utifrån, som forskare och journalister, med distans och hett, båda övertygade om mål och mening med Sovjetledningens åtgärder i fallet Wallenberg. När jag träffar sådana som sett denna våldsskandal inifrån, som tjänstemän, spelar slumpen en större roll i deras analys och antaganden. Nikolaj Arzjannikov satt mellan 1990 och 1993 i det ryska parlamentet som oberoende ledamot, var också ordförande i den parlamentariska kommitté som hade till uppgift att öververka säkerhetstjänsten. Dessutom var han under många år – tills han avskedades för "demonkratiska aktiviteter" – kriminalkommissarie i Leningrad. Arzjannikov talar om tillfälligheter. Han säger att det han sett av fallet Wallenberg tyder på att åtminstone gripandet inte var resultatet av en överlagd plan.

Det är den känsla jag får när jag läser dokumenten.

Till skänks

De fick Wallenberg till skänks, menar Arzjannikov, därför att han sökte upp dem. Först därefter fattades beslut om vad man skulle göra med honom. Varför, man till sist bestämde sig för att låta Wallenberg till Moskva har Arzjannikov inte någon större lust att spekulera i. "Kom ihåg att av tio gissningar är minst nio felaktiga", men säger, när jag pressar honom, att vid krigsslutet förde man som regel fångar av någon som helst betydelse till Moskva. Alltid kunde man få någon användning av dem! Även när Bulgarien den 17 januari 1945 ger order om att Wallenberg ska föras till Moskva behövdes det inte nödvändigtvis finnas en klart fastlagd plan. Den kunde ha formulerats först när

med sätta i Köpenhamn. Både före och efter det arbetade han på den skandinaviska avdelningen inom KGB.

Det är så typiskt, säger han på sin utmärkta engelska. Först handlar man, sedan tänker man på konsekvenserna.

Han understryker att han inte vet något om Wallenberg, men säger att allt är möjligt. Det kan ha funnits en plan från första början, det kan ha utarbetats en plan först när han kom till Moskva. Stalin kan ha varit informerad, Stalin kan ha hållits utanför.

Men kom ihåg, alla var livrädda för Stalin!

Det måste emellertid ha funnits ett fullgott motiv för att döda Wallenberg, ty det här var strax efter kriget och goda förbindelser med Sverige var av stor vikt för Sovjetledningen. Därför också alla dessa ansträngningar att söpa igen spåren efter honom.

Att Wallenberg är död råder inget tvivel om, menar Michail Ljubimov liksom de andra jag träffar. Det finns inte en chans att han ska ha kunnat överleva i lägren utan att ett enda tillförlitligt vittne har träffat honom. Någonting skulle ha sipprat ut. Dessutom – om han var en så viktig fange för dem så skulle de aldrig ha låtit honom försvinna ut i Gulagarkipelagen.

Kom ihåg, säger Michail Ljubimov, att på den tiden var att döda inte närvärldslig utan att spotta. Kommer vi någonsin att få veta? Det är de lika övertygade öm. Svaret finns någonstans i arkiven. Problemet är att Sovjetmakten åter sluter sig. Forskarna tillåts inte att botanisera på egen hand. Den svensk-ryska kommittén får bara de dokument ryssarna förser dem med. (Vid det senaste mötet i Moskva, i april, ingenting.) Glasnost är kanske inte ett minne blott, men det blåser numera, betydligt snålare i Ryssland.

ANDERS SUNDELIN
Den första artikeln om Raoul Wallenberg publicerades 1966.

Läs Sergei Bregins vittnesmål
i filmen

SVENSKA DA

ÖNDAG 24 JANUARI

24/1 1993 • VECKA 3 • NR 22 • ÅRGÅNG 109 • TELEFON: 08-13 50 00 ★

Bulganin gav order gripa Wallenberg

D avslöjar hemliga sovjetiska dokument

Den svenske diplomaten Ra-
Wallenberg greps på direkt
av den dåvarande sovje-
vice försvarsministern
laj Bulganin.

Dkan i dag avslöja ett nytt
ment i fallet Wallenberg
yder på att gripandet för-
ts systematiskt.

ostatkopior av ett tele-
med order från vice för-
mir rn, sedermera
tiske regeringschefen, Ni-
Bulganin till befälhava-

Bulganin

Wallenberg

ren för andra ukrainska fron-
ten, Malinovskij, att gripa
Wallenberg och föra honom

till Moskva har i dagarna över-
lämnats till det svenska utri-
kesdepartementet.

Arresteringsordern är utfär-
dad den 17 januari 1945 och
tycks ha verkställts omgående.
Den 17 januari är den sista dag
Wallenberg sågs i Budapest.

Dagen innan meddelade den
sovjetiske vice utrikesminis-
tern Dekanosov att ryssarna
påträffat Wallenberg samt att
de beskyddade honom.

- Personligen anser jag att

det var en planerad åtgärd att
dagen före gripandet informera
om att man tagit honom under
sovjetiskt beskydd. Det in-
gick i den plan man hade för
att undvika svenska frågor un-
der den första tiden efter ar-
resteringen, säger kabinettsse-
kreterare Lars-Ake Nilsson.

Under dåvarande statsni-
nistern Tage Erlanders besök
Moskva 1956 mötte han bland
annat Nikolaj Bulganin.

INRIKES/Sid 5

den 24 januari 1993

Inrikeschef: Mats-Eric Nilsson, tel 08-13 51 55

Redaktionssekreterare. Ulrika Beck-Friis, tel 08-13 51 54, Anders Borg, tel 08-13

Direkt orde

Nyfunnet telegram avslöjar att

● Raoul Wallenberg greps på direkt order av den sovjetiska ledningen. Arresteringsordern gavs i telegram från vice försvarsminister Nikolaj Bulganin, senare Sovjetunionens regeringschef.

Dessutom tyder ordern, som SvD i dag kan visa, och andra dokument på att gripandet förberetts systematiskt.

Handlingarna har hittats i militära arkiv som tidigare inte genomförts i sökandet efter Raoul Wallenbergs öde.

Fotostatkopior av telegrammen överlämnades för endast några dagar sedan till det svenska utrikesdepartementet, UD.

– Detta visar att man på hög politisk nivå fattade beslutet om hans arrestering. Det var inte någon slump utan i högsta grad en överläggnad handling, säger kabinetssekreterare Lars-Ake Nilsson vid UD, själv väl förtrogen med Wallenberg-fallet.

Själva arresteringsordern består av ett telegram ställt till befälhavaren för andra ukrainska fronten, Malinovskij. I den kortfattade ordern från vice försvarsminister Nikolaj Bulganin sägs att Wallenberg skall arresteras och föras till Moskva.

Verkställd direkt

Nikolaj Bulganin var en av de ledande kommunisterna med ett förflutet inom tjekan, den fruktade politiska polisen. Arresteringsordern är utfärdad den 17 januari 1945, och synes ha blivit verkställd omedelbart. Den 17 januari var nämligen sista dagen Wallenberg sågs i Budapest, tillsammans med sin chaufför Wilmos Langfelder.

Bulganins arresteringsorder sändes också för kännedom till det sovjetiska kontraspionaget Smersj och dess chef Abakumov.

Det var också till Abakumov, som senare blev Stalins minister för statssäkerhet, som

det så kallade Smoltsov-brevet från 17 juli 1947 adresserades. I brevet påstod fängelseläkaren Smoltsov att Wallenberg avlidit i hjärtinfarkt.

– Det här fyller ut bilden av agerandet på rysk sida, säger departementsrådet Hans Magnusson vid UD.

Förutom arresteringsordern finns också nya dokument av rutinkaraktär, men som visar ett intressant mönster. Här finns bland annat det telegram

som redovisar påtråken förde honom den 14 januari

Sovjetisk

Nästa dag händelsefö fram i som någon dag Afonin, som Budapest, hålla Wallenbergs om från

1956 tog Nikolaj Bulganin, t v, emot bland andra Tage Erlander, inrikesminister Gunnar He Erlander i Kreml.

FOTO:

Bulganin i onåd hos Chru

● Nikolaj Bulganin, som i egenskap av regeringschef var statsminister Tage Erlanders motpart vid det första svenska statsbesöket i Wallenberg-affären 1956, visar sig alltså nu vara samma man som i januari 1945 utfärdade ordern att arresteras Raoul Wallenberg. Efter Stalins död 1955 upphöjdes Bulganin till regeringschef

och betraktades som den ledande makten i unionen. I praktiken dock aktivt till den politiska ledningen. Som en tvingades Niko mars 1958 avgå från statspresidium.

r gripa Wallenberg

arresteringen i Budapest var planerad

sar att Sovjettrup-
t Wallenberg och
rsta samtalet med
arna före, den 13-

legram han ville få iväg till
Stockholm.

Samtidigt, den 16 januari,
meddelade den sovjetiske vice
utrikesministern Dekanosov i
Moskva den svenske beskick-
ningschefen, envoyé Söder-
blom, att ryssarna påträffat
Wallenberg samt beskyddade
honom och hans egendom.

Den 17 januari drog UD i
Stockholm därför slutsatsen
att Wallenberg befann sig i sä-
kerhet, samma dag som arres-

teringsordern alltså utfärdades
i Moskva.

- Personligen anser jag att
det var en planerad åtgärd att
dagen före gripandet informera
om att man tagit honom under
sovjetiskt beskydd. Det ingick
i den plan man hade i fal-
let Wallenberg för att undvika
svenska frågor under den för-
sta tiden efter arresteringen.
Det är en rimlig teori, fram-
håller Lars-Ake Nilsson.

Han anser att Dekanosovs
besked 16 januari bidrog till att

UD invaggades i säkerhet om
Wallenberg och i stället oros-
de sig för övriga medarbetare
vid legationen, vilka också var
helt försvunna och påträffades
först i Bukarest den 23 mars.

Detta kan också vara en av
anledningarna till att envoyé
Söderblom i Moskva i april
1945 tackade nej till ett ame-
rikanskt erbjudande om hjälp
med att efterforska Wallen-
berg. Söderblom rapporterade
inte ens USA-erbjudandet,
som blev känt först 1973.

Gäst eller fånge

När Wallenberg, eskorterad
av tre ryssar på motorcykel, va-
rav en officer, frivilligt lämnade
Budapest den 17 januari för
att åka till Debrecen i östra
Ungern hade han sina förar-
ingar.

- De här är hitkommende-
rade för min räkning. Jag vet
inte om det är för att skydda
mig eller vakta mig. Jag vet in-
te om jag är gäst eller fånge, var
Wallenbergs sista ord.

Wallenberg hade sagt att han
i Debrecen ville träffa den nya
ungerska regeringen och den
sovjetiske befälhavaren mar-
skalk Malinovskij. Samma dag
som Wallenberg reste från Bu-
dapest fick Malinovskij arres-
teringsordern från Moskva.

Tolv års tystnad

Därefter följde tolv år av töl-
tal sovjetisk tystnad om Wallen-
bergs öde. Den första öpp-
ningen kom 1957 efter det
svenska statsministerbesöket i
Sovjet 1956. En av Tage Er-
landers motparter i Wallen-
bergfrågan under besöket var
regeringschefen Nikolaj Bul-
ganin. Samme man som vi i
dag vet utfärdade arresterings-
ordern.

Vid UD fortsätter analysen
och materialet skall diskuteras
vid ett nytt möte med den
svensk-ryska arbetsgruppen i
februari.

"beskydd"

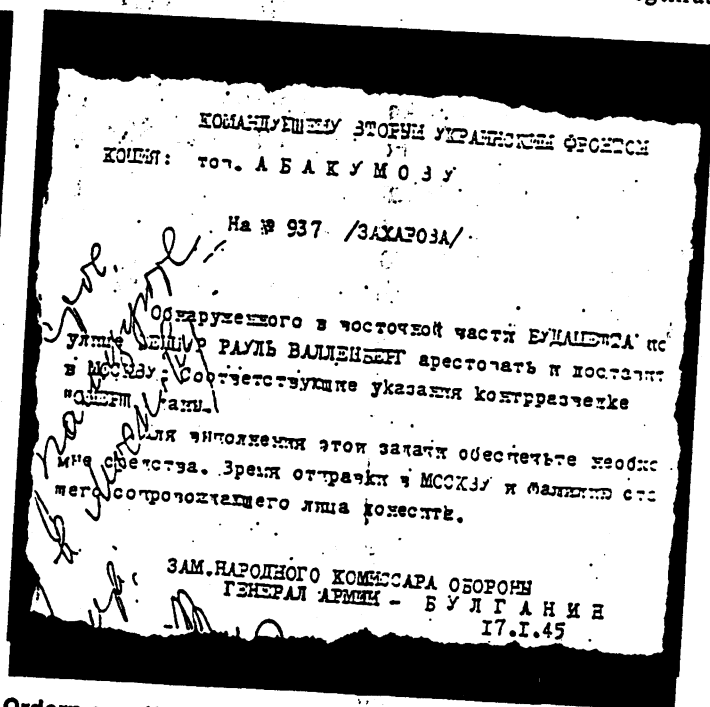
um som visar
oppet fick UD
s. Det är en order
enare till general
ledde styrkorna i
t man skulle be-
berg och hindra
att skicka det te-

a statsminis-
und och Aina
RESSENS BILO ARKIV

sjtjev

ormellt vid si-
rusjtjev som
nen i Sovjet-
iken var Bul-
motståndare
rusjtjevs be-
ljd av detta
j Bulganin i
rån sina be-
slöts ur par-
svD)

Ordern om att arrestera Raoul Wallenberg lyder:

TILL BEFÄLHAVAREN FÖR ANDRA UKRAINSKA FRONTEN

KOPIA: kamrat ABAKUMOV

Referens till nr 937 /Zacharov/

Raoul Wallenberg som har påträffats i östra delen av Budapest
på Benczurgatan skall arresteras och föras till Moskva. Motsva-
rande instruktioner har givits till kontraspionaget SMERSJ.
Garantera att nödvändiga medel för fullföljande av uppgiften ställs
till förfogande. Meddela tidpunkt för avresa till Moskva och nam-
net på medföljande person.

VICE FOLKKOMMISSARIEN FÖR FÖRSVARET

SVERIGES AMBASSAD
LONDON

SID 1 (/)

1997-05-13

Avt.	Grupp	Mål
P	2	Eu ¹

Till DOK (Julin)

~~OK till Lagen~~ ERIK
~~Bernett i sekretariatet DOK~~
Hh Julin Arkiverat 97-06-02
8

Re Genomgång av Raoul Wallenbergarkivet
1997-05-07 återopas.

Tacksam departementets reaktion.

BERGQUIST
Ambassaden London kl.

Author: Lage (UD) Olson at (Pk)UD-3
Date: 1997-05-15 12.26
Priority: Normal
Receipt Requested
TO: Henrik (UD) Cederin at (Pk)TelAviv-amb
Subject: RW

~~hbr~~ hbr
135/001

P 2 Eu¹

Hej!

Det har kommit upp en skrivelse på mitt bord från ambassaden re adressen till RW:s anhöriga i Sverige. Jag tror att denna fråga besvarats via pressbyrån men jag kommer idag inte ihåg vem som tog upp frågan med mig. För säkerhets skull upprepar jag svaret: Kontakt tas via RW-kommittén, Birger Jarlsgatan 6 B, 114 34 STOCKHOLM, Tel.: 08/611 2653, Fax: 08/ 611 8330.

Hälsningar

Lage Olson

a.a. / L

BAKER & MCKENZIE

ADVOKATBYRÅ

ERIKSBERGSGATAN 46
BOX 26163, 101 41 STOCKHOLM
TELEFON: 08-676 77 00
TELEFAX: 08-24 89 20

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 129/804		
1997-05-14		
Avd.	Gr	Mål
P	2	Eu

TELEFAX

DATUM: 1997-05-09

TILL: Kabinettsekreterare Jar. Eliasson, telefax nr. 08-723 11 76 X
Ambassadör Martin Hallqvist, telefax nr. 08-723 11 76 X EC
Professor Göran Melander, telefax nr. 046-222 12 222
Direktör Sven Hagströmer, telefax nr. 08-660 65 02
Fred Schwartz (engelsk version), telefax nr. +1-212 794 9796

FRÅN: Claes Cronstedt

ANGÅENDE: Förslag till stadgar för Raoul Wallenberg-Föreningen

TOTALT ANTAL SIDOR (INKL DENNA): 5

Detta telefax är endast avsett för ovan angivna adressat. Annan får inte kopiera, vidareförmedla eller tillgodogöra sig den information telefaxet innehåller. Om Ni erhållit telefaxet av misstag ombedes Ni meddela oss per telefon och återsända originalet per post. Vi ersätter därefter Era kostnader.

MEDDELANDE

För yttrande.

UTKAST

1997-05-09

STADGAR
FÖR
STIFTELSEN RAOUL WALLENBERG PRISET

Mänskligt liv under värdiga former förutsätter fred och samförstånd samt respekt för varandra. Det är denna stiftelses ändamål att finna och hedra personer som aktivt upprätthåller dessa livsregler. Raoul Wallenberg är en sådan person. Han räddade under svåra omständigheter ett stort antal medmänniskor undan förintelsen i Budapest 1944. Han agerade med exemplöst mod och självuppooffring.

Stiftelsens ändamål fullgöres genom att hedra Raoul Wallenberg och hålla hans namn och gärning levande för kommande generationer genom att instifta och årligen utdela ett pris, Raoul Wallenberg Priset.

§ 1

Raoul Wallenberg Priset skall tilldelas en person, som i Raoul Wallenbergs anda, under svåra omständigheter genom vilja och självuppooffring förmår värna om liv och mänsklig värdighet i situationer som präglas av förtryck.

Priset kan endast tilldelas enskilda personer, ej juridiska subjekt, organisationer eller kollektiv.

§ 2

Pristagare nomineras och utses av en jury, som utses av stiftelsens styrelse, bestående av nio ledamöter. För beslutsamässighet fördras att minst sju ledamöter har deltagit i beslutet. Juryn utser inom sig sin ordförande. Vid oenighet vinner det förslag som efter omröstning erhållit flest röster. Vid lika röstetal sker förnyad omröstning om de två förslag som fått flest röster. I sista hand gäller den mening som biträdes av ordföranden.

SVERIGES AMBASSAD
RIGA

1997-05-06

Ambassadör Martin Hallqvist

UD-EC

Kopia:Lage Olson, UD-EI

(fvb även von Dardel

Hallqvist, EC 2

Carl Persson

Julin, CAT, EXP

Amb Moskva)

exp. 97-05-23

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 126/003		
1997-05-12		
Avd.	Gr	Maj
P	2	Eu 1

(EC)

a.a. /

Rolf Karlboms manuskript om Raoul Wallenberg

Broder,

Rolf Karlboms manuskript om Raoul Wallenberg innehåller såväl flera intressanta iakttagelser som en del missvisande resonemang och missuppfattningar. Nya för mig var fallen Ehrlich och Walter, vilka lockar till mycket intressanta jämförelser med RW-ärendet. Det avsnittet borde vidarebefordras till ryska sidan för kommentarer.

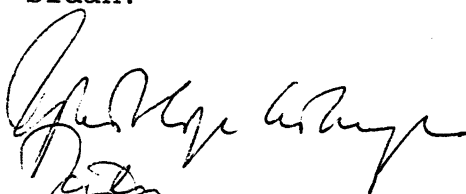
Diskussionen om KGB-legenden är mager, delvis baserad på missuppfattningar eller missvisande pressreferat.

Jag tror inte vi i vårt arbete uppmärksammat att Erik Andersson skulle ha varit identisk med Edvard Linder. Detta torde närmare behöva följas upp i vårt arkiv. Vi har ju ställt frågor till ryssarna om Andersson, men så vitt jag minns inte fått något substantiellt svar.

När det gäller påståendet att Scheuer/Schlitter, Gfroer och Fronia skulle vara en och samma person kan konstateras att jag sett såväl Scheuer/Schlitters som Gfroerners akter och att det definitivt rör sig om två olika personer. Däremot kan jag inte uttala mig lika bestämt om Fronia (jag minns inte om vi frågat ryssarna om denne och, i så fall, om de svarat). Man

skulle kunna fråga Vinogradov om födelsedatum och adressuppgifter för alla tre och sedan be österrikiska/tyska myndigheter verifiera (detta har i och för sig redan gjorts betr. Scheuer/Schlitter).

Slutligen har vi Sjinkarenko-vittnesmålet som ju Du själv känner till mycket väl. Lyckades Du få tag i Dimitrij Diduj? Det vore intressant att kontrollera vittnesmålen Ozolins och Bräij (har vi dem? - annars kan jag undersöka här i Riga). Likaså vore det intressant att ta del av vittnesmålet från Wien ("Wienvittnet") och granska detta ännu en gång. Ingick detta i de pärmar som överlämnades till ryska sidan?

Hans Magnusson

A R K I V E X

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Informationsbyrån
Karl-Erik Norrman
Telefon 08 - 405 5704

69 P 2 Ew
1997-05-14

Konsul Kerstin Lane

CHICAGO

Re Wallenbergstaty i Chicago

Kära Kerstin,

Talade med Willy Gordon idag. Han var intresserad av att veta hur det går med Dina sonderingar ang. Wallenbergstatyn i Chicago. Jag tycker det vore utomordentligt om idén kunde förverkligas!

Har Du möjlighet att rapportera "läget" till tel. 46-8-646 88 53?

Hälsningar

Karl-Erik Norrman

ad

Exp 970514 1545 82

SVERIGES AMBASSAD

SID 1 (1)

MOSKVA

1997-05-22

Handl.: Fredén

Avd.	Grupp	Mål
P	2	Eu ¹

h UTRIKESDEPARTEMENTET

aas

Till: Sven Julin, c/o Exp Lejonet

Re: Genomgång av Wallenbergarkivet

Följande som svar på Din begäran om synpunkter på Ditt arbetspapper av 9 maj, som kom oss tillhanda med kurir den 16 maj.

Aambs Gullgren är den som är bäst skickad att delta i andra och tredjehandsgranskningen i Stockholm, enl Din punkt 3. Pga arbetsbelastningen är det svårt att undvara honom en längre tid. "Minst dåligt" ur vår synpunkt vore tre dagar i veckan 9-13 juni.

Utgår från att vårt svar på Ditt kryfax 95 nu kommit Dig tillhanda. Det gick härifrån 7 maj (vårt kryfax 248) men vi har på begäran repat det den 20 maj.

HIRDMAN

M

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

142/015
PROMEMORIA

P 2 E~¹

1997-05-22

Sven Julin
Telefon 08 - 405 32 41

Delges:
B Fredriksson, DOK
L Magnuson, RS
M Hallqvist, EC 2
L Olson, EI/ESEK

B Törner, SÄPO
D Öhman, SÄPO

*ef 97-05-22
57*

HEMLIG

RW-arkivets avhemligande; SÄPO-dokument

RW-arkivet innehåller ett antal vittnesmål i form av förhör med politiska flyktingar o dyl från Sovjet och Östeuropa) som inhämtats genom SÄPO. De är genomgående hemligstämplade, och vid genomgången av arkivet har jag konsekvent avskilt dessa för vidare prövning om hemligstämpeln ska behållas eller ej.

Sekretesslagens skadekriterier i fråga om utlänningssekretess (...röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men...) kan idag knappast betraktas som relevanta, varför inga hinder för avhemligande synes föreligga på denna grund.

Samtal med rättschefen Bjarne Törner och arkivarien Dick Öhman vid SÄPO har klarjort att polisregisterlagen inte är tillämplig på handlingar i UD:s arkiv. Å andra sidan har jag bett Törner pröva om en skrivelse den 27 oktober 1977 från Gösta Danielsson, SÄPO, till "Israeli Police H.Q., Criminal Investigation Department" innehåller uppgifter om samarbete med utländskt organ som kan påkalla hemligstämpel. - UD:s önskemål är öppenhet.

Sven Julin

MV

1997-05-23

Amb Moskva /EXP 9905 23 /mm

P 2 Su'

Kopia: Amb Riga, Hans Magnusson
✓

Från Julin, c/o Exp Lejonet
1997-05-22 J.

Re genomgång RW-arkivet

Med hänsyn till bl.a. vad ambassaden sagt om integritetsskydd för enskilda ryssar vore det värdefullt om Gullgren kunde komma över tre dagar i veckan 9-13 juni. Tacksam bekräftelse snarast eftersom vi måste hitta ett arbetsrum åt honom i närheten av arkivet; vi är som bekant trångbodda.

Hans Magnusson har sagt sig kunna avsätta tre dagar någon gång efter den 17 juni.

CABINET

SVERIGES AMBASSAD
LONDON

SID 1 (1)

1997-05-23

na

AWK	Grupp	Mål
✓	2	Eu ⁵

M

Till EC (Hallqvist)
Kopia: EI (Lage Olson)
Relex: Riga (Magnusson), Moskva
Hbr Gullgren-Hallqvist 1997-02-26 samt
Riga 1997-04-01 återopas.

✓ P2Eu⁵ 28/2 P2Eu⁵

Re Raoul Wallenberg

har idag återkommit till Hartelius med
beskedet att Gordievskij inte kände till Kozlov.
Han hade dock lovat att diskret sondera och
återkomma i fall av positivt resultat.

BERGQUIST

Ambassaden London kl.

1997-05-23

P 2 Eu'

Amb London

Från Julin, c/o Exp Lejonet

Re genomgång av RW-arkivet
1997-05-13 mte regiat 30/5

Primo. Vi ämnar inom kort instruera er att hos FCO, på basis av ömsesidigt förtroende, utverka samtycke till avhemligande av de flesta dokument som rör brittisk-svenska mellanhavanden i fråga om Raoul Wallenberg. Pga materialets omfång (inalles ca 35 000 sidor) är det nämligen ogörligt att sammanställa en dossier med kopior av de för Storbritannien relevanta dokumenten. Samma förfarande kommer att gälla även för andra berörda länder.

Secundo.

Tertio. Kopior av dokumenten sammanställs nu. Återkommer när de är färdiga.

CABINET

Exp. 970523/gs

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

143/004
P 2 Fa 1
PROMEMORIA

EI/ESEK
Lage Olson
Telefon 08-405 3280

1997-05-23

Delges:
Kabsekr.
von Dardel
Carl Persson
Hallqvist, EC
Magnsson. Riga
Fredriksson, DOK
Julin, GAT, EXP
Olson, EI/ESEK
Amb Moskva
Amb Budapest

Exp. 97-05-23/L

Samtal med Per Anger och Margareta Bauer om
hemkomsten från Budapest 1945

(1 bil.)

Vid ett möte på Utrikesdepartementet den 24 april 1997 redogjorde Per Anger och Margareta Bauer för hemkomsten från Budapest i april 1945. Från departementets sida deltog Martin Hallqvist och undertecknad.

Hallqvist erinrade om att mötet närmast hade föranletts av en önskan att klarlägga några frågor med anknytning till ett telegram från beskickningen i Moskva den 14 april 1945 om Budapestpersonalens hemresa. I detta heter det bl.a. att "Det är angeläget att Anger skyndsamt författar en minutiös rapport och föredrager händelseförloppet för utrikesministern." Någon sådan rapport har dock inte kunnat påträffas. En kopia av telegrammet bifogas.

MD

Anger framhöll att det inte funnits anledning att göra detta, då något sådant önskemål inte framförts i Stockholm.

Bauer berättade att när personalen i Budapest samlades för att resa hem, hade en rysk soldat uppgett att man tagit hand om Raoul Wallenberg (RW) och fört honom till Debreczen. Han skulle kanske kunna vara hemma i Stockholm före resten av personalen, hade soldaten tillagt. Det fanns därför inte någon anledning att ställa frågor om RW. Avresan från Budapest skedde den 15 mars med ankomst i Stockholm den 18 april.

På Hallqvists fråga hur Söderblom kunde skriva att RW befarats ha omkommit i en bilolycka svarade Anger att information om RW hade spridits systematiskt. I Ungern levde folk i tron att han dött där och eventuellt mördats.

Hallqvist påminde om att Söderblom i telegrammet talade om olika "teorier" beträffande RW.

Anger sade att envoyé Danielsson talat med Söderblom avsides.

När de kom hem till UD skulle de utfrågas på den politiska avdelningen.

Då de skulle träffa pressens representanter blev de av Damgren tillrättade att de "inte fick ljuga men undvika att tala om ryssarna".

Författaren Stefan Lindgrens påstående att Anger lagt orden (om RW:s befarade död) i Söderbloms mun var felaktigt.

Hallqvist undrade vad som hänt vid hemkomsten till Stockholm.

Anger berättade att alla från Budapest hade kallats in till utrikesminister Günther, som tackat för deras insatser. Günther hade inte gjort några anteckningar. Det fanns inte någon tjänsteman från departementet närvarande. Anger hade vid detta tillfälle berättat för utrikesministern att RW tagits om hand av ryssarna.

Bauer tillfogade att hon också gjort detta. Alla ryssar i Budapest tycktes ha varit informerade om var RW befunnit sig. Den officer hon talat om tidigare kände väl till RW.

Anger omtalade att Danielsson förts till hans uppehållsplats i Budapest liksom de saknade Bauer och Berg samt Langlet och Asta Nilsson från Röda korset. Man visste att RW hade för avsikt att bege sig till Debreczen. Det hade därför inte funnits någon anledning att spekulera om var han befann sig.

Hallqvist undrade om man inte i Stockholm hade ställt någon fråga om den rapporterade bilolyckan.

Bauer genmälde att så inte varit fallet och att hon först nu hört talas om detta.

Anger uppgav att han hört talas om en kollision eller incident på vägen till Debreczen.

Hallqvist erinrade om att enligt vad som framgår av telegrammet gick detta till Grafström och Fallenius och undrade om inte dessa bett Anger att skriva en promemoria om händelserna i Budapest.

Anger förnekade att så skulle ha varit fallet. Grafström och Fallenius hade inte heller varit närvarande vid det tidigare omtalade mötet med utrikesministern.

Bauer berättade att hon skrivit en rapport om den husundersökning ryssarna genomfört på den svenska beskickningen i Budapest, när hon var ensam där i februari 1945.

Hallqvist erinrade om att frågan om den i telegrammet omtalade - eventuella - rapporten tagits upp av Guy von Dardel. Detta gjorde det nödvändigt att försöka få klarhet i vad som hänt.

Anger bekräftade - under viss irritation - att han intervjuats av Susanne Berger om vad RW gjort innan han tillträdde sin tjänst i Budapest.

Olson tillade att det gällde uppgifter om bl.a. RW:s innehav av kabinettpass 1941-42 och hans engagemang i export av ardennerhästar till Frankrike.

Anger upprepade att Stefan Lindgrens beskyllningar var utan grund.

Hallqvist erinrade om att man måste försöka fastställa vad som var riktigt och försöka ta fast i alla lösa trådar, när man skulle slutföra vitboken om RW. Det gällde bl.a. Söderbloms rapportering om RW och vice utrikesminister Dekanosovs meddelande den 16 januari 1945 att RW omhändertagits av ryska trupper.

Olson tillade att Madame Kollontai i mars 1945 vid en tebjudning för fru Günther lämnat ett budskap om RW liknande Dekanosovs.

Anger berättade att han träffat Grafström och Assarsson vid hemkomsten och att dessa ej trott att RW var död. Han var dessutom övertygad om att Grafström trodde att ryssarna gripit RW. Själv hade Anger blivit RW-handläggare 1948.

Anger tillade att han beundrat Grafström. Tyvärr fanns det inte mycket om RW i Grafströms dagböcker. Denne hade varit i Polen under kriget och hade en utmärkt känsla för arbetet "ute på fältet".

Hallqvist erinrade om att Andres Kung i sin bok om RW omtalar att RW skulle ha besökt Stockholm i november 1944.

Anger framhöll att ambassadpersonalen var isolerad när ryssarna anlant i december 1944 (och därför inte visste var RW fanns dag för dag). Birgit Brulin hade lämnat beskickningen denna månad.

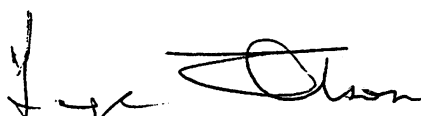
Bauer medgav på Hallqvists fråga att hon sammanställt minnesanteckningar från tiden i Budapest som skulle bli färdiga i dagarna. De var i första hand avsedda för hennes närmaste anhöriga.

Anger erinrade om att hans RW-bok utkommit i en 4:e upplaga i USA och att han förberedde en ny bok med delar av rapporteringen från legationen i Budapest under andra halvåret 1944 (att ges ut med UD-stöd på Fischer & Co. hösten 1997).

Anger tillade att Engzell gjort stora insatser för att rädda flyktingar.

Olson omtalade att UD avsåg att frisläppa hittills hemligstämplat material om RW senare i år.

Anger berättade slutligen att Bauer varit nära att ej komma med den lastbil som skulle hämta den svenska personalen i Budapest för vidare transport hem. Alla kom emellertid i väg till slut. I Bukarest hade ryssarna noga räknat alla som varit med i transporten. Envoyé Reuterswärd i Bukarest hade gärna velat att Anger skulle stanna kvar som förstärkning vid beskickningen. Detta hade dock inte gått för sig, då ryssarna helt kort meddelat att samtliga i den svenska kontingenten från Budapest måste följa med till Moskva.

Lage Olson

SVERIGES AMBASSAD
MOSKVA

Sid. 1 (3)

1997-05-26

UTRIKESDEPARTEMENTET

Avd.	Grupp	Mål
p	2	Eu'

För: Hallquist/EC.

(EC)

Kopia: Kabs.
Refax: FN-repr, Riga.

Delg. f. ledn. v.
Nina Lagergren
5/6-97/pk

FN:s generalsekreterare om RW-ärendet

(1 bil.)

Ref. vårt 24 maj om Annans Moskva-besök.

Från UNIC:s chef i Moskva har jag bif. bekräftelse på att Annan tog upp RW-ärendet med Primakov.

Hirdman

UNITED NATIONS

NATIONS UNIES

United Nations Information Center in Moscow
Glazovsky per., 4/16
tel.: (095) 241-28-94, fax: (095) 230-21-38
e-mail: unicmos@un.pvt.mos.su

INK. AMB. MOSKVA		
D. 14/252		
1997-05-26		
AVD.	GR.	VAL
R	18	W-bey

FACSIMILE TRANSMISSION

DATE: 26 May 1997

TOTAL PAGES: 2

To: H.E. Sven Hirdman,
Ambassador of Sweden
in the Russian Federation
Fax # 956-12-02

From: Samir Al-Jijakli,
Director, UNIC-Moscow
Tel # (095) 241-28-94
Fax # (095) 230-21-38

Dear Ambassador Hirdman,

Following our discussion on Friday, I have traced the recording of an interview the Secretary-General gave to Mr. Nikolay Svanidze on 17 May 1997. During that interview Mr. Annan confirmed that he had spoken to the Foreign Minister about the Wallenberg's affair.

Please, find bellow a transcript of the relevant text.

Best regards.

**Excerpts from an interview of the UN Secretary-General Kofi Annan
to Nikolai Svanidze, Director of Russian Radio and Television (VGTRK)
Moscow, 17 May 1997**

N.Svanidze: Mr. Annan, this is a personal question. Your wife is from Wallenberg family - does this fact influence, to some extent, your relations with Moscow, maybe, your personal attitude towards Moscow?

The Secretary-General: Not at all. It does not influence my personal relations with Moscow or with Russia. Obviously, the family would want to know his fate and the Swedish Government and other groups are working with the Russian authorities to find out the fate of Raul Wallenberg. For some years now the Government has been cooperating and it has indicated that it is prepared to cooperate further. So I hope the search to find the truth will continue, and we will know the fate of Raul.

For my wife, of course, it is a very painful experience. She was born a month or so before Raul was picked up. In fact, Raul Wallenberg's last letter to my mother-in-law said: "Kiss the little one for me." And "the little one" was my wife, who is now a woman in her fifties. So she never really met him, but it was a very powerful and difficult experience for her, as she is supposed to have an uncle whom she never met, who is always absent and yet always ever so present, because her grandmother, her grandfather, the mother - everybody talked about Raul, when he is coming back. So for a young girl growing up with a huge shadow of an uncle whom she had never seen, was a very painful experience. But in any case the search continues and I hope we will get to know about his fate.

N.Svanidze: Today you would speak with Mr. Yeltsin; are you hoping to get any new facts about Raul Wallenberg?

The Secretary-General: If the opportunity presents itself, I will raise this issue. I have already had the chance to discuss it briefly with the Foreign Minister Primakov.

N.Svanidze: Thank you, Mr. Annan.

The Secretary-General: Thank you very much.

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

Sven Julin
Telefon 08 - 405 32 41

150/001

1997-05-26

P 2 Ew1

Polisintendent
Terese Mattsson

RPS
Fax No 08-401 48 85

Dokument

(1 bil)

Översänder härmed det dokument vi talade om i fredags.

Bästa hälsningar!

Sven Julin

84 97-05-26 SJ

Totokopier

*Till kansliet för Jan Lundberg,
UD:s pol. avd., Jkd.*

78.01.03

5. Omickson
Stockholm, October 27, 1977

The National Swedish Police Board
Security Department

Israeli Police H.Q.
Criminal Investigation Department
Jerusalem

✓
Concerning Jefim MOSHINSKI, Tel Aviv,

With reference to my previous visits to Israel in 1973 in the MOSHINSKI affair, when among others Deputy Commander Y. Carthy, head of the Criminal Investigation Division, kindly assisted me I wish to inform you of the following facts.

On 11.9.1977 the Swedish daily "Kvällsposten" published an article by the reporter Mark Lippold, where he gave an account of an interview with MOSHINSKI.

MOSHINSKI says in the interview that he still to a certain extent maintains contact with his former colleagues in the Soviet KGB. He says that as late as in December 1976 he was told in a letter that "the bread is still obtainable, but is beginning to go mouldy". According to MOSHINSKI this meant en clair that the Swedish diplomat Raoul WALLENBERG was in a mental hospital in Irkutsk, but that he was not in good health.

In July 1944 WALLENBERG, b. 1912, was assigned to the Swedish mission in Budapest, where he was charged with assisting the Jewish population, whose situation was difficult at that time. After the Soviet military invasion of the Hungarian capital six months later WALLENBERG was arrested by the Soviet military authorities and in the middle of January 1945 he was taken to the USSR. Since then he has not been in touch either with Swedish authorities or with his mother, who is still alive. According to witnesses WALLENBERG was put in prison in Moscow on his arrival to the USSR in 1945. The Swedish Government has on several occasions brought up the WALLENBERG affair for discussion with the Soviet Government. In 1957 the Soviet Government declared that it had been established that WALLENBERG had died in the Liublianka prison in Moscow as far back as in 1947. However, witnesses maintain that WALLENBERG was alive after 1947.

Ype

On account of these facts we request that MOSHINSKI should be put through a thorough examination concerning his alleged contacts with his former KGB colleagues and concerning his statement that WALLENBERG is still alive. In our opinion MOSHINSKI should be asked to show the letter, which he said that he had received in December 1976.

In previous conversations with me MOSHINSKI has stated that he has written documents in his home verifying and supplementing his statements concerning various Soviet prisons and labour camps and the prisoners there. He said among other things that he had stayed in a labour camp on the island of Wrangel for some years round about 1960 and that he had worked at the camp infirmary. According to MOSHINSKI WALLENBERG too was interned there at that time.

MOSHINSKI has said that for different reasons he could not comply with my wish to study his written documents.

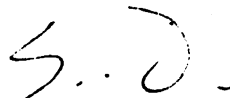
There is reason to feel dubious about many of MOSHINSKI's statements as to the WALLENBERG affair and his own person. In the interview with "Kvällsposten", for instance, MOSHINSKI says that he left the USSR in 1965 dressed in womens' clothes and that he went to Israel by plane via Turkey. According to previous information he has given he went to Israel in 1965 with a group of tourists. He had travelled by train from Moscow via Poland to Vienna, Austria, from where he had continued by plane to Israel. There he had left the tourist group and on application he had been permitted to stay in that country.

Enclosed please find a photocopy of the article in "Kvällsposten".

./.

Since Swedish authorities attach great importance to the WALLENBERG affair we hope that our request that MOSHINSKI should be interrogated will be complied with.

Yours sincerely

Gösta Danielsson

Chief Police Superintendent

1997-05-26

p 2 Eu'

Amb Budapest

Från kabinetssekreteraren

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar
(1 bil)

Som framgår av det bifogade som idag sänts till ambassaderna i Moskva, Washington, Bonn, London, Tel Aviv och Ottawa kommer regeringen inom kort att frisläppa alla handlingar i RW-arkivet för åren 1944-70, och senare under året det mesta av aktmaterialet för åren 1971-91.

De handlingar som har direkt med Ungern och ungerska myndigheter att göra under nämnda tid synes av givna skäl vara få och huvudsakligen begränsade till förfrågningar angående RW:s chaufför Vilmos Langfelder. Å andra sidan innehåller arkivet så många fler exilungrare som i olika sammanhang och omständigheter lämnat uppgifter och vittnesmål. Särskilt uppmärksammade vittnen har varit Dr Laszlo Benedek och Károly Reményi (avhoppad från AVO) som i februari 1957 i Wien resp i mars 1984 i München berättade om de planer på en antisemitisk rättegång som förelåg 1953, och där RW:s namn skulle figurera. Mellan ambassaden och departementet har under åren en del korrespondens förekommit om RW-monumenten i Debreszen resp Budapest.

Mor bakgrund av den plats Ungern intar i RW-arkivet och för att vårda förbindelserna framstår det som lämpligt att ungrarna orienteras om regeringens avsikt att avhemliga RW-arkivet, vilket bör göras på lämplig nivå i utrikesministeriet. Benäget rapportera enligt bifogade instruktion.

CABINET

1997-05-26

aa/ol

3h
Bidrag till utgivning av en bok med rapportering från
legationen i Budapest under andra halvåret 1944
5 bil.

Utrikesdepartementet beslutar att via anslaget A 1 lämna ett bidrag på 32 500 kronor till finansiering av en bok med rapportering från den svenska legationen i Budapest under andra halvåret 1944, dvs. i stort sett sammanfallande med den tid som Raoul Wallenberg var verksam i Budapest.

Initiativet till boken har tagits av ambassadör Per Anger, som i en skrivelse till kabinettssekreteraren den 5 oktober 1995 presenterat projektet. Kabinettssekreteraren ställde sig i en svarsskrivelse den 7 november 1995 positiv till utgivningen, under förut-sättning att denna kunde finansieras.

Bokförlaget Fischer & Co. har beslutat att ge ut den av Anger föreslagna boken, om man kan erhålla tillräckligt finansiellt stöd.

I en skrivelse den 3 mars 1997 har bokförlaget hos departementet begärt ett stöd uppgående till 125 000 kronor motsvarande 500 böcker à 250 kronor inklusive moms. Utrikesdepartementets informationsbyrå har redan utfäst sig att inköpa 120 exemplar av boken motsvarande ett belopp på 30 000 kronor. Bokförlaget torde ha möjligheter att erhålla finansiellt stöd för bokprojektet även från annat håll, varför ett sammanlagt stöd på 62 500 kronor från Utrikesdepartementet, motsvarande hälften av det begärda beloppet, torde

vara tillräckligt för att garantera utgivning av boken.

Boken är avsedd att utges under hösten 1997 med förord av kabinettssekreteraren och introduktion av Per Anger.

Beslutet har fattats av chefen för Utrikesdepartementet, statsrådet Hjelm-Wallén.

Utdrag till

Utrikesministern

Kabs

UD EKO-BUD

UD EKO-RED

Ch UD PIK

Ch UD PIK-INF

Ch UD EC 2

Ch UD DOK

Hans Magnusson, Riga

Lage Olson, UD EI-ESEK

Carina Ståhlberg, UD UMK

Amb Budapest

Amb Moskva

Fischer & Co.

Per Anger

Exp 1997-06-09

Koll.: *Xo*

Ambassadrådet Lage Ohlsson
Utrikesdepartementet, avd EI/ESEK
Box 16 121
123 23 Stockholm

Stockholm den 3/3 1997

Bäste Lage

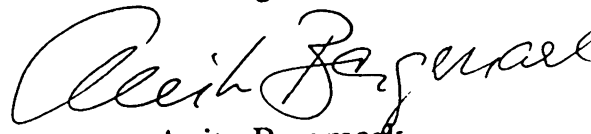
Tack för trevligt samtal häromsistens.

Och så till allvaret –i synnerhet det som rör ekonomin avseende den bok som är tänkt bli resultatet av den lunta dokument från UD:s arkiv rörande korrespondensen Sthlm-Budapest 1944, med Per Anger som sammanställare, som nu ligger på förlagets bord.

Efter samtal med vår VD Agneta von Schinkel, följande: skall vi över huvud taget tänka oss att förlägga boken kräver detta att UD förbinder sig att köpa en upplaga på 500 ex, till styckepris 200 kronor plus moms.

Ja, i nuläget inte mycket mer att säga än just detta, som Du förstår.
Tacksam att snarast få höra av Dig.

Med vänliga hälsningar

Anita Bergmark

1997-03-21

Enheten för europeisk
integration/ESEK
Lage Olson
Telefon 08 - 405 3280

Delges:
Kab.sekr.
Hallqvist, EC 2

Förord till bok planerad att ges ut hösten 1997 av
förlaget Fischer & Co. med rapportering från den
svenska legationen i Budapest andra halvåret 1944
med introduktion av ambassadör Per Anger

Raoul Wallenberg anlände till Budapest den 9 juli
1944 med ställning som legationssekreterare vid den
svenska beskickningen. Han hade fått i uppdrag att
rädda så många judar som möjligt från Förintelsen.

Den politiska situationen i Ungern var vid denna
tidpunkt kaotisk. En stor del av de ungerska
judarna hade redan deporterats till tyska
koncentrationsläger. I detta läge krävdes en
kraftanstängning för att rädda de judar som fanns
kvar i landet.

Det dryga halvår Raoul Wallenberg verkade i Ungern
kännetecknades av ett dramatiskt händelseförlopp,

som gjorde det både riskfyllt och farligt för honom att utföra sitt arbete. Trots dessa svåra förhållanden lyckades Raoul Wallenberg genom ett unikt kontaktnät, stor övertalningsförmåga och originella idéer rädda 10 000-tals människor.

Ambassadör Per Anger, som tjänstgjorde vid legationen i Budapest samtidigt med Raoul Wallenberg, ger i följande introduktion en inträngande översikt över den politiska utvecklingen i Ungern under denna turbulenta period. De enskilda rapporterna, som upptar huvuddelen av denna bok, ger tillsammans med Raoul Wallenbergs egna promemorior om flyktingsituationen en tydlig bild av den kamp mot våld och tyranni som utspelades i Ungern under slutskedet av andra världskriget.

Raoul Wallenbergs försvinnande i mitten av januari 1945 i samband med den sovjetiska inmarschen i Budapest var länge höljt i dunkel. Idag vet vi att han fördes till Moskva och till sovjetiska fängelser.

Trots stora ansträngningar har det ännu inte lyckats att klarlägga Raoul Wallenbergs öde. Raoul Wallenbergs livsverk har sedan länge fått erkännande som ett stordåd i humanitetens tjänst. Arbetet med att utröna vad som hänt Raoul Wallenberg fortsätter sålunda samtidigt som Raoul Wallenbergs gärning, både i Sverige och internationellt, framträder som ett exempel på vad

en enskild människa kan åstadkomma för att värna om
liv och mänsklig värdighet.

Jan Eliasson

introduction is planned (with ref. Christen 1997) between Peter Hegner & Dendryas

$$-x + 11.$$

Lobach

Taguio, RGA

all your, etc

isoe, E_1/E_{200}

φ.77-01-16

1993 publicerades i USA Raoul Wallenbergs rapporter från räddningsarbetet för de ungerska judarna under andra världskriget samt den tidigare brevväxlingen mellan Raoul och hans farfar Gustav Wallenberg (Letters and Dispatches, Arcade Publishing, New York).

På grund av det stora intresset i Ungern för den svenska insatsen hade redan året innan den ungerske svensktalande historikern Peter Bajtay i ungersk översättning utgivit därvarande svenska legationens rapporter - inkl. Wallenbergs - från den tiden.

Department of Ec

I samarbete med UD har nu ~~Thomas Fischers Förslag~~ kommit ut med rapporterna i svensk ursprungstext kompletterade med viss korrespondens från departementet och dåvarande svenska legationen i Berlin.

Efter Anschluss d.v.s. Österrikes införlivande med Tyskland 1938 llerade sig Ungern med tyskarna. Revanschtanken var alltså levande i Ungern. I den hårda Trianonfreden efter första världskriget tvingades ungrarna att uppge tvåtredjedelar av sitt territorium till grannarna Tjeckoslovakien, Jugoslavien och Rumänien. I Ungern hade man aldrig accepterat detta fredsslut. Slogorden "Nem nem soha", nej, nej, aldrig stod inpräntat i varje ungrares medvetande. Med tysk hjälp hoppades man nu kunna återfå de förlorade områdena. Detta skedde också efter andra världskrigets utbrott. Att sedan Ungern förlorade dem igen efter krigsslutet 1945 är en annan historia.

Ungern gjorde alltså gemensam sak med tyskarna i kriget mot Sovietunionen. För Ungern tog kriget redan från början en olycklig vändning. Man beskyllde tyskarna för att skicka fra oövade ungerska trupper som kanonmat mot ryssarna. I januari 1943 gick större delen av den ungerska armén under i slaget vid Donfronten. Krigströttheten började utbreda sig i Ungern och regeringen sökte kontakter med västmakterna för att få till stånd en separatfred.

Den tyska reaktionen lät inte vänta på sig. I april 1943 "inbjöd" Hitler Ungerns Riksföreståndare Miklos Horthy till sitt högkvarter på slottet Klersheim utanför Salzburg. Hitler överlämnade härvid en lista på de klagomål och krav han hade på Ungern enligt följande: *Det är bra som tyskarna har*

2. How is $\text{C}_2\text{H}_5\text{Br}$ prepared? Is it pure?

- 1) Ungrarna hade kämpat dåligt på östfronten och saboterat de gemensamma krigsansträngningarna. Ytterligare ungerska trupper måste nu ställas till Tysklands förfogande.
- 2) Den ungerska levnadsstandarden var för hög. Ekonomin måste organiseras för det totala kriget och produktionen inriktas på att tillgodose Tysklands behov.
- 3) De ungerska judarna hade fortfarande alltför stor frihet. Åtgärder måste vidtas för att lösa judefrågan en gång för all.
- 4) Vänstergrupperna i Ungern hade behandlats för mildt. Av särskild vikt var, att det socialdemokratiska partiet upplöses.
- 5) Tyskland hade ovedersägliga bevis på att man på ungersk sida varit i kontakt med de engelska och amerikanska regeringarna. Dylika kontakter måste upphöra och det ungerska utrikesministeriets presschef, Antal Ullein-Reviczky, som spelade en av huvudrollerna i dessa närmanden till de allierade, borde avskedas. Premiärminister Kállay skulle ersättas med någon som var beredd att sätta in samtliga ungerska krafter för kriget på östfronten.

Den gamle riksföreståndaren blev mäkta förgräddad över anklagelserna. Särskilt svårt hade han att smälta Hitlers nedlåtande ord om de ungerska trupperna. Allmänna meningen i Ungern var att tyskarna vid striderna på östfronten lämnat den ungerska armén i sticket, och att den med otillräcklig utrustning tvingats bilda eftertrupp för att täcka det tyska återtåget.

Horthy vägrade följaktligen att tillmötesgå de fem tyska krav och återvände i vredesmod från detta första möte.

Ett år senare hade Hitler definitivt förlorat tålamodet med Ungern. Efter att den 19 mars 1944 ånyo ha kallat Horthy till sig för "överläggningar" lät Hitler samma dag i en blixttaktik besätta Ungern med tyska trupper. Det är om händelserna från den dagen till ~~den~~ sovjettruppernas erövring av Budapest i januari-februari 1945 som rapporterna här handlar om. Det rör sig naturligt nog till större delen om räddningsaktionen för de ungerska judarna. Först beskrivs hur legationen med minimala personalresurser under våren och försommaren 1944 ger sig i kast med att rädda judar - framför allt de med svensk anknytning (familjeband eller affärsförbindelser) - genom utfärdande av svenska provisoriska pass samt intyg av olika slag. Dessa senare förvandlade Wallenbeg efter sin ankomst till de mångomtalade skyddspassen som kom att innebära räddningen för tiotusentals judar.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är det av legationen till UD insända s.k. Auschwitzprotokollet, en rapport författad av två slovakiska judar som lyckats fly från Auschwitz innehåller en detaljerad beskrivning - försedd med skisser - av hela Auschwitzområdet med gaskamrar, läger och andra institutioner samt statistik över antalet judar som gasades ihjäl under tiden april 1942 - april 1944, fördelade på olika nationaliteter. Även om existensen av gaskamrarna var känd tidigare så torde Auschwitzprotokollet vid denna tidpunkt ha varit unikt i sitt slag genom sin detaljbild av massmorden i Auschwitz.

Men rapporteringen handlar också om det politiska skeendet under denna tid, om tillsättandet av en tyskvänlig regering med ungerska ministern i Berlin Döme Szeőjay som chef, om svenske kungen Gustav V:s vädjan till Horthy om stoppandet av deportationerna, om Horthys planer att bryta med tyskarna. Vidare beskrivs Horthys försök till avhopp den 15 oktober 1944 som ledde till hans avsättning, om de ungerska nazisternas, pilkorsarnas, övertagande av makten.

Hela detta dramatiska händelseförlopp skildras utan övertoner och i sedvanlig matter-of-factstil, men det torde inte behövas mycket av fantasi för att läsa spänningen och dramatiken mellan raderna. Från en tidigare visserligen svår men dock hållbar situation i räddningsarbetet förvärrades läget drastiskt för judarna samt Wallenbergs och legationens möjligheter att ingripa sedan pilkorsarna tagit över. Genom förespeglningar om svensk erkännande av den ungerska nazistregimen - något som den svenska regeringen dittills vägrat - lyckades legationen till en början hålla i gång en dialog med pilkorsarna. Det blev emellertid allt svårare att hindra våldsdåden även mot judar under svenskt beskydd. Under de första dagarna i december 1944 förbjöd pilkorsarna svenska röda korsets verksamhet. De trängde in i de lokaler och bortförde den ungerska personalen.

Samtidigt ökade de allierades bombardemang och flyganfall mot staden och den ryska artillerielden närmade sig. Det blev allt svårare att vistas utomhus. Skulle tyskarna försvara Budapest till sista man och staden bli ett nytt Stalingrad? Vi hade gått mot ett crescendo som ingen visste hur det skulle sluta.

I utrikesdepartementet blev man medveten om faran för legationens medlemmars liv och säkerhet. Vi fick den 14 december via ett telefonmeddelande från Berlinlegationen bemyndigande att efte

vårt eget bedömande avbryta förbindelserna med den ungerska nazistregimen och resa hem. Vi valde då att stanna för att inte riskera hela hjälpkaktionen. Risk förelåg då att pilkorna efter vår avresa skulle spränga svenskhusen i luften med de inneboende skyddspassjudarna.

Det blev alltså en kamp mot tiden. Skulle vi hålla ut tills ryssarna kom? på julaftons morgon 1944 stormade pilkorsarnas legationen för att fängsla den svenska personalen. Genom att Sovjettrupperna samtidigt påbörjade offensiven mot staden lyckades vi mirakulöst på olika sätt rädda oss i det tumult som då uppstod och gå under jorden tills ryssarna tagit över

- - - - -

Förtjänsten av att ett så stort antal ungerska judar räddats - siffran 100.000 nämns ofta härvidlag - är ^{framst} Raoul Wallenberg. Genom hans oförvägenhet och skicklighet drevs arbetet vidare. Men han hade aldrig nått detta resultat om han inte ingått i en legation som utgjorde basen för hela verksamheten och där också övriga svenskar medverkade. Det är ingen tvekan om att tyskarna, då de hade kontrollen i Budapest såg genom fingrarna att svenskarna räddade judar. De tyska makthavarna var - särskilt i krigets slutskede - av olika anledningar angelägna om att inte störa de diplomatiska relationerna med det neutrala Sverige. De respekterade en svensk legation på plats med en minister i spetsen och en svensk stab där också Wallenberg ingick.

Den svenska räddningsaktionen var unik i sitt slag. Aldrig tidigare har en svensk legation under brinnande krig, stödd av en regering och ett utrikesdepartement, varit engagerad att med minst sagt okonventionella metoder - utan stöd i folkrätten - rädda människor i en ^{sedan} omfattning utan motstycke i modern tid.

S. C. C. C.

1996-06-05

Bil. 4

Delges:
Kab sekr
Magnusson, Pol 1:1
Olson, ESEK
Foyer, Pol 1:1

Exp 96-06-06

Lo

a-a- / Lo

Utgivning av en bok med rapportering från legationen
Budapest under andra halvåret 1944
(1 bil.)

Ambassadör Per Anger föreslog under 1995 att Utrikesdepartementet skulle ge ut en bok med rapport från legationen i Budapest under andra halvåret 1944 dvs i stort sammanfallande med den tid Raoul Wallenberg var verksam i Ungern. Idén till boken kommer ursprungligen från den bok på ungerska som gavs ut av Péter Bajtay (tidigare verksam i Sverige och f.n. på EU:s kontor i Budapest) i slutet av år 1994 anslutning till 50-årsminnet av Raoul Wallenbergs försvinnande. Denna bok innehåller 63 dokument som utgör rapporter, promemorior och telegram från legationen. Bland dokumenten återfinns också de sex sju promemorior som Wallenberg skrev om flyktingsituationen i Ungern. Utrikesdepartementet och Riksarkivet har bistått Bajtay med att ta fram kopior av de aktuella dokumenten.

Kabinettssekreteraren ställde sig i ett brev under fjolåret positiv till Angers förslag, under förutsättning att projektet kunde finansieras.

Undertecknad har i bifogade promemoria gjort en preliminär kostnadsberäkning för utgivning av en bok på svenska motsvarande den som getts ut av Bajtay. en upplaga på 2 000 exemplar skulle kostnaderna uppgå till 100 000 kronor. Kostnaderna för

förlagsarbete, layout m.m.

Anger uppgav vid ett besök på departementet den 31 n att han på senare tid haft vissa kontakter rörande bokprojektet. Finansmannen och förläggaren Thomas Fischer hade meddelat Anger att han skulle vara intresserad av att ge ut boken på sitt förlag, om visst stöd kunde erhållas. Anger hade vidare varit i kontakt med direktör Peder Bonde, vilken, som företrädare för olika Wallenberg-stiftelser, inte vil utesluta ett bidrag till projektet.

Anger tog under besöket på departementet telefonkontakt med ambassadör Jan Lundvik i Budapest syfte att få dennes bedömning av ett längre förord/introduktion (9 s.) i den ungerska versionen boken. I det fall Lundvik ansåg att Bajtays förord skulle vara intressant att även ta med i en svensk upplaga, skulle Lundvik själv översätta detta.

Ett lämpligt tillfälle att ge ut en bok på svenska n de ovannämnda dokumenten vore sannolikt i samband me att en officiell rapport planeras att ges ut i höst från arbetet i den svensk-ryska arbetsgruppen rörande Raoul Wallenberg. Om detta skulle vara möjligt, kräv det dock sannolikt ett beslut före juni månads utgåru huruvida stöd kan påräknas från UD.

Kopior av de 63 dokumenten är framtagna och utskrift av texterna på ordbehandlare kan påbörjas omedelbart. Två längre dokument på tyska, det ena dessutom med skisser och teckningar, måste emellertid först översättas till svenska. Boken skulle utöver de nämndokumenterna eventuellt även innehålla Bajtays förord samt förslagsvis ett kortare förord undertecknat av kabinettssekreteraren.

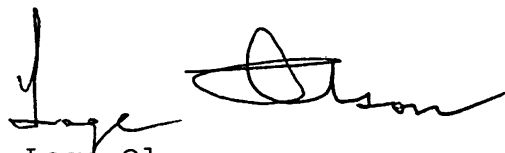
Mitt förslag är att UD åtar sig att bekosta översättningen av de tyskspråkiga dokumenten till svenska. Kostnaden härför beräknas av

translatorsektionen uppgå till ca 40 000 kr (20 000 ord). Alternativt skulle UD kunna stå för utskrifter av dokumenten på ordbehandlare.

Undertecknad har även diskuterat projektet med RW-Föreningens nye ordförande, advokaten Claes Cronstedt som ställde sig positiv till projektet. Något finansiellt stöd från föreningen som sådan torde dock inte kunna påräknas.

I det fall man väljer att ta med Bajtays förord torde en överenskommelse behöva ske med honom rörande copyright till den svenska boken. En lämplig ersättning till Lundvik för översättning av det ungerska förordet måste troligen även övervägas.

I syfte att gå vidare med projektet tror jag det vore värdefullt att, under förutsättning att UD:s stöd kan påräknas för en del av kostnaderna, Ånger åter kontaktade Fischer för att av honom erhålla en mera specificerad kostnads kalkyl för projektet. En sådan kalkyl torde också erfordras för att kunna erhålla stöd från någon av Wallenberg-stiftelserna.

Lage Olson

1996-04-22

Kostnader för att publicera en bok
med ett urval av rapporter från den
svenska legationen i Budapest under
belägringen 1944

(kr)	<u>500 ex.</u>	<u>1000 ex.</u>	<u>1500 ex</u>	<u>2000</u>
Tryckning	28.125	35 000	41 875	48 75
Översättning	40 000	40 000	40 000	40 00
Lag-out w.w.	x	x	x	x
<u>Summa:</u>	<u>68 125</u>	<u>75 000</u>	<u>81 875</u>	<u>98.75</u>
<u>Kostnad</u> <u>per ex.:</u>	<u>136,35</u>	<u>75,00</u>	<u>54,52</u>	<u>49,3</u>

95-11-24

Ake Persson

Utrikesdepartementet

Box 16121

Ritva Manoli

103 23 Stockholm

OFFERT NR 29403

Momsreg.nr SE556031742101

Vi tackar för Er förfrågan och har härmed nöjet att offerera följande som vi hoppas skall vara tilltalande.

Produktnamn Ungersk bok - på svenska

Antal sidor 184 + Omslag

Format 148 x 210 mm

Upplaga 500 ex

Underlag Heloriginal, som är färgdelade till omslaget

Reproduktion Textrepro i svart. Streck i 3 färger på omslaget

Tryck/papper 184 sidor. 1+1 svart. 70 g Munken Offset

Omslag. 3+0 färger + UV-lack. 220 g Chromocard

Bokbinderi Skuren omslagsbok med limbunden inlaga

Exp & Frakt Fritt Stockholm en adress i kartonger

Bet.villkor 30 dagar netto

Lev.villkor: Enl bestämmelser i ALG 95

Summa 22.500:-

Tm om s
25%

Följande 100 ex vid samtidig produktion.. 1.100:-

Offerten giltig t o m 95-12-31

Vi reserverar oss för ev. material- och pappersprisförändringar.

Önskas ytterligare uppgifter står vi med nöje till tjänst.

Med vänlig hälsning

NORSTEDTS TRYCKERI AB

Manfred Hagberg
Manfred Hagberg

UTRIKESDEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Handl: Lage Olson, KMI.

ARKIVEXEMPLAR

K2.5

Dnr	Avd	Grupp	Mål
1995-11-07			

Ambassadör Per Anger
Raoul Wallenberg-Föreningen
Birger Jarlsgatan 6 B
114 34 STOCKHOLM

Bok med rapportering från Budapest 1944

Broder,

Tack för Ditt brev den 5 oktober 1995 med förslag
ge ut en bok med ett urval av rapporter från
legationen i Budapest år 1994.

Jag tycker Ditt förslag är högst intressant och vill
gärna stödja detta efter bästa förmåga. Den bok som
Peter Bajtai gav ut i januari i år har tydligen rör
ett gott mottagande i Ungern.

I syfte att gå vidare med Ditt förslag skall jag lå
undersöka om det går att ge ut en motsvarande bok s
Bajtais i någon av UD:s skriftserier och om detta k
ske inom ramen för vad som är ekonomiskt försvarbar
En annan aspekt av betydelse i detta sammanhang är
tidpunkten för publicering. Bajtais bok kom ju ut i
anslutning till högtidlighållandet i januari i år a
50-årsminnet av Raoul Wallenbergs försvinnande i
Budapest. En motsvarande svensk bok borde givetvis
också komma ut vid ett lämpligt tillfälle för att
därmed nå största möjliga uppmärksamhet. Kanske vor

Postadress Box 16121 Den 11 168 23 STOCKHOLM	Ifylles av postexp Avsändningsadress Fredsgatan 8	Telefon +46 8 405 10 00	Fax +46 8 723 11 76	Avsändn datum 11 76	Telex 10500 AMINFOR
--	---	----------------------------	------------------------	------------------------	------------------------

det planerade tillkännagivandet under 1996 av en gemensam deklaration om den svensk-ryska arbetsgruppens verksamhet och resultat ett lämpligt tillfälle.

Vi skall på departementet titta närmare på dessa frågor och återkomma med ett mera definitivt besked till Dig i sinom tid. Under tiden har vi låtit inskannera kopior av Bajtais originalförlagor från vårt eget arkiv och Riksarkivet för att kunna ha detta som arbetsunderlag inför en eventuell bokutgivning.

Jan Eliasson

RAOUL WALLENBERG-FÖRENINGEN

Ordförande Per Anger

Sekreterare Sonja Sonnenfeld

5/10 95

Handwritten signature/initials

*Det me
fint om
i händes
göra något
här i Sverige*

Käre Jan,

*här i Sverige
e ganska alltså
om vi får
Mör*

Har sett dig här omkring i ett år och som
du förklarar för din assistent. Det jag vill
Det gäller den boken som utgavs i Ungern

innehållande i Ungerns försättning de rapporter
som vi från dåvarande legationen skickade hem
till U.S. under kriget.

Den dåvarande kungens boken är Peter Bastas
som har nära anknytning till ambassaden i Budapest.
Han har bl.a. vid många tillfällen gästgjort
som till då han talat bl.a. svenska krigsår.
Han har alltid översatt de från U.S. - krigsår
erhållna rapporter. Boken har varit ett
intresse i Ungern. Ett dokument som återfinns
är bl.a. om rapport om Auschwitz som skickats
in under i sitt slag.

Har föreslagit Hans Magnusson och Lasse Olsson
som bär i sikte att undersöka om U.S. i någon form
kunde ge ut aktenslappen som är redan i Sverige
friklassade på svenska.

Skulle vara Aigars Zechens om de ville viderutgå
projektet och er skicka ett förslag.

Det vore vi tröskt att de ut en skrift i
krisen - när skall vi vara samre än
utlandet - under detta jubileum så de så
mycket uppmärksamhet rikats mot B.

Wollen beg och hans gärning,

med varmt tack från frihand ~~för~~ för
och du kan göra.

Är till er

I en Anger

FN-DELEGATIONEN
NEW YORK

SID 1 (3) /

1997-05-27

(EC)

Avd.	Grupp	Mål
P	2	Eu'

UTRIKESDEPARTEMENTET

TILL Hallqvist, EC 2

RE Generalsekreterare Annan och Wallenbergärendet

Från generalsekreterarens kontor har jag idag erhållit bifogade kopia på aide-mémoire som överlämnades från rysk sida i samband med att generalsekrteteraren tog upp Wallenbergärendet under sitt Moskva-besök nyligen. Jag har inte fått någon närmare redogörelse för hur frågan behandlades i samtalen, men skall försöka informera mig.

OSVALD

Unofficial translation**On the fate of Raul Vallenberg**

The noble mission of Swedish diplomat Raul Vallenberg who saved dozens of thousands of people in Budapest from extermination by the nazis is a cause of invariable sincere respect in our country. There can be no doubt that his arrest by Soviet military authorities in January 1945, regardless of the reasons by which it might have been prompted, should today be assessed as illegal.

We consider it to be our duty and we are resolved to do everything possible in order to establish the truth and to restore historic justice with respect to this great humanist known to all of the world.

Through the past few years more has been done to resolve this issue than during the past decades. In 1989 the relatives of R.Vallenberg were presented with documents found in the archives of the KGB connected with the case of the Swedish diplomat as well as with his personal belongings. At the same period of time work has begun on checking Soviet archives. In April 1991 a joint Russian-Swedish group of experts was established that since then conducted thirteen sessions and that at present has begun the process of preparing a summary report on the work performed.

The copies of all the discovered documents on the Raul Vallenberg case (more than 100 items) were declassified and transferred to the Swedish side. Jointly with the Swedish representatives a large number of interviews were conducted with the former security services staff and with former personnel of the Ministry of the Interior who had or might have had some relation to the R.Vallenberg case. Numerous statements by individual citizens were checked on their alleged encounters with R.Vallenberg after 1947 in places of detention

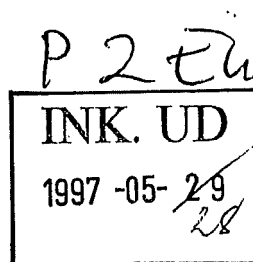
in the former USSR. The Swedish experts on two occasions - in 1990 and 1997 - visited the prison in the city of Vladimir in the archives of which, according to supposition, some documents related to this case might have been kept.

Unfortunately we have to state that in spite of all the efforts no "conclusive" documents or witnesses have been found to this date that could shed conclusive clarity into the fate of R.Vallenberg. The only version of the death of R.Vallenberg in 1947 presented on a documentary basis has not been refuted. None of the "testimonies" on the alleged encounters with R.Vallenberg after 1947 has been confirmed as a result of careful study.

The work on the R.Vallenberg case is in the field of personal attention of the President of Russia B.Yeltsin. Russian agencies were instructed to study in the most careful manner all the questions that arise and to render within the framework of Russian legislation all the necessary assistance to the Swedish experts. Our approach consists in openness and maximum constructiveness. This is precisely the approach we intend to follow in the future.

To: Lage Olson ✓
 UD EI/Esek
 OC46 8 723 1176

From: Susanne Berger
 4793 Williamsburg Blvd
 Arlington, VA 22207
 (703) 237-0946

Number of Pages: 3

Dear Mr. Olson,

enclosed please find a copy of a letter written by me to Hans Magnusson in Riga. Could you perhaps also forward a copy to Martin Hallquist? The transcript mentioned in the letter will be forwarded by mail.

I have spoken to Mr Frederikson who was very helpful and who set a tentative date of the release of the CD-ROM with Wallenberg material alternatively for either May 12 or May 19.

Best wishes,

Susanne Berger

5-27-97

Ex till:
 Hallquist, UD ECR
 Olson, UD EI/ESEK
 And Moskwa
 exp. 97-05-31
 ✓

a.o. / L

Fredriksson, UD DOK Julin, UD GAT, EXP Olson, UD EI/ESEK exp 97-05-29
--

✓

Susanne Berger
4793 Williamsburg Blvd
Arlington, VA 22207
(703) 237-0946

Ambassador Hans Magnusson
Swedish Embassy
Riga

May 26, 1997

Dear Mr. Magnusson,

Thank you very much for your answer to my questions concerning Henry Thomsen alias Grossheim Krysko some months ago. I believe it would be helpful if the documentation available in Russian archives could be made accessible to independent researchers. How this can be managed in practical terms needs to be perhaps discussed at the next full meeting of the Working Group.

I wanted to discuss with you two other matters, 1. concerning materials in the "Special Archives" and 2. remarks made by a certain Igor Prelin recently during an interview for German Television.

1. Mr. Propopienko, retired former Director of the Special Archives, recently explained that the so-called Fond 451, (German Prisoners of War and Internees), has not received much attention after Dr. Vadim Birstein and Arseni Roginski were forced to halt their research work there, back in the early 1990's. As Mr. Propopienko put it, the Fond remains closed to outside researchers to this day. What is more important is that in Propopienko's estimate it has not received much attention from Russian officials involved in the Working Group. He specifically mentioned Mr. Vinogradov, whose focus is, understandably, directed very much towards files of the security organs. Mr. Propopienko suggested that we should seek renewed access to Fond 451, because, as experience has shown, it contains some very interesting material.

I wanted to ask you, whether in your own contacts with Russian officials you have had access to material from this Fond or others originating with the Special Archives. It is my intention to petition the current director for granting access to Fond 451, for myself and the other independent consultants to the Working Group. I wanted to discuss with you first, however, if over time some "informal" access to this material has been provided to the Swedish side.

2. A former member of the then-KGB Press Office, Igor Prelin, was recently interviewed for the German TV program, "Damas" about the Wallenberg case. Prelin served in the Press Office during the late 80's and also during the brief tenure of Bakatin. I have obtained a transcript of the interview, which I will forward to the Foreign Office in Stockholm. Among other things, Prelin made two interesting remarks: a) He stated that he reviewed materials which indicated that Raoul Wallenberg was to have been used as a witness in the Nuernberg trials. He further explained that there existed a "Stillhalteabkommen" between the former Allies.

49048002

Russia was not going to reveal, among other things, American and British financial support for Nazi Germany. The USA and Great Britain in return would not reveal details of the Molotov-Ribbentrop Pact or Katyn.

Wallenberg (and others) supposedly served as guarantee that this deal would be kept. I have discussed Prelin's remarks with Marvin who stated that Kopeljansky's colleague - Solovjov? - was a member of the Soviet Nuernberg team and the author of a note characterizing Wallenberg as a "very important prisoner". According to Prelin, he personally reviewed the documents relating to these facts in the early 1990's. He does not know where they are now. Prelin goes on to say that after the trials Wallenberg's usefulness was exhausted and he was therefore eliminated. On this point, however, he does not rely on the testimony of individuals with firsthand knowledge, but on general verbal reports. Some of the documentation supposedly has been made available to Lev Besymenski. I asked Prelin why Besymenski did not refer to this material in the article for "Der Spiegel" some months ago, but he did not know.

b) Prelin's statements indicate that other material directly relating to RW exist in Russian archives, which should be fairly easily accessible. Prelin's comments also broach for the first time economic factors in relation to RW's fate. This is interesting, because he made them in an official setting and not as a private individual. Lastly, it may yield further insights into why the Russians arrested RW, and what they wanted to learn from him.

Prelin made another point, perhaps more important. In discussing the Soviet prison system, and particular the efforts of the Working Group at Vladimir, he stated the importance of so-called secondary files or records. Even if the documents of the investigative or operative units had been destroyed, he argued, evidence of a prisoner's presence in a facility is as good as impossible to eliminate due to the existence of what he calls "Hilfsdokumentation", allocation of food, clothing, disciplinary records, doctor visits, etc. He did not reveal whether such documentation would also exist for isolated or numbered prisoners. Prelin insisted that these records were reviewed by the Working Group for Vladimir prison. I was wondering whether or not that is so. If not, I believe it might be worth the effort. Asking for the material at this stage would probably further complicate things but we should at least consider it. Prelin stated that in 1947 RW's ration was canceled in Lubianka, which he takes as evidence that Wallenberg died (when perhaps he was merely moved). Prelin adamantly insisted that the records ought to be available. He called it "factually impossible to destroy material so thoroughly, that no trace remains. ... The Archives are protected against unsanctioned access or that somebody out of sheer carelessness destroys material." A request to the Russian side would have to obviously offer some limitation in scope. Perhaps one could limit the years requested to the mid-fifties, for instance, or ask for information concerning certain cells only. This depends, of course, on how the records are themselves organized. From what I understand the major concern on the part of Russian officials is release of information which reveals details about how the system operated. So our request should be phrased as "low key" as possible.

Best wishes to you,

Susanne Berger

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Enheten för Central- och
Östeuropa

ARKIVEXEMPLAR

Dnr	Avd	Grupp	Mål
148/001		P	2EW

1997-05-28

Ambassadör Göran Jacobsson

KIEV

Efterforskning Raoul Wallenberg

(2 bil.)

Broder,

Närslutet sänder jag Dig kopia av det brev vari
Sjirjagin nämns. Skulle Du kunna sända över det till
chefen för SBU Radtjenko återopande vårt möte i Kiev
den 19 dennes och be om den undersökning som är
möjlig att göra.

Martin Hallqvist

Postadress 103 39 STOCKHOLM Internet: ud@foreign.ministry.se Dep U 328400	Ifylles av postexp ☒ Avsant med ☒ av kurir ☐ till kurir ☐ luftpost ☐ vanlig post	Besöksadress Enheten för Central och Östeuropa	Telefon växel 08 - 405 10 00 Telefax 08 - 723 11 76 Telex 105 90 MINFOR S
--	---	--	--

29/5-97 LA

21. ПИСЬМО ЗАВЕДУЮЩЕГО ОТДЕЛОМ СКАНДИНАВСКИХ СТРАН
МИД СССР М.Г.ГРИБАНОВА В КГБ ПРИ СМ СССР.

13 апреля 1956 г.

571-а *Мв.*
Фадин

« 13 » апреля 1956 года
Иск. № 943 /Зск

КОМИТЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРИ
СОВЕТЕ МИНИСТРОВ СССР

тов. ГРИБАНОВ С.М.

В МИД СССР поступило письмо И.С. Ширятина, проживающего в пос. Введенно, Харьковской области, в котором содержатся некоторые данные о предке дипломата Гоуло Вейленберге.

Не исключено, что т. Ширятин, желая из личных побуждений помочь в розыске Вейленберга, будет в содержании своего письма передавать другим лицам и, в конце концов, это может дойти до шведского посольства.

Не считайте ли Вы целесообразным через имеющееся у Вас каналы посоветовать в осторожной форме И.С. Ширятину, чтобы он не распространялся в кругу своих родных и знакомых насчет неизвестных ему данных о Вейленберге.

ПРИЛОЖЕНИЕ: Письмо на 1 листе. (неофициально) Только в архив;

ЗАВЕДУЮЩИЙ ОТДЕЛОМ
СКАНДИНАВСКИХ СТРАН МИД
С С С Р

3. IV. *Фадин*

2-КС
13. IV. 56 г.
И 1343/Зск

М. ГРИБАНОВ

4/10
Верно: *Турбина*

1997-05-29

Amb Moskva, Washington, Bonn, London, Tel Aviv, Ottawa

Från kabinetssekreteraren

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar

Primo. Regeringen avser frisläppa alla handlingarna i Raoul Wallenberg-arkivet (dossier P 2 Eu¹) för åren 1944-70. Avsikten är att regeringsbeslutet skall fattas i slutet av nästkommande juni under förutsättning att det dryga femtiotal dossierer det rör sig om dessförinnan har hunnit överföras till CD-ROM; 19/6 är ett möjligt datum. Senare under året, när den vitbok som sammanfattar resultatet av den svensk-ryska arbetsgruppens verksamhet blivit färdigställd, ämnar regeringen också undanröja hemligstämpeln från det mesta av aktmaterialet tillhörande perioden 1971-91. Frisläppandet sker på grundval av en genomgång av Raoul Wallenberg-arkivet som Sven Julin har gjort på mitt uppdrag.

Secundo. Dessa åtgärder är i linje med regeringens strävan efter största möjliga öppenhet vad gäller ansträngningarna att söka klarhet i frågan om Raoul Wallenbergs öde. Som bekant publicerades vitböcker 1957 och 1965, och 1980-82 offentliggjordes ca 90 procent av handlingarna för tiden 1944-69. Det nya i materialet som närmast frisläpps består bl.a. av ca 1 200 sidor vittnesmål från olika personer som p.g.a. förhållanden som inte längre råder erfordrade sekretesskydd därest röjande av uppgiften skulle "medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men" enligt sekretesslagens skaderekvisit. Härtill kommer att många länder tillämpar en trettioårsregel för utrikessekretess (även om den svenska gränsen går vid 40 år), vilket tar oss till 1967. Viktigast i sammanhanget är dock den djupgående politiska förändringsprocess i Europa som inleddes 1989, vilken i stor utsträckning eliminerat behovet

Ifylles av postexp

Avsant med ☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☐ vanlig post	Avs datum	Sign
---	--------------	------

av utrikessekretess och har föranlett oss att gå så långt fram i tiden för avhemligande som 1991, låt vara att vi för åren 1989-91 ämnar iaktta ett större mått av diskretion gentemot Ryssland än i fråga om de föregående åren. - Ett utmärkt mått på det förändrade klimatet är att vi ju nu samarbetar med Ryssland i frågan om Raoul Wallenberg. - Denna förändring gör det också möjligt att tillmötesgå de svåravvisliga krav på offentlighet och öppenhet som har ställts på regeringen i just denna fråga. Det gäller då inte blott att redovisa de ansträngningar som gjorts, utan också att lägga till rätta de anklagelser om underlåtenhetssynder som fortfarande allt som ofta läggs oss till last.

Tertio. Ambassaden instrueras att på lämplig nivå i anställningslandets utrikesministerium orientera om det förestående **beslutet** att avhemliga alla dokument i departementets Raoul Wallenberg-arkiv för åren 1944-70 och om vår **avsikt** att senare under året avhemliga den allra största delen av aktmaterialet för åren 1971-1991. Med hänsyn till materialets omfång (ca 35 000 sidor) kan vi svårligen specificera i detalj vad som kommer att publiceras vad angår ert anställningsland. Även om så vore möjligt kunde vi dock inte gärna ge oss in på en förhandling om vad som kan släppas och inte släppas. Vi eftersträvar samförstånd och är naturligtvis beredda att söka besvara de frågor denna framställning kan ge upphov till. - Möjligen kan sägas i fråga om västländerna att vårt arkiv i stor utsträckning torde vara en spegelbild av deras eget i fråga om bilaterala överläggningar i RW-frågan. - Ni bör därför söka utverka förståelse för våra bevekelsegrunder enligt secundo och samtycke till våra beslut i fråga om offentliggörande under åberopande av det ömsesidiga förtroende som vi anser existerar i de bilatela förbindelserna. Under quarto återgivna text kan i lämplig form användas som stöd för framställningen. Benäget rapportera snarast och före 12 juni betr handlingarna för 1944-70. Om man behöver betänketid i fråga om materialet för 1971-91 räcker det om ni återkommer härom senast den 31 juli.

Quarto. Still - 52 years after his disappearance in Soviet captivity - Raoul Wallenberg's fate mobilizes Swedish and international opinion. For the Swedish Ministry for Foreign Affairs, the efforts to shed light on

Ifylles av postexp

Avsant med ☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☐ vanlig post	Avs datum	Sign
--	--------------	------

his fate and the circumstances surrounding his disappearance have remained the largest and lengthiest single issue of its kind. The files on the Raoul Wallenberg case have expanded in volume to the point where they have become the largest single item in the archives of the Ministry, comprising approximately 35 000 pages.

In September 1991, a joint Swedish-Russian Working Group was set up for the purpose of finding the truth about Raoul Wallenberg's fate. Despite far-reaching research, no irrefutable proof could be established. The findings will however be presented in a White Book later on this year.

To the Swedish Government, it has been a matter of honour to observe a maximum of transparency in accounting for its research activities on behalf of Raoul Wallenberg. The Ministry for Foreign Affairs thus published White Books in 1957 and 1965, and in 1980-82 it released about 90 percent of the file material pertaining to the years 1944-69.

The Swedish Government now intends to publish another large part of this material. As a first step, the Government will declassify shortly all those documents from the period 1944-70 which were not previously released (appr 1 200pages). Later on this year, it intends to declassify most of the documents pertaining to the period 1971-91. The ambition is to exercise a maximum of transparency and openness in order to accede to the numerous legitimate requests for accountability expressed continuously by Swedish and international opinion.

Against the background of political developments in Europe since 1989, which by themselves to a large extent have rendered the secrecy imposed on the Raoul Wallenberg files obsolete, and in view of the insistent public claims for transparency, the Swedish Government counts on understanding and acceptance of its decision to declassify the Raoul Wallenberg files as outlined above.

CABINET

Ifylles av postexp

Avsant med ☐ sv kurir ☐ utl kurir ☐ luftpost ☐ vanlig post	Avs datum	Sign
---	-----------	------

P 2 Eu¹

1997-05-29

Dnr:

Amb Moskva. Washington Bonn London Tel Aviv Ottawa

/exp970529
B

Från kabinetssekreteraren

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar

Primo. Regeringen avser frisläppa alla handlingarna i Raoul Wallenberg-arkivet (dossier P 2 Eu¹) för åren 1944-70. Avsikten är att regeringsbeslutet skall fattas i slutet av nästkommande juni under förutsättning att det dryga femtiotal dossierer det rör sig om dessförinnan har hunnit överföras till CD-ROM; 19/6 är ett möjligt datum. Senare under året, när den vitbok som sammanfattar resultatet av den svensk-ryska arbetsgruppens verksamhet blivit färdigställd, ämnar regeringen också undanröja hemligstämpeln från det mesta av aktmaterialet tillhörande perioden 1971-91. Frisläppandet sker på grundval av en genomgång av Raoul Wallenberg-arkivet som Sven Julin har gjort på mitt uppdrag.

Secundo. Dessa åtgärder är i linje med regeringens strävan efter största möjliga öppenhet vad gäller ansträngningarna att söka klarhet i frågan om Raoul Wallenbergs öde. Som bekant publicerades vitböcker 1957 och 1965, och 1980-82 offentliggjordes ca 90 procent av handlingarna för tiden 1944-69. Det nya i materialet som närmast frisläpps består bl.a. av ca 1 200 sidor vittnesmål från olika personer som p.g.a. förhållanden som

M

inte längre råder erfordrade sekretesskydd därest röjande av uppgiften skulle "medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men" enligt sekretesslagens skaderekvisit. Härtill kommer att många länder tillämpar en trettioårsregel för utrikessekretess (även om den svenska gränsen går vid 40 år), vilket tar oss till 1967. Viktigast i sammanhanget är dock den djupgående politiska förändringsprocess i Europa som inleddes 1989, vilken i stor utsträckning eliminerat behovet av utrikessekretess och har föranlett oss att gå så långt fram i tiden för avhemligande som 1991, låt vara att vi för åren 1989-91 ämnar iaktta ett större mått av diskretion gentemot Ryssland än i fråga om de föregående åren. - Ett utmärkt mått på det förändrade klimatet är att vi ju nu samarbetar med Ryssland i frågan om Raoul Wallenberg. - Denna förändring gör det också möjligt att tillmötesgå de svåravvisliga krav på offentlighet och öppenhet som har ställts på regeringen i just denna fråga. Det gäller då inte blott att redovisa de ansträngningar som gjorts, utan också att lägga till rätta de anklagelser om underlåtenhetssynder som fortfarande allt som ofta läggs oss till last.

Tertio. Ambassaden instrueras att på lämplig nivå i anställningslandets utrikesministerium orientera om det förestående **beslutet** att avhemliga alla dokument i departementets Raoul Wallenberg-arkiv för åren 1944-70 och om vår **avsikt** att senare under året avhemliga den allra största delen av aktmaterialet för åren 1971-1991. Med hänsyn till materialets omfång (ca 35 000 sidor) kan vi svårligen specificera i detalj vad som kommer att publiceras vad angår ert anställningsland. Även om så vore möjligt kunde vi dock inte gärna ge oss in på en förhandling om vad som kan släppas och inte släppas. Vi eftersträvar samförstånd och är naturligtvis beredda att söka besvara de frågor denna framställning kan ge upphov

till. - Möjligen kan sägas i fråga om västlänarna att vårt arkiv i stor utsträckning torde vara en spegelbild av deras eget i fråga om bilaterala överläggningar i RW-frågan. - Ni bör därför söka utverka förståelse för våra bevekelsegrunder enligt secundo och samtycke till våra beslut i fråga om offentliggörande under återopande av det ömsesidiga förtroende som vi anser existerar i de bilatela förbindelserna. Under quarto återgivna text kan i lämplig form användas som stöd för framställningen. Benäget rapportera snarast och före 12 juni betr handlingarna för 1944-70. Om man behöver betänketid i fråga om materialet för 1971-91 räcker det om ni återkommer härom senast den 31 juli.

Quarto. Still - 52 years after his disappearance in Soviet captivity - Raoul Wallenberg's fate mobilizes Swedish and international opinion. For the Swedish Ministry for Foreign Affairs, the efforts to shed light on his fate and the circumstances surrounding his disappearance have remained the largest and lengthiest single issue of its kind. The files on the Raoul Wallenberg case have expanded in volume to the point where they have become the largest single item in the archives of the Ministry, comprising approximately 35 000 pages.

In September 1991, a joint Swedish-Russian Working Group was set up for the purpose of finding the truth about Raoul Wallenberg's fate. Despite far-reaching research, no irrefutable proof could be established. The findings will however be presented in a White Book later on this year.

To the Swedish Government, it has been a matter of honour to observe a maximum of transparency in accounting for its research activities on

behalf of Raoul Wallenberg. The Ministry for Foreign Affairs thus published White Books in 1957 and 1965, and in 1980-82 it released about 90 percent of the file material pertaining to the years 1944-69.

The Swedish Government now intends to publish another large part of this material. As a first step, the Government will declassify shortly all those documents from the period 1944-70 which were not previously released (appr 1 200pages). Later on this year, it intends to declassify most of the documents pertaining to the period 1971-91. The ambition is to exercise a maximum of transparency and openness in order to accede to the numerous legitimate requests for accountability expressed continuously by Swedish and international opinion.

Against the background of political developments in Europe since 1989, which by themselves to a large extent have rendered the secrecy imposed on the Raoul Wallenberg files obsolete, and in view of the insistent public claims for transparency, the Swedish Government counts on understanding and acceptance of its decision to declassify the Raoul Wallenberg files as outlined above.

CABINET

p 2 zu'

1997-05-29

Amb Wien

Dnr

✓
27/E6

Från kabinetssekreteraren

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar
(1 bil)

Primo. Som framgår av bif _____ som idag sänts till ambassaderna i Moskva, Bonn, London, Tel Aviv och Ottawa ämnar regeringen inom kort frisläppa alla handlingar i Raoul Wallenberg-arkivet för åren 1944-70, och senare under året det mesta av aktmaterialet för åren 1971-91. Det har i fråga om dessa länder visat sig ogörligt att i någon närmare detalj redogöra för arkivets innehåll p.g.a. dess omfång och vidden av våra bilaterala kontakter i fråga om RW. Vad gäller Österrike är detta något lättare och relateras i secundo, därav detta separata _____ De operativa delarna av instruktionen till nämnda ambassader gäller givetvis er också.

Secundo. Inför avhemligandet 1980 uttryckte österrikiska utrikesministeriet önskemålet att allt material, av vilket framgick att österrikiska instanser haft befattning med ärendet skulle undantas från publicering, likaså att namn på österrikiska medborgare skulle utplånas. Detta respekterades, men nu kommer sålunda hemligstämpeln att undaröjas. På justitiekanslerns dossier finns i ärendet handbrev Roberntz-Jödahl den 3 mars, 21 april, och 28 april 1981 samt en note från utrikesministeriet i Wien den 24 april 1981 (insänd med handbrev Roberntz-Jödahl 198-04-28) ang vad som kunde och inte kunde offentliggöras (bilagorna till de tre förstnämnda breven saknas dock). För tiden efter 1970 är det material av vad som, åtminstone tidigare, var av känslig art där Österrike förekommer sparsamt, och tycks i huvudsak inskränka sig till en förfrågan om möjligheten att spåra avhoppare från den ungerska säkerhetstjänsten AVO i landet, se handbrev Schori-Malm 1987-05-18, Malm-Schori 1987-06-12, och Malm-Osvald 1987-10-09. Den tycks inte ha lett någon vart. Det kan slutligen nämnas att vi haft diverse kontakter med österrikarna angående parallellfallet till RW, Ferdinand Marek, tidigare österrikiskt sändebud i Prag, se handbrev Hallqvist-Lidgard 1990-01-08 och Lidgards svar _____ 1990-04-04. Av det senare framgår att österrikarna gav oss fria händer att

102

2

använda deras upplysningar i våra kontakter med ryssarna. Materialet ang Marek från 1965 kommer att publiceras inom kort, och vi ämnar frisläppa hithörande material från 1990.

CABINET

3

1997-05-29

Amb Moskva, Washington, Bonn, London, Tel Aviv, Ottawa

Från kabinettssekreteraren

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar

Primo. Regeringen avser frisläppa alla handlingarna i Raoul Wallenberg-arkivet (dossier P 2 Eu^I) för åren 1944-70. Avsikten är att regeringsbeslutet skall fattas i slutet av nästkommande juni under förutsättning att det dryga femtiotal dossierer det rör sig om dessförinnan har hunnit överföras till CD-ROM; 19/6 är ett möjligt datum. Senare under året, när den vitbok som sammanfattar resultatet av den svensk-ryska arbetsgruppens verksamhet blivit färdigställd, ämnar regeringen också undanröja hemligstämpeln från det mesta av aktmaterialet tillhörande perioden 1971-91. Frisläppandet sker på grundval av en genomgång av Raoul Wallenberg-arkivet som Sven Julin har gjort på mitt uppdrag.

Secundo. Dessa åtgärder är i linje med regeringens strävan efter största möjliga öppenhet vad gäller ansträngningarna att söka klarhet i frågan om Raoul Wallenbergs öde. Som bekant publicerades vitböcker 1957 och 1965, och 1980-82 offentliggjordes ca 90 procent av handlingarna för tiden 1944-69. Det nya i materialet som närmast frisläpps består bl.a. av

ca 1 200 sidor vittnesmål från olika personer som p.g.a. förhållanden som inte längre råder erfordrade sekretesskydd därest röjande av uppgiften skulle "medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men" enligt sekretesslagens skaderekvisit. Härtill kommer att många länder tillämpar en trettioårsregel för utrikessekretess (även om den svenska gränsen går vid 40 år), vilket tar oss till 1967. Viktigast i sammanhanget är dock den djupgående politiska förändringsprocess i Europa som inleddes 1989, vilken i stor utsträckning eliminerat behovet av utrikessekretess och har föranlett oss att gå så långt fram i tiden för avhemligande som 1991, låt vara att vi för åren 1989-91 ämnar iaktta ett större mått av diskretion gentemot Ryssland än i fråga om de föregående åren. - Ett utmärkt mått på det förändrade klimatet är att vi ju nu samarbetar med Ryssland i frågan om Raoul Wallenberg. - Denna förändring gör det också möjligt att tillmötesgå de svåravvisliga krav på offentlighet och öppenhet som har ställts på regeringen i just denna fråga. Det gäller då inte blott att redovisa de ansträngningar som gjorts, utan också att lägga till rätta de anklagelser om underlåtenhetssynder som fortfarande allt som ofta läggs oss till last.

Tertio. Ambassaden instrueras att på lämplig nivå i anställningslandets utrikesministerium orientera om det förestående **beslutet** att avhemliga alla dokument i departementets Raoul Wallenberg-arkiv för åren 1944-70 och om vår **avsikt** att senare under året avhemliga den allra största delen av aktmaterialet för åren 1971-1991. Med hänsyn till materialets omfång (ca 35 000 sidor) kan vi svårigen specificera i detalj vad som kommer att publiceras vad angår ert anställningsland. Även om så vore möjligt kunde vi dock inte gärna ge oss in på en förhandling om vad som kan

släppas och inte släppas. Vi eftersträvar samförstånd och är naturligtvis beredda att söka besvara de frågor denna framställning kan ge upphov till. - Möjligen kan sägas i fråga om västländerna att vårt arkiv i stor utsträckning torde vara en spegelbild av deras eget i fråga om bilaterala överläggningar i RW-frågan. - Ni bör därför söka utverka förståelse för våra bevekelsegrunder enligt secundo och samtycke till våra beslut i fråga om offentliggörande under återopande av det ömsesidiga förtroende som vi anser existerar i de bilatela förbindelserna. Under quarto återgivna text kan i lämplig form användas som stöd för framställningen. Benäget rapportera snarast och före 12 juni betr handlingarna för 1944-70. Om man behöver betänketid i fråga om materialet för 1971-91 räcker det om ni återkommer härom senast den 31 juli.

Quarto. Still - 52 years after his disappearance in Soviet captivity - Raoul Wallenberg's fate mobilizes Swedish and international opinion. For the Swedish Ministry for Foreign Affairs, the efforts to shed light on his fate and the circumstances surrounding his disappearance have remained the largest and lengthiest single issue of its kind. The files on the Raoul Wallenberg case have expanded in volume to the point where they have become the largest single item in the archives of the Ministry, comprising approximately 35 000 pages.

In September 1991, a joint Swedish-Russian Working Group was set up for the purpose of finding the truth about Raoul Wallenberg's fate. Despite far-reaching research, no irrefutable proof could be established. The findings will however be presented in a White Book later on this year.

To the Swedish Government, it has been a matter of honour to observe a maximum of transparency in accounting for its research activities on behalf of Raoul Wallenberg. The Ministry for Foreign Affairs thus published White Books in 1957 and 1965, and in 1980-82 it released about 90 percent of the file material pertaining to the years 1944-69.

The Swedish Government now intends to publish another large part of this material. As a first step, the Government will declassify shortly all those documents from the period 1944-70 which were not previously released (appr 1 200pages). Later on this year, it intends to declassify most of the documents pertaining to the period 1971-91. The ambition is to exercise a maximum of transparency and openness in order to accede to the numerous legitimate requests for accountability expressed continuously by Swedish and international opinion.

Against the background of political developments in Europe since 1989, which by themselves to a large extent have rendered the secrecy imposed on the Raoul Wallenberg files obsolete, and in view of the insistent public claims for transparency, the Swedish Government counts on understanding and acceptance of its decision to declassify the Raoul Wallenberg files as outlined above.

CABINET

2001-12-10

skädnig UMK

enketsassistentens platsköp / g-

SVERIGES AMBASSAD
WASHINGTON
Handl. P Tejler

sid 1 (3)

1997-05-30

Avd.	Grupp	Mål
P	2	Eu

KAB

UTRIKESDEPARTEMENTET

Till: Kabs

Kopia: UD-EI/ESEK (Lage Olson), Amb Sven Julin

Re Frisläppande av Raoul Wallenberghandlingar

Tejler har den 30 maj framfört innehållet i ovancit instrux till Sverigedesken i State, Joe Ruth. Han såg för sin del inte anledning till några invändningar från amerikansk sida, men bad att i förekommande fall få återkomma.

Tejler utnyttjade tillfället för att påminna om den begäran som han i maj 1996 framförde om frisläppande av ytterligare med anledning av uppgifter i US News and World Report (se amb kryfax 193/96). Det vore kanske ett lämpligt tillfälle att nu undersöka i vilken utsträckning det fanns kompletterande dokumentation om Wallenberg i

Exp.

Datum	Kl	Sign

WA

amerikanska arkiv. Ruth lovade att föra frågan vidare.

LILJEGREN

FN-DELEGATIONEN
NEW YORK

SID 1 (3)

1997-05-30

Avd.	Grupp	Mål
P	2	Eu'

(EC)

RIKESDEPARTEMENTET

TILL Hallqvist, EC 2

RE generalsekreterare Annan och Wallenbergärendet.

I anslutning till återopade vill jag
inrapportera att jag igår följde upp frågan med
generalsekreterarens stabschef, Iqbal Riza, och
generalsekreterarens medarbetare för politiska
frågor, Rolf Knutsson. De kunde berätta följande.

Generalsekreteraren hade i Moskva sammanträffat med
chefen för säkerhetstjänsten (dvs KGB:s
efterföljare), Trubnikov. Man hade förväntat sig en
substantiell diskussion med honom i ärendet, men T.
hade omedelbart slagit ifrån sig och sagt att han
endast var ansvarig för "external security", och
därför inte var beredd att diskutera

Wallenbergärendet, som var en fråga för "internal security".

Generalsekreteraren hade också tagit upp ärendet med utrikesminister Primakov. Dennes reaktion hade varit att överlämna den aide-mémoire som insändes med vårt åberopade. Efter samtalet med Primakov, och sedan generalsekreteraren läst och funderat över Primakovs aide-mémoire, hade han till svar, "på familjens vägnar", författat en egen aide-mémoire, som sedan hade överlämnats till ryska vederbörande. Aide-mémoiren närslutes för förtrolig kännedom. Knutsson upplyste att generalsekreteraren fått sakinformationen i sin skivelse från Guy von Dardel.

OSVALD

AIDE-MEMOIRE

Raoul Wallenberg

On the basis of information that has come to its attention through various channels, the family of Raoul Wallenberg has gathered that facts of value may well remain hidden in various archives. Specifically, there is reason to believe that in the so-called Special Archives a file entitled "Fond 451" contains documents directly related to the case. Apparently, the file has remained closed to researchers since 1990, after it was found to include such documents. It would therefore be helpful if this file could be immediately declassified or at least be made available to researchers dealing with the case.

Beyond this particular file, it is believed by the family that a systematic search of MVD, KGB and possibly other files could also help retrieve important information.

Furthermore, it is recalled that some of the persons identified by the Swedish-Russian Working Group as potentially important sources of information have refused to testify. It is felt that intervention from an appropriately high level might persuade these persons to agree to be interviewed about their knowledge of the case.

Moscow
17 May 1997

DELGIVNING

UMK
BMK
KABS

2001-12-10

Afdeling, enhetsassistentens,
UMK, polisrapport / g.

AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu'

KAB

AMBASSADEN OTTAWA

1997-05-30

UD STOCKHOLM

FÖR KABINETTSSEKRETERAREN.

RE FRISLÄPPANDE AV RAOUL WALLENBERG-HANDLINGAR.

FORTS.

RE FRISLÄPPANDE AV RAOUL WALLENBERG-HANDLINGAR.

FRAMSTÄLLNING ENLIGT OVANCIT HAR GJORTS IDAG, OCH
SVAR UTLOVAS FÖRE DEN 12 JUNI.

DEN SPONTANA REAKTIONEN VAR POSITIV, SAMTIDIGT SOM
MAN SADE SIG UTGÅ FRÅN, ATT I DEN MÅN DET AKTUELLA
AKTMATERIALET INNEHÖLL DOKUMENT MED SYNPUNKTER FRÅN
T EX KANADENSISKA UM SKULLE STOCKHOLM ENLIGT GÅNGSE
TRADITION, SÄRSKILT UNDERSTÄLLA KANADENSISKA
VEDERBÖRANDE DESSA FÖR KOMMENTARER.

STÅHL

1997-05-30 /

P 2 EU

Amb Haag

Från Julin c/o Exp Lejonet

Lip. 970530/ME

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar
(1 bil)

Som framgår av bifogade instruktion till ambassaderna i Moskva m.fl. ämnar regeringen frisläppa alla handlingar i Raoul Wallenberg-arkivet för åren 1944-70 samt det mesta av aktmaterialet för 1971-91.

Inför frisläppandet 1982 meddelade det nederländska utrikesministeriet önskemål om uppgiftslämnarskydd för enskilda personer, vilket respekterades. Ifågavarande uppgifter, som återfinns i bilagan till handbrev Hasslev-Jödahl 1981-02-05, kommer nu alltså att avhemligas. Vi utgår ifrån att man i dagens läge är införstådd härmed, och ber er framföra detta till holländska vederbörande.

Vad gäller tiden 1971-91 tycks vi ha haft bara ett mellanhavande av betydelse med nederländska UM, nämligen hjälpen med att kontakta och intervjua vittnet Michel och därav föranledda informationsinhämtning, se ambassadens
Vi räknar
givetvis med förståelse även härvidlag.

Tacksam för rapportering i enlighet med instruktionen i bifogade

CABINET

MD

Delges:

Kabs

L Danielsson, SB

G Lindholm, UMK

L Grundberg, EC

G Klinga, EC

M Hallqvist, EC

B Fredriksson, DOK

A Söder, PIK

L Olson, EI/ESEK

Julin

H Magnusson, Riga

1997-05-29

Amb Moskva, Washington, Bonn, London, Tel Aviv, Ottawa

Från kabinetssekreteraren

Re frisläppande av Raoul Wallenberg-handlingar

Primo. Regeringen avser frisläppa alla handlingarna i Raoul Wallenberg-arkivet (dossier P 2 Eu¹) för åren 1944-70. Avsikten är att regeringsbeslutet skall fattas i slutet av nästkommande juni under förutsättning att det dryga femtiotal dossierer det rör sig om dessförinnan har hunnit överföras till CD-ROM; 19/6 är ett möjligt datum. Senare under året, när den vitbok som sammanfattar resultatet av den svensk-ryska arbetsgruppens verksamhet blivit färdigställd, ämnar regeringen också undanröja hemligstämpeln från det mesta av aktmaterialet tillhörande perioden 1971-91. Frisläppandet sker på grundval av en genomgång av Raoul Wallenberg-arkivet som Sven Julin har gjort på mitt uppdrag.

Secundo. Dessa åtgärder är i linje med regeringens strävan efter största möjliga öppenhet vad gäller ansträngningarna att söka klarhet i frågan om Raoul Wallenbergs öde. Som bekant publicerades vitböcker 1957 och 1965, och 1980-82 offentliggjordes ca 90 procent av handlingarna för tiden 1944-69. Det nya i materialet som närmast frisläpps består bl.a. av ca 1 200 sidor vittnesmål från olika personer som p.g.a. förhållanden som inte längre råder erfordrade sekretesskydd därest röjande av uppgiften skulle "medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men" enligt sekretesslagens skaderekvisit. Härtill kommer att många länder tillämpar en trettioårsregel för utrikessekretess (även om

den svenska gränsen går vid 40 år), vilket tar oss till 1967. Viktigast i sammanhanget är dock den djupgående politiska förändringsprocess i Europa som inleddes 1989, vilken i stor utsträckning eliminerat behovet av utrikessekretess och har föranlett oss att gå så långt fram i tiden för avhemligande som 1991, låt vara att vi för åren 1989-91 ämnar iaktta ett större mått av diskretion gentemot Ryssland än i fråga om de föregående åren. - Ett utmärkt mått på det förändrade klimatet är att vi ju nu samarbetar med Ryssland i frågan om Raoul Wallenberg. - Denna förändring gör det också möjligt att tillmötesgå de svåravvisliga krav på offentlighet och öppenhet som har ställts på regeringen i just denna fråga. Det gäller då inte blott att redovisa de ansträngningar som gjorts, utan också att lägga till rätta de anklagelser om underlåtenhetssynder som fortfarande allt som ofta läggs oss till last.

Tertio. Ambassaden instrueras att på lämplig nivå i anställningslandets utrikesministerium orientera om det förestående **beslutet** att avhemliga alla dokument i departementets Raoul Wallenberg-arkiv för åren 1944-70 och om vår **avsikt** att senare under året avhemliga den allra största delen av aktmaterialet för åren 1971-1991. Med hänsyn till materialets omfång (ca 35 000 sidor) kan vi svårigen specificera i detalj vad som kommer att publiceras vad angår ert anställningsland. Även om så vore möjligt kunde vi dock inte gärna ge oss in på en förhandling om vad som kan släppas och inte släppas. Vi eftersträvar samförstånd och är naturligtvis beredda att söka besvara de frågor denna framställning kan ge upphov till. - Möjligen kan sägas i fråga om västländerna att vårt arkiv i stor utsträckning torde vara en spegelbild av deras eget i fråga om bilaterala överläggningar i RW-frågan. - Ni bör därför söka utverka förståelse för våra bevekelsegrunder enligt secundo och samtycke till våra beslut i fråga om offentliggörande under återopande av det ömsesidiga förtroende som vi anser existerar i de bilatela förbindelserna. Under quarto återgivna text kan i lämplig form användas som stöd för framställningen. Benäget rapportera snarast och före 12 juni betr handlingarna för 1944-70. Om man behöver betänketid i fråga om materialet för 1971-91 räcker det om ni återkommer härom senast den 31 juli.

Quarto. Still - 52 years after his disappearance in Soviet captivity - Raoul Wallenberg's fate mobilizes Swedish and international opinion. For the Swedish Ministry for Foreign Affairs, the efforts to shed light on his fate and the circumstances surrounding his disappearance have remained the largest and lengthiest single issue of its kind. The files on the Raoul Wallenberg case have expanded in volume to the point where

they have become the largest single item in the archives of the Ministry, comprising approximately 35 000 pages.

In September 1991, a joint Swedish-Russian Working Group was set up for the purpose of finding the truth about Raoul Wallenberg's fate. Despite far-reaching research, no irrefutable proof could be established. The findings will however be presented in a White Book later on this year.

To the Swedish Government, it has been a matter of honour to observe a maximum of transparency in accounting for its research activities on behalf of Raoul Wallenberg. The Ministry for Foreign Affairs thus published White Books in 1957 and 1965, and in 1980-82 it released about 90 percent of the file material pertaining to the years 1944-69.

The Swedish Government now intends to publish another large part of this material. As a first step, the Government will declassify shortly all those documents from the period 1944-70 which were not previously released (appr 1 200pages). Later on this year, it intends to declassify most of the documents pertaining to the period 1971-91. The ambition is to exercise a maximum of transparency and openness in order to accede to the numerous legitimate requests for accountability expressed continuously by Swedish and international opinion.

Against the background of political developments in Europe since 1989, which by themselves to a large extent have rendered the secrecy imposed on the Raoul Wallenberg files obsolete, and in view of the insistent public claims for transparency, the Swedish Government counts on understanding and acceptance of its decision to declassify the Raoul Wallenberg files as outlined above.

CABINET

Susanne Berger
4793 Williamsburg Blvd
Arlington, VA 22207
(703) 237-0946 (Tel. & Fax)

Martin Hallquist
UD
Stockholm

INK. UTRIKESDEP.		
DNR 147/002		
1997-06-02 05-30		
Avd.	Gr	MAJ
P	2	Eu'

May 29, 1997

Dear Mr. Hallquist,

enclosed are two excerpts from letters written by Kalman Lauer,

- a) to Raoul Wallenberg, 28.10.1944
- b) to Marcus Wallenberg, 20.4.1945

The letters make reference to Lauer's ties to the Russian Trade Delegation, in Stockholm. They further indicate that Raoul Wallenberg was known to the Russian officials at the delegation and that he himself might have had business with Russia.

According to documents made available to me by Lage Olson some time ago concerning Alexander Pavlov's ties to the Soviet Embassy in Stockholm, it has become clear that the Russian Trade Delegation was directly attached to the Embassy during the time in question. In the available 'Statskalender' for those years two officials are listed as Trade Attachees:

Mikhail NIKITINE and Mikhail DAVIDOV

It is unclear whether they belong to the Trade Delegation personnel or whether other not listed officials staffed this section.

I believe we should request the relevant files from the Russian side of the Working Group as soon as possible. The Embassy material might provide important details about what the Russians knew about Raoul Wallenberg, which interests he pursued in his business with Russia and on whose behalf he acted. Lauer's? Sven Salen's? Jacob Wallenberg's? If Raoul Wallenberg indeed intended to travel via Moscow (he does indicate in a letter to his mother that that would probably not be possible any longer (late fall 1944), showing clearly his original intent to do so), did he make mention of this once he had been arrested? Did he mention his business ties to Russia at all? If so, why did this not dispell Russian suspicions? etc.

With best wishes,

Susanne Berger

cc: Lage Olson
Enclosures

1997-06-19

Nr 36

Överlämnas av utrikesdepartementet, enheten för Central- och Östeuropa, EC2, till ambassaden i Moskva för benägen vidare åtgärd.

Martin Hallqvist

[Exp. 19/6-98/Ad]

DR. KOLOMAN LAUER
DIREKTÖR
HOLLANDSKA HANDELSKIL

- 3 -

STOCKHOLM 20/4 1945

Bankdirektör Marcus Wallenberg junior

- 2) Förste legationsssekreterare Per Anger talade sist med Raoul den 10 januari 1945.
- 3) Enligt utsago av två tillförlitliga personer sågo de Raoul den 17 januari i sällskap med sin chaufför och två ryska officerare.
- 4) Ett telegram har sänts till UD med underrättelse om att Aussenkommissariat meddelat att Raouls person och egendom står under ^{hans} ryskt beskydd.

Av ovanstående kan ^{man} sluta sig till att Raoul anlänt välbehållen hos ryssarna, som icke komma att låta något ont vederfaras honom, enär han personligen såväl som hans mission åtnjutit deras största sympati. Detta har sagts mig i november förra året av en tjänsteman på ryska handelsdelegationen.

På andra sidan medförde Raoul en hel del anteckningar och fotografier över de illdåd, som de tyska och ungerska nazisterna förövat, och det kan ju tänkas att det hänt honom en olycka på vägen till Debreczen.

Enligt sekreterare Angers utsago finns dock hopp om att han befinner sig hos någon rysk kommandantur utan möjlighet till att få kontakt med sina anhöriga eller UD. Detta hopp baserar jag på följande meddelanden från sekreterare Anger och Berg.

Herr Anger var själv borta i 5 veckor, och den ryska kommandanten telegraferade till Moskva att han stod under ryskt skydd. Emellertid visade det sig senare att telegrammet icke kommit fram. Attaché Berg upplevde ungefär samma sak, han hamnade hos ryssarna i ett annat kvarter och det dröjde flera veckor innan han förenades med minister Danielsens grupp, som under tiden ej vetat något om honom.

Man får ej glömma att Ungern är ett viktigt område för uppmarschen mot Tyskland och alla trafikmöjligheter begränsade. Därför tror jag ej att min optimism är ogrundad.

Document 6

Letter

Page 4

3 28/10 1944 Legationssekreterare Raoul Wallenberg, Budapest

Allt beror på hur vi bygga upp vår försäljningsorganisation och om det lyckas oss att få motsvarande skickligt folk som ledare i konserverfabriken. Hittills har detta ej lyckats. Kan Du möjligen undersöka i Budapest, om Du kan finna en duktig fruktkonservman, som har praktisk yrkeskunskap och långårig erfarenhet - i så fall försök att vinna honom för oss! Likaså behöver vi en man för bageriartiklar, såsom syltade päron och melon, suckat, äppelmos och andra sorters sylt. Om Du skulle finna särskilt dugliga människor, så skulle vi försöka ordna inresetillstånd för dem. Direktör Soor i Manfred Weiss-koncernen kan säkert råda Dig i denna angelägenhet. Men glöm inte, att tillverkning av vanlig marmelad inte är detsamma som tillverkning av bageriartiklar!

Det var tal om att notarie Nyström skulle anställas i EK. Han har gått ifrån Handelskommissionen och är nu anställd som sekreterare och ledare av importavdelningen i Sveriges Grossistförbund. Salén och jag talade med kapten Caterdahl och det finns en viss möjlighet, att Nyström kan komma till oss, men jag har inte forcerat saken för att jag på inga villkor ville sätta sin eventuella framtida position hos EK på spel. Det betyder dock en stor förlust för heropa, då vi borde haft någon som reser till Paris snarast möjligt för att reda upp en del problem, som vi sedan länge arbetat med.

→ Vi ha fört flera förhandlingar med ryska handelsrepresentationen här i Stockholm. Om Du inte kan komma iväg i tid, så måste Du resa över Ryssland, Moskva, och det vore bra, om Du kunde göra några undersökningar för oss där. Jag bifogar kopior på vår korrespondens med ryska handelsdelegationen. Under tiden har jag beställt 1000 kg kaviar till jul, om partiet säkert kan komma fram i tid.

Det är inte alldeles omöjligt, att jag också kan komma till Moskva, när Du är där, men jag kan inte lova något bestämt, emedan formaliteterna bereda vissa svårigheter.

Don ...

REGERINGSKANSLIET
Utrikesdepartementet

150/017 P 2 Eu¹
PROMEMORIA

1997-05-30

Delges:

Kabs

L Danielsson, SB

G Lindholm, UMK

B Fredriksson, DOK

A Söder, PIK

M Hallqvist, EC 2

L Olson, EI/ESEK

H Magnusson, Riga

Amb Moskva

97-05-30
57
HEMLIG

RW-arkivet; Nanna Svartz-spåret

RW-arkivet innehåller fyra separata dossierer (ca 600 sidor) benämnda P 2 Eu¹/Spec med huvuddelen av aktmaterialet avseende Nanna Svartz-spåret åren 1961-65. Anledningen att dessa handlingar särbehandlades var uppenbarligen behovet att hålla det hela inom en starkt begränsad krets för att undvika publicitet; inte ens familjen underrättades förrän vitboken publicerades 1965. Självt har jag uppmärksammat dessa dossierer relativt sent i min genomgång av RW-arkivet eftersom jag i fråga om akterna för tiden fram till 1970 begränsat mig till det 1980-82 undantagna materialet.

De fyra dossiererna innehåller huvudsakligen korrespondens (rapporter och instruktioner) mellan ambassadör Sohlman, senare Jarring, och departementsledningen (Undén, Belfrage, Åström) samt uppteckningar av samtal med Nanna Svartz och Dr Mjasnikov, den sovjetiske Stockholmsambassadören och andra sovjetiska befattningshavare (exempelvis samtal Sohlman-Chrustjov vid överlämnandet av brev från Erlander), men också annat material såsom ett fyrtiotal sidor kopior av uppteckningar av utrikesminister Nilssons samtal 1963 i Moskva i olika ämnen (andra än RW) med Gromyko och Chrustjov. De återspeglar förtrytelse, irritation och arrogans på sovjetisk sida, av tidsläget påkallad försiktighet i manövrerandet på svensk sida.

AID

Avsikten är ju att frisläppa allt material för tiden 1944-70. Det är då svårt att se någon anledning att inte avhemliga också dessa fyra dossierer. Nanna Svartz vittnesmål behandlas ju f.ö. i den kommande vitboken. Det är samtidigt möjligt att de kommer att ådra sig den största uppmärksamheten vid publiceringen och att de kommer att röra upp en del gammalt damm. Undfallenhet mot Moskva har varit en av de vanligaste anklagelserna mot regeringen; departementsledningens agerande gentemot Kreml var förvisso präglad av försiktighet, men den förestavades ju av nödvändigheten att inte få dörren igenslagen till ett av sextiotalets märkligaste vittnesmål.

Sven Julin